

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Нормативно-правові та організаційні засади підготовки та проведення екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит».....	5
1.1. Вихідні положення стандарту вищої освіти МОН України про екзамен з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит».....	5
1.2. Цілі й функції екзамену з фаху	5
1.3. Загальні вимоги до організації екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит».....	6
1.4. Формування екзаменаційних комісій (ЕК).....	6
1.5. Обов'язки голови та секретаря ЕК	7
1.6. Організація та порядок атестації студентів	7
2. Порядок організації та проведення екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит».....	9
2.1. Загальні вимоги до організації проведення екзамену з фаху	9
2.2. Критерії оцінювання результатів екзамену з фаху	10
2.3. Підбиття підсумків роботи ЕК.....	12
3. Програма з дисципліни «Фінанси».....	13
3.1 Перелік запитань з дисципліни «Фінанси»:	15
3.2 Відповіді на запитання з дисципліни «Фінанси»:.....	16
3.3 Приклади розв'язків задач з дисципліни «Фінанси»	49
3.4 Рекомендована література з дисципліни «Фінанси»	51
4. Програма з дисципліни «Гроші і кредит».....	54
4.1 Перелік запитань з дисципліни «Гроші і кредит»	55
4.2 Відповіді на запитання з дисципліни «Гроші і кредит».....	55
4.3 Приклади задач з дисципліни «Гроші і кредит»	66
4.4 Рекомендована література з дисципліни «Гроші і кредит»	67
5. Програма з дисципліни «Фінанси підприємств»	69
5.1 Перелік запитань з дисципліни «Фінанси підприємств»	70
5.2 Відповіді на запитання з дисципліни «Фінанси підприємств».....	70
5.3 Приклади задач з дисципліни «Фінанси підприємств».....	91
5.4 Рекомендована література з дисципліни «Фінанси підприємств».....	95
6. Програма з дисципліни «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві» .	97
6.2 Відповіді на запитання з дисципліни «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві»:.....	98
6.3 Приклади типових задач з дисципліни «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві»:.....	124
6.4 Рекомендована література з дисципліни «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві».....	131
7. Перелік додаткових запитань для підготовки до екзамену з фаху	134
Додатки.....	135

ВСТУП

Екзамен з фаху для студентів напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» є формою атестації освітнього рівня «Бакалавр» та проводиться з метою підсумкового контролю теоретичних та практичних знань студентів.

Питання екзамену з фаху для напряму 6.030508 «Фінанси і кредит» складені на основі змісту навчальних програм наступних дисциплін: «Фінанси»; «Фінанси підприємств»; «Гроші і кредит»; «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві».

Екзамен з фаху повинен визначати рівень засвоєння студентами матеріалів наведених вище економічних дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища та процеси суспільно-економічного розвитку, активно використовувати набуті знання в своїй професійній та громадській діяльності.

Під час екзамену не тільки конкретизуються, систематизуються, а й поглиблюються та закріплюються знання з найважливіших фінансових дисциплін.

На екзамен з фаху виноситься матеріал із вибраних дисциплін циклу професійної підготовки навчального плану бакалавра за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит», що дозволить екзаменаційній комісії виявити сукупність знань студентів, які засвоєні ними в процесі опанування нормативних дисциплін професійної підготовки, визначити рівень їх відповідності сучасним вимогам, що пред'являються до молодших спеціалістів.

У методичних вказівках представлено: нормативно-правові та організаційні засади підготовки та проведення екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит», а також порядок організації та проведення екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит».

1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ ЗА НАПРЯМОМ 6.030508 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

1.1. ВИХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ СТАНДАРТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ МОН УКРАЇНИ ПРО ЕКЗАМЕН З ФАХУ ЗА НАПРЯМОМ 6.030508 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

Відповідно до стандарту вищої освіти МОН України вибрано структуру завдань атестації здобувачів вищої освіти освітнього рівня «Бакалавр» – екзамен з фаху.

Екзамен з фаху за напрямом за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» містить завдання з наступних дисциплін, а саме: «Фінанси»; «Фінанси підприємств»; «Гроші і кредит»; «Техніко-економічні розрахунки на підприємстві».

1.2. ЦІЛІ Й ФУНКЦІЇ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ

Екзамен з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» повинен визначати рівень засвоєння студентами теоретичного матеріалу та рівень сформованості практичних умінь та навичок наведених вище економічних дисциплін, вміння самостійно аналізувати складні явища та процеси суспільно-економічного розвитку, активно використовувати набуті знання у своїй професійній та суспільній діяльності.

Екзамен з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» є продовженням навчально-виховного процесу та складовою частиною завершального етапу підготовки бакалаврів.

Цілі екзамену з фаху зумовлюють і його функції. Головною з них є контроль та оцінка рівня економічних знань, отриманих студентом протягом чотирьох років навчання з урахуванням вимог Болонського процесу. Реалізація цієї функції припускає перевірку методологічних та теоретичних принципів, проблем та положень наведених вище економічних дисциплін, а також вміння їх використовувати при аналізі економічних явищ та в практичній діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти виявленню знань та вмінь студента аналізувати сучасні умови здійснення економічних реформ в Україні, проблеми, з якими стикаються суб'єкти господарювання в процесі здійснення своєї діяльності. Важливе значення має функція виявлення навичок вирішення практичних завдань, конкретного аналізу проблемних ситуацій на мікроекономічному рівні.

Екзамен з фаху виконує ще й важливу виховну функцію. У конкретному вираженні вона виявляється в умінні студента самостійно, логічно та послідовно висловлювати свої економічні переконання, здійснювати самоконтроль та критично оцінювати свої знання та навички.

Екзамен з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит», за умов всебічного аналізу його результатів, дозволяє найбільш вичерпно з'ясувати

позитивний досвід та недоліки в організації, змісті та методиці викладання фахових економічних дисциплін, а також самостійної роботи студентів.

Все це дає можливість визначити конкретні заходи щодо удосконалення викладання фахових економічних дисциплін, накреслити шляхи поліпшення взаємозв'язку та спадкоємності в їх викладанні.

Отже, екзамен з фаху виступає засобом всебічного впливу на особистість студента та має контрольну, пізнавальну та виховну функції.

1.3. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ ЗА НАПРЯМОМ 6.030508 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

Організаційна підготовка до екзамену з фаху проводиться згідно процедури, визначеної розпорядчими документами університету. Кафедра економіки та фінансів разом з навчальним відділом, деканатом факультету ФЕМ організує підготовку до екзамену з фаху за заздалегідь розробленим планом.

Для підготовки та складання екзамену з фаху виділяється не менше п'яти навчальних днів, протягом яких організовується читання оглядових лекцій, проведення групових та індивідуальних консультацій.

1.4. ФОРМУВАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ КОМІСІЙ (ЕК)

Екзаменаційна комісія організовується щорічно і діє упродовж календарного року.

До складу ЕК входять голова і члени комісії. Голова ЕК призначається наказом ректора з числа провідних фахівців у відповідній галузі, провідних науковців відповідного напрямку наукової діяльності, науково-педагогічних (педагогічних) працівників відповідної спеціальності. Головою ЕК не може призначатись особа, яка є працівником університету.

Одна і та сама особа може призначатися головою ЕК, як правило, не більше трьох років поспіль.

Пропозиції щодо кандидатур голів комісій завідувачі випускових кафедр подають до навчального відділу до 1 листопада, а пропозиції щодо персонального складу комісій – до 10 грудня поточного навчального року.

До складу ЕК входять: представник адміністрації університету (ректор, проректор, декан факультету або його заступник, начальник навчального відділу), завідувачі кафедр, професори, доценти (викладачі) випускових кафедр, провідні фахівці з виробництва. У разі необхідності до участі в роботі ЕК можуть залучатися професори і доценти інших кафедр. Секретаря ЕК призначають з числа викладачів або навчально-допоміжного персоналу випускової кафедри. Секретар не є членом ЕК.

Кількість членів ЕК – не більше чотирьох осіб. В окремих обґрунтованих випадках, на підставі письмового подання завідувача випускової кафедри, кількість членів ЕК може бути збільшена до шести осіб.

Персональний склад ЕК затверджує наказом ректор не пізніше, ніж за місяць до початку її роботи.

1.5. ОБОВ'ЯЗКИ ГОЛОВИ ТА СЕКРЕТАРЯ ЕК

Голова ЕК зобов'язаний:

- ознайомити всіх членів ЕК з їх правами та обов'язками;
- довести до членів ЕК основні завдання та вимоги щодо атестації здобувачів, критерії оцінювання, розклад роботи ЕК, особливості організації та проведення атестації;
- забезпечити роботу ЕК відповідно до затвердженого розкладу;
- обов'язково бути присутнім на засіданнях ЕК під час проведення атестації та обговорення її результатів, виставлення оцінок, прийняття рішення щодо присудження здобувачу відповідного ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації;
- розглядати звернення здобувачів з питань проведення атестації та приймати відповідні рішення;
- контролювати роботу секретаря ЕК щодо підготовки необхідних документів;
- скласти звіт про результати роботи ЕК та після обговорення його на заключному засіданні подати до навчального відділу університету.

Секретар ЕК зобов'язаний:

- доводити до відома голови і членів ЕК інформацію, що стосується її роботи;
- вести протоколи засідань ЕК;
- забезпечувати правильне і своєчасне оформлення документів, пов'язаних з роботою ЕК.

1.6. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПОРЯДОК АТЕСТАЦІЇ СТУДЕНТІВ

Екзаменаційні комісії працюють у терміни, визначені графіком навчального процесу. Графік роботи ЕК затверджує ректор або перший проректор.

Розклад роботи ЕК, узгоджений з її головою, затверджує перший проректор на підставі подання декана факультету за пропозицією завідувачів випускових кафедр. Його доводять до загального відома не пізніше, ніж за місяць до початку проведення атестації.

Затверджені оригінали графіка та розкладу роботи ЕК подають до навчального відділу не пізніше, ніж за місяць до початку проведення атестації.

До атестації допускаються здобувачі, які виконали усі вимоги навчального плану.

До початку роботи ЕК декан факультету подає секретарю ЕК:

- витяг з наказу по університету про затвердження персонального складу ЕК;
- розклад і графік роботи ЕК;
- списки студентів (за навчальними групами), допущених до атестації;

- зведену відомість, завірену деканом факультету, про виконання здобувачами навчального плану й отримані ними протягом усього терміну навчання оцінки з теоретичних дисциплін, курсових проектів та робіт, практик;
- робочі навчальні програми з дисциплін, що виносяться на екзамени з фаху;
- екзаменаційні матеріали (екзаменаційні білети, комплексні кваліфікаційні завдання тощо), розроблені відповідно до програми екзамену з фаху;
- перелік наочного приладдя, матеріалів довідкового характеру, передбачених для використання студентами під час підготовки та відповіді на запитання екзамену з фаху, в тому числі технічні та дидактичні засоби, лабораторне обладнання;
- залікові книжки студентів;
- рекомендації випускової кафедри тощо.

Складання екзаменів з фаху проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менше половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії.

Екзамен з фаху проводиться як комплексна перевірка набутих загальних та спеціалізованих професійних компетентностей студентів.

Програму екзамену з фаху, екзаменаційні білети, варіанти завдань, перелік довідкових матеріалів складають випускові кафедри. Їх на підставі протокольних рішень науково-методичної комісії та вченої ради факультету затверджує ректор (перший проректор).

Екзамени з фаху проводять за білетами, складеними в повній відповідності з навчальними програмами основних фахових дисциплін, передбачених навчальним планом. Тривалість екзаменів з фаху не повинна перевищувати 6 годин на день.

Результати складання екзаменів з фаху оцінюються за 100-бальною, національною та шкалою ECTS.

Оцінки виставляє кожен член ЕК, з урахуванням рівня теоретичної, практичної та наукової підготовки здобувача, на підставі яких виводиться усереднена підсумкова оцінка.

Рішення ЕК про оцінку знань, виявлених при складанні екзамену з фаху, про присудження студенту відповідного ступеня вищої освіти та видання йому документа про освіту, ЕК приймає на закритому засіданні відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови комісії є вирішальним.

Результати письмових екзаменів з фаху оголошує голова комісії після перевірки робіт не пізніше наступного робочого дня, а оцінки з усних екзаменів оголошують у день їх складання.

Повторне складання екзаменів з фаху з метою підвищення оцінки не допускається.

Студенту, який отримав підсумкові оцінки «відмінно» не менше як з 75 відсотків усіх навчальних дисциплін та індивідуальних завдань, передбачених навчальним планом, а з інших навчальних дисциплін та індивідуальних завдань – оцінки «добре», склав екзамени з фаху з оцінками «відмінно» видається документ про освіту з відзнакою.

Студента, який при складанні екзамену з фаху отримав незадовільну оцінку, відраховують з університету та видають йому академічну довідку.

Студент який не атестований у затверджений термін та не склав екзамену з фаху, має право на повторну атестацію в наступний термін роботи ЕК упродовж трьох років після закінчення університету. Перелік дисциплін, що виносяться на екзамени з фаху, для осіб, котрі не склали ці екзамени, визначається навчальним планом, який діяв у рік закінчення здобувачем теоретичного курсу.

У цих випадках наказом ректора за поданням декана факультету здобувача поновлюють до числа студентів на контрактних умовах на період складання екзамену з фаху.

Студентам, які не складали екзамени з фаху з поважної (документально підтвердженої) причини, ректор університету може продовжити термін навчання до наступного терміну роботи ЕК для складання екзаменів з фаху, але не більше, ніж на один рік.

З метою належної організації роботи ЕК випускові кафедри:

- готують приміщення для роботи ЕК, необхідну документацію й технічні засоби для проведення екзамену з фаху;
- регулярно, не менше двох разів за період роботи ЕК, обговорюють на своїх засіданнях питання щодо організації та проведення екзамену з фаху.

2. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ ЗА НАПРЯМОМ 6.030508 «ФІНАНСИ І КРЕДИТ»

2.1. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ

До екзамену з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» допускаються студенти, які закінчили вивчення всіх необхідних теоретичних дисциплін, склали всі заліки та іспити, захистили курсові роботи та практики згідно з навчальним планом бакалавра.

В процесі підготовки до здачі екзамену, студенту необхідно користуватися відповідною програмою іспиту з фаху, підготовленою кафедрою і затвердженою Вченою радою ФЕМ.

Екзамен з фаху за напрямом 6.030508 «Фінанси і кредит» проводиться в усній формі з попередньою реєстрацією короткого змісту відповідей на підготовлених аркушах паперу, завірених штампом деканату ФЕМ. По завершенню екзамену з фаху письмові відповіді студентів здаються в архів.

Екзаменаційний білет містить два теоретичних питання та два практичні завдання, що дозволяє перевірити рівень засвоєння теоретичного матеріалу та набуті практичні навички студента.

Складання екзамену з фаху проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менше половини її членів при обов'язковій присутності голови комісії. Засідання ЕК оформляється протоколами, які веде секретар. Тривалість засідання не повинна перевищувати шести академічних годин на день.

До початку екзамену з фаху група студентів, яка складає його згідно розкладу, в цей день, запрошується в аудиторію, де проводиться засідання ЕК. Голова ЕК вітає студентів з початком екзамену з фаху, представляє їм членів ЕК та коротко пояснює порядок їх роботи, а також оголошує час початку та закінчення екзамену з фаху. Після цього студенти отримують екзаменаційні білети.

Після завершення організаційних моментів, оголошується початок екзамену. Виходити студентам з аудиторії під час екзамену забороняється. Тривалість виконання завдань екзаменаційного білета для одного студента складає не більше 1 академічної години. Виконання студентами завдань екзамену з фаху повинно мати виключно самостійний характер. Використання додаткових джерел, зокрема будь-яких технічних засобів (крім передбачених екзаменаційним білетом), чи підказування на екзамені забороняються.

Отримавши екзаменаційний білет, студент знайомиться із змістом всіх питань та завдань. В разі сумніву щодо розуміння сформульованих у білеті питань або умов практичного завдання студент має право звернутися за поясненням до членів ЕК.

Відповідь на теоретичні питання повинна бути ґрунтовною та повністю розкривати сутність даного питання, мати всі необхідні пояснення та визначення, а також спиратися на нормативно-правову базу. При виконанні практичного завдання студент надає розгорнуту характеристику послідовності вирішення, алгоритм розрахунку та результати обчислення необхідних показників, висновок за розрахунками відповідно до поставленого питання.

Після завершення самостійної роботи над завданнями екзаменаційного білету студент повідомляє екзаменаційній комісії про свою готовність та дає розгорнуту відповідь на теоретичну частину завдань та виголошує результати за розв'язком практичної частини, що закріплені письмово. Члени екзаменаційної комісії ставлять додаткові запитання до здобувача, які дозволяють всебічно оцінити рівень його фахової підготовки. Результати оцінювання відповідей члени ЕК фіксують окремо за кожним завданням за критеріями: повна, частково повна, неповна, відсутня відповідь, які потім заносяться у протокол засідання ЕК.

2.2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ

А. Критерії екзаменаційних оцінок

Результати екзамену з фаху визначаються такими оцінками: «відмінно»; «добре»; «задовільно»; «незадовільно».

Оцінка «відмінно» – виставляється за таких умов:

- творчий підхід до засвоєного матеріалу, повнота і правильність виконання завдання;
- вміння застосовувати найбільш оптимальні принципи й методи в конкретних ситуаціях;
- глибокий аналіз фактів та подій, спроможність прогнозування результатів від прийнятих рішень;
- чітке, послідовне викладення відповіді на папері;

- вміння пов'язати теорію і практику.

Оцінка «добре» – виставляється за таких умов:

- за наявності деяких неprincipових помилок несуттєвого характеру у викладі відповіді;

- переважання логічних підходів перед творчими у відповіді на питання;

- не завжди правильне прогнозування подій від прийнятих рішень;

- вміння пов'язати теорію з практикою.

Оцінка «задовільно» – виставляється за таких умов:

- репродуктивний підхід до засвоювання та викладання матеріалу;

- недостатня повнота викладення матеріалу, але при обов'язковому виконанні (можливо з несуттєвими помилками) тих завдань, що пов'язані з розв'язанням практичних задач;

- поверхове знання основного матеріалу, наявність великої кількості неточностей у викладі матеріалу;

- нечітке викладення матеріалу на папері, порушення логічної послідовності при цьому;

- труднощі при практичному втіленні прийнятих рішень.

Оцінка «незадовільно» – виставляється за таких умов:

- відсутність знань з більшої частини матеріалу, недостатнє засвоєння принципів положень курсу;

- наявність грубих, принципів помилок при практичному виконанні отриманих завдань;

- невиконання або виконання зі значними помилками тих завдань, що пов'язані з розв'язанням практичних задач;

- неграмотне і неправильне викладення відповідей на папері.

Оцінка виконання завдань екзамену з фаху здійснюється за 100-бальною шкалою з подальшим перекладом у національну 4-бальну шкалу та ECTS (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Шкала оцінювання (національна та ECTS) результатів екзамену з фаху

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
75-81	C	
67-74	D	задовільно
60-66	E	
35-59	FX	незадовільно
1-34	F	

Загальна бальна оцінка формується на основі суми бальних оцінок за виконання окремих завдань екзаменаційного білета (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл балів згідно завдань екзаменаційного білету

Завдання	Кількість балів
№ 1	25

№ 2	25
№ 3	25
№ 4	25
Разом	100

2.3. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ РОБОТИ ЕК

Усі засідання ЕК протоколюють. В протоколи вносять оцінки, отримані на екзамені з фаху, записують запитання, особливі думки членів ЕК, рекомендують до присудження відповідного ступеня вищої освіти, присвоєння кваліфікації, а також, на який документ про освіту (з відзнакою чи без відзнаки) претендує студент.

Протоколи підписують голова та члени ЕК, які брали участь в засіданні. Помилки та виправлення в протоколах не допускаються.

За підсумками діяльності ЕК голова комісії складає звіт, який затверджують на її заключному засіданні.

В звіті відображають рівень підготовки студентів та характеристику набутих компетентностей, вказують недоліки, допущені у підготовці студентів, зауваження щодо забезпечення організації роботи ЕК тощо, також дають пропозиції, які стосуються:

- поліпшення якості підготовки студентів;
- усунення недоліків в організації проведення екзаменів з фаху.

Випускові кафедри:

- беруть участь у складанні звітів про роботу ЕК, на вимогу голови ЕК надають необхідну інформацію з організації освітнього процесу, його кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення, заходів щодо підвищення якості підготовки студентів та освітньої діяльності на кафедрі;

- обговорюють на своїх засіданнях підсумки роботи ЕК, розробляють та впроваджують заходи щодо покращення організації проведення екзамену з фаху.

Звіт голови ЕК обговорюють на засіданні вченої ради факультету.

Оригінали протоколів засідань та звіт голови ЕК подають до навчального відділу університету упродовж п'яти робочих днів після закінчення останнього засідання ЕК.

3. ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»

Мета: дати теоретичні та практичні знання у сфері функціонування фінансів; показати їх роль та місце в процесі макрорегулювання, алокації ресурсів, перерозподілі добробуту та господарської діяльності фірми; розвивати у майбутніх спеціалістів здатність до самостійного мислення у сфері фінансів з допомогою сучасних фінансових категорій.

Завдання: ознайомлення з теоретичними підвалинами функціонування фінансів; показати різницю між основними завданнями та функціями фінансів суспільного сектора економіки та фінансів підприємства; навчити студентів використовувати теоретичні знання у сфері фінансів у практичній роботі.

Предмет курсу: система фінансово-економічних взаємовідносин, що виникають у суспільному та приватному секторі на національному рівні, а також частково охоплюють міжнародний рівень.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

Тема 1. Сутність фінансів, їх функції та роль. Виникнення та суть фінансів. Функції фінансів. Поняття про фінансові ресурси.

Тема 2. Фінансова політика. Суть фінансової політики та її завдання. Складові фінансової політики держави. Класифікація фінансової політики. Типи фінансової політики. Фінансова політика суб'єктів господарювання.

Тема 3. Фінансовий механізм. Сутність фінансового механізму. Складові фінансового механізму та їх характеристика. Забезпечення функціонування фінансового механізму в Україні.

Тема 4. Фінансова система. Теоретичні основи побудови фінансової системи. Структура фінансової системи. Правові та організаційні основи фінансової системи. Вплив фінансової системи на темпи та пропорції розвитку економіки.

Тема 5. Державні фінанси. Система державних фінансів. Призначення і роль державних фінансів. Правові й організаційні засади державних фінансів. Становлення та розвиток державних фінансів України.

Тема 6. Теоретичні основи фінансів підприємств. Сутність та функції фінансів підприємств. Організаційно-правова характеристика суб'єктів підприємницької діяльності. Фінансові ресурси підприємства: джерела формування та напрями використання. Формування фінансових результатів діяльності підприємства.

Тема 7. Необоротні активи підприємства. Необоротні активи: суть, структура. Вартісна оцінка основних засобів. Знос і амортизація необоротних активів, методи її нарахування. Нарухування амортизації нематеріальних активів.

Тема 8. Оборотні активи підприємства. Економічна сутність, склад і структура оборотних активів підприємства. Фінансове забезпечення функціонування оборотних активів. Необхідність та сутність нормування оборотних активів.

Тема 9. Оцінка фінансового стану підприємства. Суть, необхідність та завдання оцінки фінансового стану підприємства. Показники оцінки майнового

стану підприємства. Показники дохідності підприємства. Показники ліквідності підприємства. Показники фінансової стійкості підприємства. Показники ділової активності.

Тема 10. Фінансовий менеджмент. Сутність фінансового менеджменту. Фінансові рішення, їх розробка, прийняття та реалізація. Мета, основні завдання та функції фінансового менеджменту. Стратегія і тактика фінансового менеджменту. Механізм фінансового менеджменту, його сутність та складові.

Тема 11. Бюджет і бюджетна система. Економічна природа і функції бюджету. Бюджетний устрій та бюджетна система. Бюджетний процес. Доходи бюджету. Видатки бюджету. Бюджетний дефіцит.

Тема 12. Місцеві фінанси. Теоретичні основи становлення та розвитку місцевих фінансів. Місцеві бюджети – основа місцевих фінансів. Доходи та видатки місцевих бюджетів України. Міжбюджетні відносини.

Тема 13. Державні цільові фонди. Державні цільові фонди: їх сутність та призначення. Основні засади функціонування Державного Пенсійного фонду України. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Фонд соціального страхування на випадок безробіття. Фонд соціального страхування від нещасних випадків. Фонд захисту інвалідів

Тема 14. Податки та податкова система. Передумови виникнення та економічна сутність податків. Елементи системи оподаткування. Види податків та їх характеристика. Податкова політика і податкова система. Основні податки податкової системи України.

Тема 15. Фінансовий контроль в Україні: необхідність, суть, класифікація, система. Необхідність і суть фінансового контролю. Призначення і класифікація фінансового контролю. Система державного фінансового контролю в Україні.

Тема 16. Державний кредит і державний борг. Поняття державного кредиту. Державний борг та причини його зростання. Класифікація державного боргу. Управління державним боргом.

Тема 17. Фінансовий ринок. Сутність і значення фінансового ринку. Структура фінансового ринку. Класифікація фінансових ринків. Фондовий ринок. Кредитний ринок. Валютний ринок.

Тема 18. Страхування і страховий ринок. Економічна сутність та функції страхування. Принципи страхування. Класифікація галузей і видів страхування. Страховий ринок. Становлення страхового ринку України

Тема 19. Фінансова безпека держави. Економічна безпека як багаторівнева система: поняття та базові елементи. Фінансова безпека: сутність і місце в системі економічної безпеки. Механізм та системи забезпечення фінансової безпеки держави

Тема 20. Міжнародні фінанси. Економічна природа і призначення міжнародних фінансів. Міжнародні фінансові інститути. Міжнародний фінансовий ринок.

3.1 ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»:

1. Першопричини становлення та розвитку фінансів як науки.
2. Різноманітність точок зору щодо функцій фінансів, підходи вітчизняних та зарубіжних науковців.
3. Формування фінансової політики як важливий вектор економічного розвитку країни. Класифікація фінансової політики.
4. Особливості реалізації фінансової політики на мікрорівні.
5. Фінансовий механізм як інструмент здійснення фінансової політики на сучасному етапі розвитку економічних систем.
6. Основні аспекти становлення та розвитку державних фінансів. Структура вітчизняних державних фінансів.
7. Управління фінансовою системою. Суб'єкти управління фінансами в Україні, їх функції.
8. Основні засади функціонування фінансів суб'єктів господарювання та класифікація фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.
9. Особливості формування фінансових результатів діяльності підприємств згідно чинного законодавства..
10. Бюджет як основний фінансовий план держави та відображення пріоритетних напрямів розвитку економіки.
11. Основні стадії бюджетного процесу та їхній регламент у чинному законодавстві.
12. Теоретичні основи становлення та розвитку місцевих фінансів. Місцеві бюджети в економічній системі держави.
13. Основні засади функціонування державних цільових фондів та їхній вплив на економіку держави.
14. Еволюція розвитку податків як невід'ємного елементу суверенітету держави.
15. Класифікація та види податків згідно Податкового Кодексу України.
16. Державний борг та причини його зростання. Оцінка обтяжливості країни державним боргом.
17. Фінансовий ринок як індикатор розвитку економіки країни.
18. Страхування як фактор фінансової стабілізації економіки держави.
19. Фінансова безпека як одна з найважливіших складових економічної безпеки.
20. Чинники становлення та розвитку міжнародних фінансів.

3.2 ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»:

1. Першопричини становлення та розвитку фінансів як науки.

Фінанси є історично сформованою, складною та багатогранною економічною категорією.

Вперше термін «фінанси» з'явився у XIII столітті. Він походить від середньовічного латинського терміну «financia», що означає обов'язкову сплату грошей на користь держави. Так тривало майже до початку XVIII ст. Під фінансами розуміли державне публічне господарство або господарство будь-якого державного утворення, наприклад міська община.

У XVIII ст. трактування поняття фінансів як державного господарства мало подальший розвиток. Державні утворення різного рівня стали називатися союзами публічного змісту, а фінанси – формами та методами добування коштів і їх витрачання цими союзами при виконанні покладених на них функцій. Згодом функціонування держави ускладнювалось, що супроводжувалось розростанням судочинного, виконавчого та фінансового апарату, а також ускладнювались процеси господарювання, призводячи до появи надлишкового товару, грошей. Тоді терміном фінанси почали позначати значно ширше коло економічних явищ, ніж виключно податки.

Найвищого розквіту фінанси досягли у XX ст., коли функції держави набагато розширилися і вдосконалилися, а товарно-грошові відносини посіли головне місце в економічних системах. Фінанси перетворилися на універсальний і надзвичайно активний елемент економічного життя, розвинулися методи і форми мобілізації коштів та їх розподіл у державі.

Отже, основними передумовами виникнення фінансів є:

1. Виникнення держави.
2. Функціонування товарно-грошових відносин у формі обміну товару на гроші.
3. Розширене відтворення, яке зумовило необхідність повернення та включення в господарський оборот новоствореної вартості.

Обов'язковою ознакою участі фінансів у економічному житті держави, підприємства чи громадянина є гроші. Без використання грошей у процесах виробництва, у здійсненні державою своїх функцій, задоволенні населенням своїх життєвих потреб фінанси не існували б. Усі процеси економічного життя, де беруть участь фінанси, мають грошове вираження. Однак самі гроші не є фінансами, фінансами гроші стануть тоді, коли їхній власник створить відповідний фонд, вкладе їх у цінні папери, надасть кредит або зробить щось інше, завдяки чому матиме певний дохід. Утворення фінансів нерозривно пов'язано з існуванням грошей, як основної фізичної форми їх існування. Таким чином, фінанси є особливою економічною категорією, яка характеризує специфічний вид грошових відносин.

Фінанси як економічна категорія по різному тлумачаться науковцями. Однак найпоширенішим визначенням фінансів є наступне:

Фінанси – це економічна категорія, що відображає створення, розподіл і використання фондів фінансових ресурсів для задоволення потреб

господарської діяльності, надання різноманітних послуг населенню з боку держави, забезпечення виконання державою її функцій.

Фінанси сприяють забезпеченню збалансованості економіки держави на основі досягнення відповідності між матеріальними і грошовими ресурсами. Фінанси надають можливість державі формувати цільові фонди грошових ресурсів суспільного призначення, необхідні для виконання всіх функцій держави.

2. Різноманітність точок зору щодо функцій фінансів, підходи вітчизняних та зарубіжних науковців.

Сутність кожної економічної категорії детально розкривається в її функціях, які характеризують суспільне призначення даної категорії.

При визначенні функцій фінансів в економічній літературі склалось 2 підходи:

I – традиційний для вітчизняної науки, який відзначає, що фінанси виконують три функції: розподільчу, перерозподільчу; контрольну. В даному випадку, одні і ті ж самі функції фінансів розповсюджуються як на фінанси суспільного сектора економіки, так і на фінанси бізнесу. Базовим матеріальним підґрунтям для цього було існування державної форми власності на засоби виробництва та практична уніфікованість фінансів держави та фінансів підприємств організацій, а фінансові ресурси, як і гроші, виконували роль облікових одиниць;

II – західний підхід, який відокремлює функції фінансів суспільного сектора економіки та функції фінансів бізнесу. Згідно цього підходу фінанси суспільного сектора виконують наступні функції:

- Алокаційна, зміст якої полягає в тому, що за допомогою фінансів створюється суспільний сектор економіки. Фактично алокаційна функція фінансів забезпечує розміщення обмежених ресурсів між суспільним та приватним сектором економіки. Інструментами реалізації цієї функції є: стягнення податків, емісія позик, націоналізація власності тощо.

- Перерозподільна. Її зміст полягає в тому, що з допомогою податків, дотацій, субсидій, трансфертів, страхування, гарантій та позик досягається перерозподіл добробуту громадян у суспільстві.

- Стабілізаційна. Зміст її полягає в тому, що держава, маніпулюючи обсягами своїх доходів та видатків, запозичень та операцій з власністю, за допомогою інструментів фіскальної політики вдається до мінімізації коливань в економіці, запобігаючи економічному буму та спаду.

Фінансам бізнесу притаманні наступні функції:

- Фондоутворююча функція, котра передбачає що функціонування фінансів бізнесу повинно забезпечувати формування фондів фінансових ресурсів суб'єкта підприємницької діяльності.

- Розподільча функція - передбачає розподіл доходів та фінансових результатів діяльності підприємства відповідно до цілей та стратегії розвитку підприємства, визначаються доходи на спожиті фактори виробництва.

- Перерозподільча та стимулююча функція, що пов'язані із розміщенням наявних ресурсів підприємства у найоптимальніший спосіб з метою одержання

максимального прибутку, збільшення добробуту власників (акціонерів), витіснення конкурентів.

3. Формування фінансової політики як важливий вектор економічного розвитку країни. Класифікація фінансової політики.

У кожній державі реалізується певна економічна політика, яка впливає на всі стадії суспільного відтворення. Важливою складовою економічної політики держави є фінансова політика.

Сутність фінансової політики виявляється у поєднанні конкретних цілей та відповідних засобів, за допомогою яких вирішуються поставлені завдання. Цілі фінансової політики зумовлені потребами економічного розвитку і досягненням високого рівня індивідуального й суспільного добробуту. Основний вектор фінансової політики – забезпечення економічного зростання в країні через механізми фінансового впливу на попит і пропозицію, споживання, заощадження та інвестиції. Фінансова політика неодмінно має конкретне спрямування, а її реалізація завжди пов'язана зі знаходженням компромісу між певними потребами і реальними можливостями.

Фінансова політика – це комплекс державних заходів, що забезпечують ефективне функціонування фінансів і фінансової системи. Фінансова політика стимулює розвиток матеріального виробництва і створює економічний ґрунт для здійснення державою покладених на неї функцій і завдань.

Фінансова політика охоплює широкий комплекс заходів:

- розробка загальної концепції фінансової політики, визначення її основних напрямів, цілей і головних завдань;
- створення адекватного фінансового механізму;
- управління фінансовою діяльністю держави та підприємств.

Фінансова політика є складовою частиною економічної політики держави. В ній конкретизуються головні напрями розвитку економіки; визначається загальний обсяг фінансових ресурсів, їхні джерела та шляхи використання; розробляються механізми регулювання і стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами.

Головними цілями фінансової політики є мобілізація та ефективне використання фінансових ресурсів, регулювання економічних і соціальних процесів, стимулювання провідних напрямів розвитку економіки.

При здійсненні фінансової політики держави виділяють фінансову стратегію та фінансову тактику.

Фінансова стратегія – це основні напрями використання фінансів на тривалу перспективу. Прикладом стратегічних завдань є впровадження власної грошової одиниці, проведення прозорої приватизації, подолання інфляції і спаду виробництва тощо.

Фінансова тактика – поточна політика, спрямована на вирішення конкретних завдань поточного періоду шляхом реалізації конкретних методів і засобів досягнення поставленої мети за конкретних умов. Прикладами фінансової тактики є: удосконалення системи оподаткування, надання пільг окремим платникам, територіальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему.

Залежно від рівня законодавчого чи адміністративного регулювання фінансових відносин щодо розподілу і споживання доходів розрізняють:

- фінансову політику жорсткої регламентації (переважна частина фінансових відносин регулюється на державному рівні законами чи адміністративними рішеннями, передбачає високий рівень концентрації ВВП);
- помірної регламентації (врівноважує інтереси суспільства, юридичних і фізичних осіб, що дає змогу стимулювання їх продуктивної діяльності й державних інтересів щодо впливу на соціально-економічний розвиток країни),
- політику мінімальних обмежень (регламентування державою обмежене, переважна частина фінансових відносин ґрунтується на договірних засадах окремих суб'єктів).

Основа фінансової політики держави – вибір фінансової моделі суспільства. Співвідношення між напрямками фінансової політики, використання її певних типів визначаються характером існуючої на поточний час фінансової моделі.

Залежно від завдань, що вирішуються із залученням фінансової політики, вона поділяється на:

- політику стабілізації (спрямована на підтримку макроекономічної рівноваги на основі стабільних обсягів виробництва і цін);
- політику економічного зростання (розрахована на досягнення щорічного приросту ВВП з урахуванням потенціалу країни);
- стримування ділової активності (використовується для регулювання економічного циклу для запобігання кризи надвиробництва або виснаження економіки країни внаслідок надмірних темпів економічного зростання).

За характером реалізації фінансова політика класифікується на:

- дискреційну (прийняття державою стимулюючих або стримуючих заходів, що вирівнюють економічну чи фінансову ситуацію);
- недискреційну (державою використовуються такі фінансові інструменти, як податки, соціальні виплати, субсидії та ін.).

Оптимальним для збалансованих фінансових відносин є поєднання дискреційної і недискреційної фінансової політики.

Залежно від рівня реалізації фінансової політики розрізняють:

- фінансову політику держави (макрорівень).
- фінансову політику суб'єктів господарювання (мікрорівень).
- фінансову політику міжнародних організацій та фінансових інституцій (міжнародний рівень).

4. Особливості реалізації фінансової політики на мікрорівні.

Крім держави, будь-який інший суб'єкт господарювання (підприємство, установа, організація) також розробляє і здійснює свою фінансову політику, дотримуючись вимог чинного законодавства.

Фінансова політика суб'єктів господарювання – система заходів, форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення їхньої діяльності та досягнення поставлених завдань.

Основні завдання фінансової політики суб'єктів господарювання такі:

- забезпечення фінансової стійкості;

- оптимізація грошового обігу і підтримка постійної платоспроможності;
- максимізація чистого прибутку;
- мінімізація фінансових ризиків;
- зростання ринкової вартості суб'єкта господарювання та максимізації добробуту власників його капіталу.

Складові фінансової політики суб'єкта господарювання:

- політика формування капіталу;
- емісійна політика;
- кредитна політика;
- інвестиційна політика;
- політика формування активів;
- політика у сфері управління ризиками;
- дивідендна політика.

Політика формування капіталу полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм залучення капіталу з різних джерел та досягнення необхідного рівня самофінансування господарської діяльності суб'єкта згідно із потребами його розвитку. У розрізі цього виду фінансової політики можна виділити кредитну, емісійну та дивідендну політики.

Кредитна політика вирішує питання фінансового забезпечення діяльності підприємства в контексті визначення потреби у позиковому капіталі, необхідності залучення довгострокових кредитів з позиції зміцнення фінансової стійкості.

Емісійна політика забезпечує залучення необхідного обсягу власних фінансових ресурсів за рахунок випуску і розміщення на фондовому ринку власних акцій підприємства.

Дивідендна політика – сукупність принципів і методів визначення частки чистого прибутку для виплати дивідендів власникам капіталу відповідно до основних завдань діяльності суб'єкта господарювання на певний період.

Інвестиційна політика підприємства полягає у виборі і реалізації найбільш ефективних форм вкладення капіталу, спрямованих на розширення фінансового потенціалу суб'єкта господарювання.

Політика управління активами пов'язана із визначенням і задоволенням потреб в окремих їх видах для здійснення операційного процесу та оптимізація їх складу для забезпечення умов ефективного господарювання.

Політика у сфері управління ризиками представляє собою розроблення системи заходів з виявлення, оцінки, профілактики та страхування ризиків, вибору найбільш конструктивних і оптимальних способів нейтралізації їх негативних наслідків у випадку виникнення ризикової події у кожному конкретному випадку.

5. Фінансовий механізм як інструмент здійснення фінансової політики на сучасному етапі розвитку економічних систем.

Фінансовий механізм – це сукупність форм і методів, за допомогою яких забезпечується здійснення розподілу, перерозподілу та контролю фінансових ресурсів; створення, мобілізація і використання децентралізованих і

централізованих грошових фондів і резервів. За допомогою фінансового механізму реалізується фінансова політика.

Фінансовий механізм – найважливіша частина господарського механізму. Він являє собою систему фінансових важелів, що забезпечують організацію, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів.

До структури фінансового механізму входять п'ять взаємозалежних елементів:

1. Фінансові методи.
2. Фінансові важелі.
3. Правове забезпечення.
4. Нормативне забезпечення.
5. Інформаційне забезпечення.

Фінансові методи – це способи впливу фінансових відносин на господарський процес. Цей вплив здійснюється через управління рухом фінансових ресурсів, порівняння витрат і результатів, матеріальне стимулювання і відповідальність за ефективне використання грошових фондів. Фінансові методи становлять основу фінансового механізму, до них відносять:

- фінансове планування – складання планів формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на рівні окремих суб'єктів господарювання, їх об'єднань, територіально-адміністративних одиниць, країни в цілому;

- оперативне управління фінансами – діяльність, пов'язана із необхідністю втручання в розподільчі процеси з метою ліквідації диспропорції, подолання “вузьких місць”, своєчасний перерозподіл коштів, забезпечення досягнення запланованих результатів;

- фінансовий контроль спрямований на перевірку правильності вартісного розподілу і перерозподілу валового національного продукту і національного доходу за відповідними фондами грошових коштів та їх використанням за цільовим призначенням. Фінансовий контроль є необхідною умовою безперебійного і поступового розвитку економіки країни;

- фінансове регулювання – відбувається через оподаткування як вилучення частини доходів підприємств і організацій, а також населення, спрямування цих коштів в бюджети на державні цільові фонди для задоволення державних потреб. В умовах ринкової економіки використання адміністративних методів впливу надто обмежене, тому головний акцент у регулюванні економіки робиться на оподаткуванні.

- фінансове забезпечення буває декількох видів:

- бюджетне фінансування як надання коштів з бюджету на безповоротних засадах;
- кредитування – це надання коштів на принципах поворотності, платності, строковості і забезпеченості;
- самофінансування передбачає відшкодування видатків суб'єктів господарювання по основній діяльності та її розвитку за рахунок власних джерел. Принцип самофінансування допускає залучення кредитних ресурсів;
- оренда (лізинг) – це передача майна у користування за певну плату і на певний строк;

- інвестування – процес вкладання грошей в ті чи інші об'єкти з розрахунком на збільшення їх вартості, а також отримання додаткового доходу.

Фінансовий важіль є засобом дії фінансового методу. Фінансовими важелями на макрорівні є, наприклад, ставка оподаткування, рівень резервування, ставка рефінансування НБУ, валютний курс тощо. Фінансові важелі часто використовуються для стимулювання потрібних процесів та застосування фінансових санкцій для зменшення небажаних явищ і процесів. До фінансових важелів належать: фінансові стимули та фінансові санкції.

Фінансові стимули - це рівень заробітної плати, доходів працівників, матеріальні допомоги, премії, пенсії, стипендії, надання різних пільг, зокрема - податкових пільг, податкових канікул, списання податкової заборгованості. До стимулів належать також заохочувальні фонди, створювані з прибутку, бюджетне фінансування ефективних напрямів розвитку національної економіки, фінансування підготовки і перепідготовки кадрів тощо.

Фінансові санкції охоплюють штрафи і пеню. Штрафи - це ступінь матеріального впливу на винних у порушенні законодавства, угод або чинних правил, накладаються, як правило, у твердій грошовій сумі. Пеню накладають при несвоєчасному виконанні грошових зобов'язань і нараховують за кожен день прострочення платежу, встановлюється у відсотках від суми простроченого платежу (санкції за порушення податкового законодавства, санкції за нецільове використання бюджетних коштів, пені за несвоєчасну сплату платежів, зменшення або призупинення бюджетного фінансування, вилучення до бюджету коштів, використаних не за призначенням, відміна наданих пільг).

Ефективність і дія фінансового механізму залежать від правового і нормативного забезпечення.

До правового забезпечення входять законодавчі акти, постанови, накази та інші правові документи органів управління. Нормативне забезпечення функціонування фінансового механізму становлять інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки, методичні вказівки і роз'яснення.

Інформаційне забезпечення складається з різного виду фінансово-економічної інформації. До такої інформації передусім відносять дані про фінансовий стан підприємств, фінансові процеси на внутрішньому і міжнародному ринках. Наявність надійної ділової інформації дає можливість швидко приймати фінансові та комерційні рішення, які забезпечують максимізацію прибутку.

Таким чином, фінансовий механізм є найдинамічнішою частиною фінансової політики. Він швидко реагує на всі особливості поточного стану в економічній і соціальній сферах країни.

6. Основні аспекти становлення та розвитку державних фінансів. Структура вітчизняних державних фінансів.

Державні фінанси – складова частина фінансової системи держави, її центральна підсистема, через яку здійснюється вплив держави на економічний і соціальний розвиток. Вона має свої особливі принципи організації та

функціонування. Це зумовлено функціями й роллю держави в регулюванні й забезпеченні економічних, соціальних і демократичних засад життя населення й створенні сприятливих умов для діяльності виробничих і невиробничих структур.

Державні фінанси виникли та упродовж тривалого часу розвивалися як система мобілізації коштів, матеріальних і фінансових ресурсів для потреб правлячої еліти різних форм державних утворень і оборони своєї території. Для зазначених цілей запроваджувалися різні форми податків, зборів і платежів. Використання їх не підлягало жодному контролю з боку населення, тому протягом майже шести століть під поняттям "фінанси" у свідомості людей відкладалися різні форми зиску й несправедливого зменшення доходів населення.

Наприкінці XVIII ст. в результаті посилення демократичних засад з'являється фінансове й насамперед бюджетне право. Мобілізація та використання фінансових ресурсів набувають правової основи, стають об'єктом контролю з боку парламенту та інших законодавчих структур. Дані про державні фінанси оприлюднюються. Щодо питань мобілізації та використання державних фінансів ведеться жорстока боротьба між правлячими колами й різними соціальними групами населення. За цих умов набула розвитку й відокремилася в самостійну галузь знань фінансова наука.

У цей період розширюються межі державних фінансів. Держава стає власником великої кількості майна, галузей економіки, землі, природних багатств. Вона бере на себе зобов'язання із забезпечення низки соціальних потреб населення. Практично кожний громадянин стає пов'язаний з державними фінансами.

Сфера фінансової діяльності кожного члена суспільства значно розширюється в умовах ринкової економіки. З огляду на це зростає потреба в спеціальних знаннях, вмінні правильно оцінювати явища й процеси в галузі фінансів, які відбуваються в державі. На сьогодні фінанси слід розглядати насамперед як економічну категорію, що відображає процеси, пов'язані із створенням, розподілом і використанням фондів фінансових ресурсів.

Форми мобілізації ресурсів можуть бути різними. Так, держава мобілізує фінансові ресурси для своїх потреб у формі податків, зборів і платежів. Витрачаються ці ресурси через асигнування на різні заходи загальнодержавного значення, тобто на оборону, забезпечення громадського порядку, утворення органів влади й управління, збереження довкілля, надання громадянам безплатних послуг у сфері освіти, медичної допомоги, оволодіння професією, а також грошових виплат у формі допомоги.

В економічному житті фінанси є досить складним явищем. За їх допомогою держава перерозподіляє значну частину валового внутрішнього продукту, який є головним об'єктом фінансових відносин. З огляду на це фінанси слід розглядати як систему відносин, що склалася в суспільстві в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту. З одного боку, суб'єктом цих відносин є держава, а з другого – населення й підприємницькі структури.

Держава для виконання своїх функцій повинна мати у своєму розпорядженні певну величину фінансових ресурсів, що створюються в її народногосподарському комплексі. З цією метою вона здійснює свою фінансову діяльність шляхом законодавчого визначення форм мобілізації доходів і витрат із метою досягнення економічного й соціального прогресу в державі.

Державні фінанси – головна ланка фінансової системи держави. Вона опосередковує значну частину усіх фінансових ресурсів і містить різноманітні фінансові інститути, за допомогою яких держава здійснює свою фінансову діяльність. Державні фінанси охоплюють: сукупність усіх бюджетів держави; централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення; фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності; державний кредит; державне особисте і майнове страхування.

Усі ланки державних фінансів мають власну сферу функціонування, проте вони тісно пов'язані між собою.

Основу державних фінансів становить державний бюджет та місцеві бюджети. Сукупність усіх бюджетів держави складає її бюджетну систему. Принципи побудови бюджетної системи регулюються бюджетним законодавством і залежать насамперед від адміністративно-територіального поділу в державі. Взаємовідносини між різними складовими бюджетної системи визначаються рівнем розвитку демократичних засад у державі. У більшості країн світу зведений або консолідований бюджет держави включає всі ланки бюджетної системи. Зведений бюджет України включає державний бюджет України і місцеві бюджети.

Державному бюджету належить центральне місце в системі державних фінансів. Він охоплює всі сфери економічної діяльності держави. За своєю сутністю бюджет характеризує фінансове становище держави. Проте бюджет – дуже складна економічна категорія, до якої не можна підходити однозначно, як і використовувати його показники без детального аналізу структури бюджетної системи держави.

Централізовані та децентралізовані фонди України цільового призначення включають Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування, Фонд сприяння зайнятості, позабюджетні фонди місцевих органів самоврядування. Вони певною мірою доповнюють державний бюджет, проте специфіка їх полягає у тому, що ці фонди мають виключно цільове призначення і на інші цілі не використовуються.

Державний кредит, як складова частина державних фінансів, є заборгованістю держави перед своїми громадянами та господарськими структурами. Його величина свідчить про раціональність і ефективність фінансової політики держави та регулюється законодавством. Великий борг дає підстави для висновку, що держава живе за рахунок майбутніх поколінь. Він лягає тягарем на видаткову частину бюджету, оскільки потребує витрат на обслуговування боргу.

Державне майнове й особисте страхування є одним із методів створення страхових фондів для збереження майна громадян і господарських структур. Держава є страховиком і розпорядником страхових фондів.

Важливою складовою державних фінансів становлять фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності. За умов становлення ринкової економіки частка державного сектора зменшується, однак ще тривалий час цьому секторові належатиме вирішальна роль у процесах розподілу й перерозподілу, здійснюваного за допомогою фінансів.

Система державних фінансів складається з двох рівнів:

- загальнодержавні фінанси
- місцеві фінанси

Загальнодержавні фінанси призначені для забезпечення тих потреб суспільства, які мають загальнонаціональний характер і відображають інтереси держави загалом. Вони, з одного боку, формують фінансову базу вищих органів державної влади й управління, а з іншого – у їхніх руках є інструментом впливу на соціально-економічний розвиток країни. Через загальнодержавні фінанси здійснюється територіальний перерозподіл ВВП для збалансованого розвитку окремих регіонів. З їх допомогою здійснюється також структурна політика, яка покликана забезпечити оптимальний галузевий розвиток країни.

Місцеві фінанси являють собою фінансову базу місцевих органів влади та управління. Вони забезпечують регіональні потреби у фінансових ресурсах та доходах. Основне призначення місцевих фінансів – забезпечення відносної фінансової незалежності й автономності регіональних адміністративних формувань (областей, районів) та поселень.

7. Управління фінансовою системою. Суб'єкти управління фінансами в Україні, їх функції.

Фінансова система - сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ (інституцій) за допомогою яких формуються, розподіляються і використовуються централізовані і децентралізовані фонди фінансових ресурсів і грошових засобів.

Ефективне функціонування фінансової системи в Україні, здійснення цілеспрямованої фінансової політики за допомогою фінансового механізму залежить від організації фінансових взаємовідносин.

Ці взаємовідносини відбуваються через систему державних органів та інститутів за допомогою форм і методів організації управлінської діяльності.

Така діяльність зумовлена історичними, економічними та політичними умовами розвитку держави і підпорядковується фінансовій політиці. У фінансових взаємовідносинах вирізняють об'єкти і суб'єкти управління (табл. 1).

Об'єктами управління є різні форми та методи фінансових відносин. Суб'єктами – ті організаційні структури, які здійснюють управління (державні фінансові органи, фінансові відділи підприємств та ін.). Сукупність усіх організаційних структур, що виконують управління фінансами, становить фінансовий апарат.

Система фінансових відносин в Україні

№	Суб'єкти фінансових відносин	Вид фінансових відносин
1	Держава і підприємства	Платежі до державного бюджету Відрахування до різних фондів державного, регіонального та галузевого рівня Бюджетне фінансування
2	Підприємства різних типів і організаційно-правових форм	Платіжні зобов'язання постачальників і покупців Штрафні санкції та неустойки за порушення договірної дисципліни Фінансова винагорода за виконання особливих вимог замовника
3	Підприємство і його структурні підрозділи	Обслуговування господарських зв'язків,
4	Підприємство і його працівники	Матеріальне стимулювання працівників
5	Державні органи різних рівнів управління	Розподіл диференціальної ренти Фінансування природничо-охоронних заходів Фінансування регіонів, територіально-виробничих комплексів
6	Держава і організації та установи	Бюджетне фінансування Система оподаткування
7	Держава і населення	Пенсії, допомоги, стипендії, соціальні виплати, податки, лотереї, вклади на депозити тощо

У системі органів управління фінансами доцільно виокремлювати наступних суб'єктів управління фінансами:

- Верховна Рада України;
- Президент України;
- Кабінет Міністрів України.
- Рахункова Палата;
- Місцеві ради народних депутатів;
- Міністерство доходів і зборів;
- Міністерство фінансів;
- Державна Казначейська служба;
- Державна фінансова інспекція;
- Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку;
- Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України;
- Фінансові виконавчі органи на місцях.

8. Основні засади функціонування фінансів суб'єктів господарювання та класифікація фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

Фінанси суб'єктів господарювання є складовою частиною фінансової системи і займають визначальне місце у структурі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага,

національний дохід. Задоволення суспільних потреб, фінансова стійкість країни залежить від стану фінансів підприємств.

Фінанси підприємств призначені для забезпечення їх виробничої діяльності. Основою фінансів підприємств є формування фінансових ресурсів, отримання і розподіл доходів з метою забезпечення відтворення виробництва. Вони виконують роль сполучної ланки між окремими циклами відтворювального процесу. Брак ресурсів веде до падіння виробництва, а їх відсутність – до його припинення. Наявність достатніх доходів створює передумови для нормального перебігу відтворювального процесу, але ще не гарантує його, оскільки все залежить від їх раціонального розподілу й ефективного використання. Саме це і є основним завданням фінансів підприємств.

Фінанси підприємств безпосередньо пов'язані з рухом грошових коштів.

У процесі відтворення фінанси підприємств як економічна категорія проявляються та виражають свою суть через такі функції:

- формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;
- розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної, виробничої та інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками та іншими підприємствами;
- контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

Фінансові ресурси підприємства – це сума коштів, спрямованих в основні та оборотні засоби підприємства. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливості підприємства у проведенні витрат з метою отримання доходу. Фінансові ресурси поряд з трудовими і матеріальними ресурсами є важливою складовою ресурсної забезпеченості підприємств.

Формування фінансових ресурсів на підприємствах відбувається під час формування статутного капіталу, а також у процесі розподілу грошових надходжень, використання доходів та розподілу прибутків.

Формування та використання фінансових ресурсів на підприємствах - це процес утворення грошових фондів для фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами господарювання.

Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел. До внутрішніх джерел належать: статутний капітал, валовий дохід та прибуток.

Зовнішніми джерела фінансових ресурсів підприємств:

- кошти, що надходять з бюджету та інших фондів на безповоротній основі;
- кредити, що надаються банками за плату на поворотній основі;
- кошти, залучені на фондовому ринку.

Загальна сума фінансових ресурсів на підприємстві складається з наступних елементів:

- статутний (акціонерний) капітал;
- додатковий капітал (сума капітального та емісійного доходу);

- резервний капітал (який може формуватися в обов'язковому законодавчо закріпленому порядку, а може – у порядку, передбаченому рішеннями засновників);

- прибуток (нерозподілений);
- ресурси зовнішнього фінансування: одержані коротко- та довгострокові кредити; кошти від розміщених облігацій тощо;
- кредиторська заборгованість (перед власними працівниками, бюджетом, постачальниками, підрядниками тощо);
- відстрочена та розстрочена податкова заборгованість;
- сформовані резерви (наприклад – наступних виплат і платежів) тощо.

Уявлення про склад пасивів (фінансових ресурсів) та їх розміщення у активах дає баланс підприємства (форма № 1).

9. Особливості формування фінансових результатів діяльності підприємств згідно чинного законодавства.

Фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток або збиток. Фінансові результати відображають кількісні й якісні чинники діяльності підприємств. Прибуток (чи збиток) є інтегрованим показником, на нього впливають усі фактори діяльності підприємств. Залежно від рівня дії вони поділяються на макро- і мікроекономічні.

До макроекономічних факторів належить збалансованість попиту і пропозиції. Діяльність підприємства починається з маркетингових досліджень з метою визначення його місця на ринку, прогнозування відповідних змін. Підприємство не може безпосередньо впливати на ці чинники, однак воно мусить максимально їх враховувати. Безглуздо випускати продукцію, яка потім не матиме збуту. Зміна ситуації на ринку (поява нових товаровиробників, нових ідентичних товарів, переорієнтування попиту на інші товари) може істотно вплинути на рівновагу попиту і пропозиції, що відіб'ється на обсязі продажу і цінах, а в підсумку – на фінансових результатах.

Мікроекономічні фактори відображають діяльність самого підприємства.

Система мікроекономічних факторів визначається характером і умовами формування прибутку в галузі. Наприклад, на прибуток у промисловості впливають такі фактори:

- обсяг виробництва продукції;
- ціна за одиницю продукції;
- собівартість одиниці продукції;
- обсяг реалізації.

Фінансовий результат визначається як різниця між валовими доходами і валовими витратами. Прибуток є метою діяльності підприємства та джерелом витрат на розвиток виробництва. Прибуток і його рівень характеризує ефективність виробництва, збиток свідчить про неефективне господарювання. Прибуток означає примноження фінансових ресурсів, збиток – їх втрати.

Фінансовий результат складається з :

- прибуток від основної діяльності;
- прибуток (збиток) від фінансових операцій.

Переважну частину становить прибуток від основної діяльності. Він формується за рахунок реалізації продукції (робіт, послуг).

В Україні з 2000р. затверджена нова методика обрахунку прибутку:

1. Виручка від реалізації продукції – ПДВ, акцизний збір = Чистий дохід;
2. Чистий дохід – собівартість реалізованої продукції = Валовий прибуток (збиток);
3. Валовий прибуток + інший операційний дохід (продаж майна) – адміністративні витрати – витрати на збут – інші операційні витрати = фінансовий результат від операційної діяльності;
4. Фінансовий результат від операційної діяльності + фінансові доходи (отримані дивіденди) – фінансові витрати (сплачені дивіденди) = Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування;
5. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування – податок на прибуток = чистий прибуток.

10. Бюджет як основний фінансовий план держави та відображення пріоритетних напрямів розвитку економіки.

Бюджет є економічною категорією, в якій матеріалізуються всі фінансові відносини між державою та підприємствами, домогосподарствами та між іншими країнами і міжнародним організаціями.

Основними передумовами появи бюджету є:

- наявність держави;
- наявність товарно-грошових відносин;
- наявність чітко визначених у законодавчому порядку джерел, поступлень та напрямків використання коштів.

Найбільш характерними рисами бюджету є:

- 1) Бюджет по зовнішній формі являє собою фінансовий план, обов'язковий до виконання.
- 2) Через бюджет розподіляється значна частка ВВП та національного доходу суспільства, вхідні та вихідні грошові потоки бюджету є найбільшими серед грошових потоків країни.
- 3) Бюджет є відображенням соціально-економічної політики країни, є безпосереднім важелем усіх перерозподільних процесів в державі, а також відображенням масштабів суспільного сектора.
- 4) Бюджет, прийнятий парламентом має силу закону.

Державний бюджет можна розглядати з різних сторін соціально-економічного життя:

1. Він є інструментом алокації (нагромадження) та перерозподілу фінансових ресурсів.
2. Він є центральною ланкою фінансової системи і функціонально з'єднаний з усіма іншими ланками фінансової системи.
3. Бюджет виконує всі ті функції які виконують фінанси суспільного сектору (алокаційна, перерозподільна, стабілізаційна).

Природа бюджету та бюджетних відносин складається з економічної та суспільно-політичної складової.

Економічна природа бюджету полягає в тому, що через важелі нагромадження, перерозподілу та стабілізації здійснюється соціально-економічна політика участі суспільного сектору у господарських процесах, стимулювання економічного і соціального розвитку, державного регулювання економіки, макроекономічна та регіональна політика.

Суспільно-політична складова природи бюджету, полягає в тому, що структурні та макроекономічні параметри бюджету визначаються шляхом політичного діалогу, протиставлення інтересів різних політичних груп. Країна отримує той бюджет, який схвалюється суспільним вибором через делегування політичних, партіям представницьких повноважень. В умовах зрілої демократії бюджет відображає загальний попит населення на суспільні блага, структуру оподаткування на масштаби соціальних трансфертів. Оскільки представницькі органи змушені реагувати на громадську думку з метою досягнення та утримання політичної, адміністративної та економічної влади.

Підсумовуючи можна сказати, що бюджет є компромісом між економічною доцільністю та політичним рішенням.

11. Основні стадії бюджетного процесу та їхній регламент у чинному законодавстві.

Бюджетний процес – це регламентований законодавством порядок розгляду та затвердження бюджетів на всіх рівнях його виконання.

Розрізняють наступні стадії бюджетного процесу:

- 1) складання проекту бюджету;
- 2) розгляд проекту бюджету;
- 3) затвердження бюджету;
- 4) виконання бюджету;
- 5) складання, розгляд, затвердження звіту про виконання бюджету.

На стадії складання проекту бюджету велика роль відводиться бюджетному плануванню, яке тісно пов'язане з:

1. макроекономічним плануванням та прогнозуванням – тобто бюджет формується на основі прогнозних величин ВВП, НД, інфляції, валютного курсу, % ставок, доходів та видатків населення, даних платіжного балансу;

2. плануванням і прогнозуванням соціального розвитку країни – бюджет планується на основі прогнозних планів щодо величини межі заробітної плати, межі пенсії, межі малозабезпеченості, та на основі параметрів перерозподілу індивідуального добробуту, на базі чого обраховують масштаби кінцевого споживання населення;

3. основними напрямками фіскальної та монетарної політики, тобто визначаються обсяги доходів та видатків бюджету в основному вимірі та відносно ВВП, обсяги бюджетного дефіциту (профіциту), джерела фінансування бюджетного дефіциту та характерне використання бюджетного профіциту, обсягів доходів від операцій з капіталом;

4. основними напрямками регіональної політики та політики, щодо міжбюджетних відносин (визначаються параметри місцевих бюджетів на основі закріплення за ними доходів та видатків визначаються обсяги міжбюджетних трансфертів).

Розгляд та затвердження бюджету здійснюється представницькою владою на основі консультацій та політичного діалогу з виконавчою владою.

Затвердження державного бюджету здійснюється законодавчою владою.

Виконавча влада в особі відповідних фінансових органів забезпечує четвертий стан бюджетного процесу, виконання бюджету (міністерство фінансів, органи управління на місцях, державне казначейство, податкова адміністрація, державна фінансова інспекція).

Бюджетний процес на певний рік розпочинається з прийняття Верховною Радою бюджетної резолюції, в якій фіксуються основні напрями бюджетної політики на наступний рік. Бюджетна резолюція повинна бути прийнята 15 червня поточного року. Керуючись бюджетною резолюцією та враховуючи бюджетне планування уряд розробляє проект бюджету.

Міністерство Фінансів має до 15 червня подати проект зведеного та державного бюджету на розгляд Кабінету Міністрів. При цьому враховуються всі спільні питання всередині уряду та ознайомлюються президентом; якщо він дає згоду, то до 15 вересня поточного року проект бюджету повинен бути винесений на розгляд Верховної Ради України. Далі розпочинається друга та третя стадія бюджетного процесу. У Верховній Раді проект бюджету аналізують, після чого відбувається його відкрите обговорення і внесення поправок. Після обговорення, врахування всіх поправок Верховна Рада має до 2 грудня прийняти Закон України «Про Держбюджет» та відповідну постанову про порядок введення в дію закону. Президент протягом 15 днів після прийняття Закону «Про Держбюджет» повинен його підписати, а якщо він його не підписує, то повертає на доопрацювання. У разі неприйняття Верховною Радою до 2 грудня Закону «Про Держбюджет» вона повинна прийняти постанову про порядок фінансових видатків на поточні цілі. Якщо до 30 грудня така постанова не буде прийнята, всі параметри попереднього року залишаються в силі, відповідно до чого здійснюються видатки, окрім видатків розвитку.

З початку нового бюджетного періоду розпочинається четверта стадія бюджетного процесу – виконання бюджету.

Звіт про виконання бюджету приймає Верховна Рада України.

12. Теоретичні основи становлення та розвитку місцевих фінансів. Місцеві бюджети в економічній системі держави.

Наукове визначення місцевих фінансів як сукупності теоретичних положень і певної суми знань і вмінь остаточно сформувалося наприкінці XIX ст. Це явище об'єктивне й зумовлене розвитком демократичних засад у суспільстві. Так, у цей період завершилось становлення в більшості країн світу, насамперед у Західній Європі, місцевого самоврядування, яке одержало законодавче закріплення в конституціях. Місцевими органами влади визначались комуни, общини, муніципалітети, штати тощо. Вони наділялися правами й відповідальністю в загальній системі державного управління та відповідною фінансовою базою.

У науковій літературі з'явилися теоретичні розробки про економічну природу й сутність місцевих фінансів, їхнє призначення та роль. Слід

зазначити, що саме визначення місцевих фінансів постійно змінювалося. Найпоширенішим є визначення місцевих фінансів як "місцевого фінансового господарства" адміністративних одиниць, або як "сукупності матеріальних засобів", які перебувають у розпорядженні цих одиниць для досягнення їхніх цілей. Є також визначення місцевих фінансів як "господарства місцевих спілок".

Зарубіжна наукова думка в галузі місцевих фінансів досягла значних успіхів і розвивалася за декількома напрямками. Один із них можна назвати теорією "природних прав общин". Вона має майже двохсотлітню історію. Суть цієї теорії полягає в тому, що община як самоврядний територіальний колектив є таким же суспільним утворенням, як і держава, причому община, на думку прихильників цієї теорії, є утворенням, що передувало виникненню держави. Тому держава не може скасовувати общині прав, які нею не надавалися.

З огляду на це органи місцевого самоврядування мають власну компетенцію, вони не підпорядковані державній владі й перебувають поза межами цієї влади. Кожен територіальний колектив має власні завдання, які він самостійно визначає. Держава може впливати на діяльність територіального колективу через законодавство. Але вона не може позбавити його природних прав.

В іншому напрямку розвивалась так звана "державна теорія місцевого самоврядування". Вона ґрунтується на твердженні що органи місцевого самоврядування є органами державного управління. Ці органи створюються державою для реалізації державних функцій і завдань на місцевому рівні. Зрозуміло, що за цією теорією місцеве самоврядування не має власних природних прав, а є представником державної влади на місцях, права і обов'язки яких визначаються центральною владою.

Виходячи з вищесказаного, ключовим завданням є питання визначення економічної суті місцевих фінансів, що можливо тільки тоді, коли об'єктивним явищем стане саме місцеве самоврядування. Тому передусім доцільно з'ясувати, чи можуть місцеві органи влади існувати самостійно, незалежно від центральної влади, тобто, чи є такі економічні явища, що належать виключно до компетенції місцевих органів влади. Слід зауважити, що в період середньовіччя траплялися випадки, коли окремі міста або тільки общини могли мати повну автономію і не входити до загальної системи організації державної влади.

Досвід розвитку людського суспільства підтверджує, що в сучасних умовах повна автономія окремих міст або територіальних утворень майже неможлива, та й економічно недоцільна. Водночас незаперечною істиною є те, що більшість економічних і соціальних функцій, покладених на державні органи влади, успішніше здійснюються органами місцевого самоврядування. Вони є надійною гарантією ефективнішого шляху розвитку суспільства.

У сучасних правових державах світу місцеві органи влади входять до загальної системи державного управління, їхня компетенція визначається центральною владою. Простежується також тенденція щодо зростання державних функцій, які передаються в компетенцію місцевих органів влади. Все сказане дає підставу стверджувати, що місцеві фінанси – явище об'єктивне,

оскільки для здійснення покладених на місцеве самоврядування функцій потребує наявності відповідних фондів фінансових ресурсів у їхньому розпорядженні.

У XX ст. відбулися значні зміни та певна уніфікація органів місцевого самоврядування більшості європейських країн. У 1985 році було підписано Європейську Хартію про місцеве самоврядування, яка заклала загальноєвропейські принципи організації місцевого самоврядування. У листопаді 1996 року до Європейської Хартії про місцеве самоврядування приєдналася й Україна.

Загалом у теорії й практиці був напрацьований та поширився принцип доцільності, згідно з яким певна функція покладається на той рівень влади, який виконає її краще, економніше й ефективніше. Це відобразилося також в Європейській Хартії про місцеве самоврядування. Відповідно до закріплених за місцевим органом влади повноважень вони наділяються фінансовими ресурсами, тобто джерелами фінансових ресурсів, достатніми для здійснення вказаних повноважень.

Нині найдискусійнішим є питання щодо визначення повноважень місцевих органів самоврядування. Відповідно до їхніх обсягів будується структура місцевих фінансів. Розширення повноважень потребує збільшення фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування, що не завжди можна досягти за допомогою податків. У багатьох країнах місцевому самоврядуванню надаються субсидії.

В Європі поширилася концепція субсидарності, тобто передачі субсидій місцевому самоврядуванню відповідно до делегованих їм повноважень. Основний принцип субсидарності полягає в тому, аби розподіляти повноваження між органами влади таким чином, щоб вони виконувалися найближчим до місця подій рівнем влади.

Досягнуто певного прогресу щодо визначення функцій органів місцевого самоврядування. В більшості країн до компетенції місцевого самоврядування належить початкова й середня освіта, охорона здоров'я, шляхи місцевого значення, ветеринарна допомога, благоустрій, догляд за бідними та сиротами, житлово-комунальне господарство, житлове будівництво, водозабезпечення, теплове господарство, міські електричні мережі, економічна інфраструктура, працевлаштування безробітних, перепідготовка кадрів із метою працевлаштування, ритуальні послуги, збирання та утилізація сміття, екологічні проблеми, організація землекористування тощо.

Витрати, які закріплюються за місцевими органами влади в межах власної компетенції, в більшості країн поділяються на обов'язкові й факультативні. Обов'язкові витрати здійснюються місцевими органами влади в обов'язковому порядку, а факультативні – на основі рішень, прийнятих їхніми представницькими зібраннями.

13. Основні засади функціонування державних цільових фондів та їхній вплив на економіку держави.

Фонди фінансових ресурсів цільового призначення є самостійною ланкою фінансової системи і входять до складу державних фінансів. *Державні цільові*

фонди – форма перерозподілу й використання фінансових ресурсів, що залучаються державою для фінансування деяких суспільних потреб та комплексного їх використання на основі самостійності. Державні фонди цільового призначення створюються на основі відповідних законодавчих актів вищих органів влади, якими регламентується їх діяльність, вказуються джерела формування, визначаються порядок та напрямки використання коштів, що ними залучені.

Формування коштів державних фондів цільового призначення відбувається за рахунок обов'язкових платежів юридичних та фізичних осіб.

За допомогою цільових державних фондів можна:

- впливати на процеси виробництва шляхом фінансування і субсидування суб'єктів господарської діяльності;
- забезпечити природоохоронні заходи, фінансуючи їх за рахунок спеціально визначених джерел і штрафів за забруднення навколишнього середовища;
- надавати соціальні послуги населенню шляхом виплати субсидій, допомоги, пенсій та фінансування соціальної сфери;

Залежно від цільового призначення державні фонди поділяються на економічні і соціальні, а відповідно до рівня управління - на державні і регіональні.

Правом створення цільових фондів наділені як органи центральної, так і місцевої влади. На регіональному рівні формуються свої цільові фонди за рахунок місцевих джерел. Загальнодержавні цільові фонди мають свої територіальні відділення і передають частину коштів у розпорядження територіальних владних структур.

Цільові державні фонди, як правило, перебувають у розпорядженні державних органів влади, але оперативне управління здійснюється спеціально створеним адміністративним апаратом. Управлінські структури мають відповідні права й обов'язки щодо використання фондів, визначені законом.

Загалом принципи організації централізованих фондів фінансових ресурсів можна сформулювати так:

- відрахування до фондів централізовано визначаються державою відповідними законами і є власністю держави;
- відрахування до фондів є обов'язковими платежами й можуть стягуватися примусово;
- витрати з фондів здійснюються лише на певні потреби, передбачені законом.

В Україні створюються такі основні державні цільові фонди:

- Пенсійний фонд;
- Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності;
- Фонд соціального страхування на випадок безробіття;
- Фонд соціального страхування від нещасних випадків;
- Фонд захисту інвалідів.

Функції між цільовими фондами державного соціального страхування чітко розмежовані.

14. Еволюція розвитку податків як невід'ємного елементу суверенітету держави.

Податки є найбільш важливим видом доходів бюджетів. Об'єктивною реальністю є те, що з одного боку, податки - це фінансове підґрунтя існування держави, а з іншого, податки - це знаряддя перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб, найефективніший інструмент впливу держави на суспільне виробництво.

Податки – це обов'язковий елемент економічної системи держави незалежно від того, яку модель економічного розвитку вона вибирає, які політичні сили перебувають при владі, відсутність податків паралізує фінансову систему держави в цілому, робить її недієздатною.

Історія цивілізації свідчить, що в різні періоди розвитку суспільства вводились різноманітні податки – на землю, майно, прибуток, цінні папери, спадщину та дарування, додану вартість, заробітну плату, акцизи, збори й відрахування, на автомобілі, коней, собак, продуктивну худобу та птицю, бджіл, подушні податки і податки на неодружених чоловіків, податки на вікна, двері тощо.

Найбільшого розквіту податки сягають за умов розвинутої ринкової економіки. Вони стають об'єктивним елементом фінансових відносин між державою та юридичними й фізичними особами. Формується завершена модель податкової системи кожної держави. Вона включає методи й об'єкти оподаткування, ставки податків, строки їх сплати, контроль за витрачанням.

Проте не слід забувати, що податки є небезпечною зброєю в руках держави. Без наукової концепції податкової політики вони можуть перетворитися на гальмо економічного розвитку. Податкові системи економічно розвинутих країн спираються на детально розроблену теорію податків, її творцями є видатні представники економічної науки: Адам Сміт, Давид Рікардо, Джон Кейнс, Поль Самуельсон та багато інших.

За економічною сутністю податки є обов'язковими платежами, що вилучаються державою з доходів юридичних чи фізичних осіб до відповідного бюджету для фінансування витрат держави, передбачених її конституцією та іншими законодавчими актами. Це одна із форм вирівнювання доходів юридичних і фізичних осіб з метою досягнення соціальної справедливості й економічного розвитку. Вилучаючи частину доходів підприємців і громадян, держава гарантує їх ефективніше використання для задоволення потреб суспільства в цілому й досягнення на цій основі зростання його добробуту. Податки можуть запроваджуватися тільки з обов'язкового примусу держави.

Об'єктивною реальністю є те, що за наявних економічних умов підприємницькі структури та громадяни повинні віддавати частку своїх доходів на загальнодержавні суспільні потреби, а натомість одержувати від держави безоплатні блага та послуги. Досконалість форм і методів передачі цих коштів свідчить про рівень розвитку держави, її економічних і правових інститутів.

Отже, податки - це обов'язкові платежі, які законодавчо встановлюються державою, сплачуються юридичними і фізичними особами в процесі перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту й акумулюються в централізованих грошових фондах для фінансового забезпечення виконання

державою покладених на неї функцій. Як розвиток цього визначення можна додати, що податок - це індивідуально безвідплатний, безповоротний, нецільовий платіж, що вноситься платником до бюджету відповідного рівня в порядку, розмірах та у строки, встановлені законодавством. Крім податку в Україні сьогодні використовуються й інші терміни, що відображають платежі у бюджеті. Це - плата, внески, відрахування і збори.

Плата вноситься за користування природними і іншими ресурсами, що перебувають у власності держави і може відноситись як на собівартість, так і сплачуватись з прибутку.

Відрахування передбачають цільове призначення платежів і, в основному, відносяться на собівартість.

У більшості країн світу за податками закріплені такі основні функції:

- фіскальна;
- розподільна;
- регулююча

Фіскальна функція забезпечує необхідні умови для створення матеріальної бази функціонування суспільства, тобто за допомогою податків держава мобілізує кошти для утворення грошових фондів, які забезпечують виконання покладених на неї функцій.

Розподільна функція забезпечує розподіл вартості ВВП, встановлює пропорції між платниками податків і державою.

Регулююча функція полягає у впливі податків на різні види діяльності та на платників податків. Через податки держава регулює процеси виробництва та споживання в суспільстві.

Основними передумовами виникнення податків є:

- виникнення держави;
- наявність товарно-грошових відносин;
- суспільний поділ праці.

15.Класифікація та види податків згідно Податкового Кодексу України.

Історія людства виробила різні форми й методи оподаткування. Кожний вид податків має свої специфічні риси й функціональне призначення та займає окреме місце у податковій системі. Роль того чи іншого податку характеризується його належністю до певної групи залежно від чинної класифікації податків. Класифікація дає можливість повніше висвітлити сутність і функції податків, покращити їх роль у податковій політиці держави, напями й характер впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Кожен вид податків має свої специфічні риси і функціональне призначення та займає окреме місце в податковій системі. Всі податки поєднуються у відповідні групи, що класифікуються за певними ознаками:

- за формою оподаткування;
- за економічним змістом об'єкта оподаткування;
- залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки;
- за місцем зарахування та інші.

За формою оподаткування всі податки поділяються на дві групи: прямі і непрямі або податки на споживання.

Прямі податки встановлюються безпосередньо щодо платника, який сплачує їх до бюджету і обсяг таких податків залежить від розмірів об'єкта оподаткування. Прямі податки сприяють такому розподілу податкового тягаря, за якого більше платять ті члени суспільства, які мають вищі доходи.

Такий принцип оподаткування більшістю економістів світу визнається найсправедливішим. Водночас форма прямого оподаткування потребує і складного механізму стягнення податків, адже виникають проблеми обліку об'єкта оподаткування й ухилення від сплати. Тому, незважаючи на "справедливість" (у лапках не тому, що це сумнівно, а тому, що не існує абсолютної справедливості) прямих податків, податкова система не може обмежуватися тільки ними. Прикладом прямих податків є податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб тощо.

Непрямі податки - це податки, які справляються до бюджету за допомогою цінового механізму, причому конкретні платники податків не завжди є їхніми носіями. Непрямі податки встановлюються в цінах товарів, робіт та послуг, їх обсяг для окремого платника визначається обсягом споживання і не залежить від його доходів.

Формально непрямі податки справляються по пропорційних ставках. Кожний фактичний платник податку сплачує при купівлі товару однакову суму податку, незалежно від отриманого доходу. Однак за своєю сутністю непрямі податки регресивні, оскільки чим вищий дохід, тим меншою є питома вага цих податків у доході споживача і, навпаки, чим нижчий дохід, тим більша питома вага даних податків. У зв'язку з цим непрямі податки вважаються соціально несправедливими, фіскальними.

Водночас непрямі податки мають низку істотних переваг:

- ці податки сплачує багато платників і широта оподаткування сприяє зростанню доходів бюджету;
- простота сплати і регулярність надходження до бюджету;
- утримання і контроль сплати непрямих податків не потребує розширення податкового апарату;
- вилучення податку на всіх етапах руху товарів сприяє рівномірному розподілу податкового тягаря між усіма суб'єктами господарювання;
- застосування нульової ставки на експортні товари сприяє збільшенню обсягу експорту та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних товарів на світовому ринку.

Найхарактернішими прикладами непрямого оподаткування є податок на додану вартість, акцизний податок, мито.

Історичний розвиток системи оподаткування привів до поступового розмивання чітких відмінностей між прямими та непрямими податками. Універсальні форми непрямих податків - акцизів, при перенесенні їх стягнення із сфери реалізації у сферу виробництва мають багато ознак прямого оподаткування, насамперед чітко визначений об'єкт оподаткування - обсяг обороту чи додану вартість. При цьому об'єкти оподаткування частково

збігаються: пряма форма - податок на прибуток і непряма форма - податок на додану вартість, частину якої становить той же прибуток.

За економічним змістом об'єкта оподаткування податки поділяються на три групи: податки на доходи, на споживання і на майно.

Податки на доходи стягуються з доходів фізичних та юридичних осіб. Безпосередніми об'єктами оподаткування є заробітна плата та інші доходи громадян, прибуток або валовий дохід підприємств.

Податки на споживання сплачуються не під час отримання доходів, а при їх використанні, вони справляються у формі непрямих податків.

Податки на майно встановлюються щодо рухомого чи нерухомого майна. На відміну від податків на споживання, які сплачуються тільки один раз - при купівлі, податки на майно стягуються постійно, доки майно перебуває у власності.

Залежно від **рівня державних структур**, які встановлюють податки, вони поділяються на загальнодержавні та місцеві.

Загальнодержавні податки встановлюють вищі органи влади, їх справляння є обов'язковим на всій території країни, незалежно від того, до якого бюджету (державного чи місцевого) вони зараховуються. Відповідно до їх розподілу між ланками бюджетної системи загальнодержавні податки поділяються на три групи: доходи центрального бюджету, доходи місцевих бюджетів і доходи, що розподіляються у певних пропорціях між центральним та місцевими бюджетами. Розподіл податків між ланками бюджетної системи може мати сталий нормативний характер, насамперед установлений законодавчими актами, а може відбуватися у формі бюджетного регулювання, коли відрахування до місцевих бюджетів здійснюється щорічними диференційованими нормативами залежно від потреб того чи іншого місцевого бюджету.

Місцеві податки встановлюються місцевими органами влади та управління, і їх справляння є обов'язковим лише на певній території. Можливі різні варіанти встановлення місцевих податків. По-перше, у вигляді надбавок до загальнодержавних податків. Рівень надбавки визначають місцеві органи влади відповідно до встановлених обмежень. По-друге, введення місцевих податків за переліком, що встановлюється вищими органами влади. Вибір податків здійснюється місцевими органами влади. По-третє, можливе впровадження місцевих податків на розсуд місцевих органів влади без будь-яких обмежень з боку центральної влади.

Залежно від порядку зарахування податки поділяються на закріплені та регулюючі.

Закріплені податки - це податки, які в повному обсязі надходять до певного, причому тільки одного бюджету. В їх якості можуть бути загальнодержавні і місцеві податки.

Регулюючі податки - це податки, які можуть зараховуватися до різних бюджетів, тобто держава розподіляє їх між рівнями бюджетної системи. В якості регулюючих, в основному, виступають загальнодержавні податки.

Наведена класифікація відображає у цілому всі основні історичні види податків. У системі прямого оподаткування види податків виділяються за

ознакою об'єкта оподаткування. При цьому прямі податки поділяються на особисті й реальні. Відмінність між ними полягає у співвідношенні платника й об'єкта оподаткування. В особистих податках основним є платник, а в реальних - об'єкт оподаткування.

Більш сучасною формою є особисті податки, з яких найбільш поширені прибутковий та майновий. У прибутковому оподаткуванні виділяють два напрями - податок на доходи фізичних осіб і на прибуток підприємств (корпорацій). Аналогічно і податок на майно може встановлюватися стосовно і фізичних, і юридичних осіб. Податок на спадщину і дарування стягується з фізичних осіб і відчутного бюджетного значення не має.

Акцизи в сучасних умовах є основною формою непрямого оподаткування. Вони поділяються на специфічні - встановлюються для окремих товарів, та універсальні - до всього обороту. Спочатку були впроваджені специфічні акцизи, а потім на основі розширення сфери акцизного оподаткування - універсальні.

Мито - вид митного платежу, що стягується з товарів, які переміщуються через митний кордон держави ввозяться, вивозяться або слідуєть транзитом

16. Державний борг та причини його зростання. Оцінка обтяжливості країни державним боргом.

Державний кредит - це, з одного боку, кредит, який надається уряду, а, з другого боку, надання позики урядом. Історично, причинами розвитку державного кредиту була неспроможність уряду забезпечити видатки бюджету достатніми податковими надходженнями, в результаті чого він виступав в ролі позичальника ресурсів, здебільшого, на фінансовому ринку.

Наслідком функціонування державного кредиту є поява державного боргу. Державний борг - це загальна сума емітованих позик та непогашених урядом кредитів з нарахованими процентами. Основними причинами зростання державного боргу є:

- бюджетний дефіцит. Покриття первинного дефіциту бюджету призводить до здійснення запозичень для його фінансування. В результаті здійснюваних запозичень уряд створює державний борг;
- рефінансування вже нагромадженого боргу. В умовах, коли виплати по державному боргу з нарахованими процентами покриваються за рахунок нових запозичень має місце рефінансування боргу. При здійсненні рефінансування державний борг зростає на величину нарахованих процентів;
- прийняття урядом на себе зобов'язань інших суб'єктів перед третьою стороною, при чому, прийняття на себе такого зобов'язання може опосередковуватись випуском цінних паперів;
- набрання сили угоди про гарантування повернення позики. В даному випадку, уряд, виступаючи гарантом повернення позики, за умов, що позичальник не може за неї розрахуватися, змушений вважати таку позику державним боргом. Фактично це випадки, коли опосередковані зобов'язання уряду перетворюються у прямі;
- списання парламентом певних зобов'язань третіх осіб на державний борг. Парламент країни може, на основі легітимної процедури, прийняти

рішення про те, що певні суми заборгованості одних осіб перед третіми особами вважаються державним боргом;

- зростання процентних ставок на ринку. Від величини процентних ставок залежить сума нарахованих боргових зобов'язань, відповідно зростання процентних ставок на ринку призводить до зростання державного боргу, до потреби у рефінансуванні тощо;

- здійснення запозичень для підтримки платіжного балансу. В разі появи нерівноваги платіжного балансу країни, він має бути покритий зростанням державного боргу, або зростанням заборгованості приватного сектора. Підтримка платіжного балансу у борговий спосіб може здійснюватись: а) за для забезпечення споживання товарів критичного імпорту, без якого економічне зростання та підтримка завантаженості виробничих потужностей не можливі; б) за для підтримки номінального курсу національної валюти, що дало б змогу здійснювати споживання імпорту; в) здійснення антиінфляційних заходів (з МВФ), коли запозичення здійснюються для поновлення ресурсів центрального банку.

Розрізняють номінальну суму державного боргу та його реальну величину.

Номінальний борг визначається як величина заборгованості, виражена в грошовій формі в розрахунку на поточний період.

Реальний рівень боргу залежить від грошової політики центрального банку.

Оцінка обтяжливості країни державним боргом здійснюється на основі ряду показників, основними з яких є:

- 1) співвідношення боргу до ВВП, яке дозволяє оцінити боргову складову національної економіки. Прийнятним цей показнику вважається на рівні до 60%;

- 2) співвідношення зовнішнього боргу до експорту, яке дозволяє визначити наскільки експортні надходження можуть покрити зовнішні боргові зобов'язання. Прийнятний рівень цього показника до 100%;

- 3) співвідношення витрат з обслуговування державного боргу до експорту, - відображає, яка частина зароблених валютних надходжень країни повертається за кордон; прийнятний рівень - до 18%;

- 4) частка видатків на обслуговування боргу в бюджеті, що відображає ту частку урядових видатків, яка спрямовується кредиторам; прийнятне значення - на рівні 15-25%;

- 5) співвідношення платежів з обслуговування державного боргу до валових резервів центрального банку; цей показник відображає спроможність центрального банку країни здійснювати платежі в рахунок обслуговування боргу зі свої зовнішніх активів, нормальним вважається показник, що перебуває на рівні 25%.

17. Фінансовий ринок як індикатор розвитку економіки країни.

Функціонування ринкової економіки ґрунтується на функціонуванні різноманітних ринків, які можна згрупувати в два основні класи: ринки виробленої продукції (товарів та послуг) та ринки трудових і фінансових

ресурсів. На ринку фінансових ресурсів виділяють ринки, де у процесі господарювання виникає потреба в коштах для розширення діяльності, а також такі, у яких накопичуються заощадження, що можуть бути використані для інвестицій. Саме на ринку фінансових ресурсів, або фінансовому ринку, відбувається перелив коштів, при якому вони переміщуються від тих, хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому, як правило, кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно. Це сприяє не тільки підвищенню продуктивності та ефективності економіки в цілому, а й поліпшенню економічного добробуту кожного члена суспільства.

На фінансовому ринку ті, що мають вільні фінансові ресурси, передають їх на різних умовах іншим учасникам ринку, які опосередковано через суб'єктів ринку або безпосередньо використовують залучені ресурси для фінансування різних галузей економіки, забезпечення потреб населення та потреб державного бюджету. Фінансові ресурси надаються на умовах позики або на умовах співвласності, коли інвестор набуває прав власності на придбані за інвестовані кошти матеріальні чи нематеріальні активи.

Передача в користування фінансових ресурсів на фінансовому ринку оформляється тим чи іншим фінансовим інструментом. Якщо ресурси передаються на умовах позики, це оформляється відповідними інструментами позики – борговими цінними паперами (облігаціями, векселями, ощадними сертифікатами тощо) або різними видами кредитних інструментів. Якщо інвестор вкладає кошти в акціонерний капітал, така операція оформляється інструментами власності – акціями. Платою за надані в позику ресурси виступає процент, а при безстроковому інвестуванні коштів в акціонерний капітал – прибуток у вигляді дивідендів і капіталізований прибуток, що направляється на збільшення власного капіталу корпорації.

Фінансовий ринок являє собою систему економічних та правових відносин, пов'язаних із купівлею-продажем або випуском та обігом фінансових активів. Суб'єктами цих відносин виступають держава, а також ті, хто бажає передати в користування вільні фінансові ресурси, ті, які потребують інвестицій, та фінансові посередники, які на стабільній, впорядкованій основі забезпечують перерозподіл фінансових ресурсів серед учасників ринку.

Осіб, які інвестують кошти в діяльність інших суб'єктів ринку, купуючи певні фінансові активи, називають інвесторами та власниками фінансових активів – акцій, облігацій, депозитів тощо. Тих, хто залучає вільні фінансові ресурси через випуск та продаж інвесторам фінансових активів, називають емітентами таких активів. Кожен фінансовий актив є активом інвестора – власника активу та зобов'язанням того, хто емітував даний актив.

Торгівля фінансовими активами між учасниками ринку відбувається за посередництвом різноманітних фінансових інститутів. Саме вони забезпечують неперервне функціонування ринку, розміщення серед інвесторів нових та обіг на ринку емітованих раніше активів. Фінансові посередники є необхідними учасниками фінансового ринку, які забезпечують інвесторам оперативне вкладення коштів у фінансові активи та вилучення коштів з процесу

інвестування. Учасникам ринку, які потребують інвестицій, фінансові посередники допомагають залучити кошти за відповідну плату.

Фінансові ринки виконують ряд важливих функцій:

1. Мобілізація і трансформація вільних коштів у позиковий та інвестиційний капітал.

2. Фінансове обслуговування учасників економічного кругообігу та фінансове забезпечення процесів інвестування.

3. Вплив на грошовий обіг і прискорення обороту капіталу, що сприяє активізації економічних процесів.

4. Формування ринкових цін на окремі види фінансових активів.

5. Формування умов для мінімізації фінансових ризиків.

6. Кредитування суб'єктів економічної діяльності.

Ціною ресурсів на фінансовому ринку є:

- процент за користування кредитом;
- дивіденди;
- курсові різниці.

У країнах з розвинутою ринковою економікою функціонують високоефективні фінансові ринки, які забезпечують механізм перерозподілу фінансових ресурсів серед учасників ринку і сприяють ефективному розміщенню заощаджень серед галузей економіки. В Україні та країнах, що ступили на шлях ринкових перетворень в економіці, фінансові ринки перебувають на різних стадіях формування та розвитку. Розвитку фінансових ринків у таких країнах сприяють масова приватизація, подолання кризових явищ та позитивні зрушення в економіці. Паралельно з цим, як правило, відбувається формування відповідної законодавчої бази та механізму, що гарантує її виконання.

18. Страхування як фактор фінансової стабілізації економіки держави.

Страхування – обов'язковий елемент кожної економічної системи. Без розвинутої системи всіх видів страхування економіка успішно функціонувати не може. Умови господарювання й людського життя загалом побудовані таким чином, що постійно виникають непередбачувані обставини, викликані явищами природи або обставинами, що не залежать від волі й бажання людини. Ці несприятливі події, серед яких найпоширенішими є стихійні лиха та нещасні випадки, призводять до значних матеріальних збитків і втрати здоров'я або працездатності. Тому виникає потреба щодо пошуку шляхів локалізації зазначених втрат, що й зумовило виникнення та розвиток страхування.

Можна стверджувати, що суспільне виробництво в цілому, а також діяльність господарських структур та окремих громадян у своїй основі об'єктивно вміщують елементи ризику, що зумовлює необхідність їхнього попередження, подолання, зменшення руйнівних або збиткових наслідків. Для цього треба частину валового внутрішнього продукту в грошовій або натуральній формі зосередити в страхових фондах.

Страхові фонди суспільства або фонди страхового захисту є централізованими й децентралізованими фінансовими резервами держави, які

виступають гарантами її фінансової стабільності й сталого економічного розвитку. За своєю суттю страхові фонди – це форма перерозподілу валового внутрішнього продукту між окремими господарськими структурами та громадянами з метою підтримання стабільного стану їхньої фінансової діяльності та суспільного добробуту.

Страховання є складовою частиною фінансів, однією з ланок фінансової системи держави. Специфіка страховання полягає в тому, що на відміну від фінансів, які пов'язані з формуванням, розподілом і перерозподілом прибутків та заощаджень, страховання охоплює лише сферу перерозподілу.

Страховання – це сукупність замкнутих перерозподільчих відносин між суб'єктами з приводу формування за рахунок грошових внесків цільового страхового фонду, призначеного для відшкодування можливого збитку, завданого юридичним і фізичним суб'єктам господарювання у зв'язку з наслідками страхових випадків.

Офіційне тлумачення цього терміна в Україні наведено в Законі «Про страховання»: «Страховання – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страховання або чинним законодавством за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів».

У Законі зафіксовано головні елементи, що формують поняття страховання. Це, насамперед, **мета страховання** – захист майнових інтересів фізичних і юридичних осіб. Наголошується, що захист забезпечується на випадок конкретних подій, перелік яких зафіксовано в чинному законодавстві або страхових договорах. Виокремлюються джерела грошових коштів, що є ресурсами для страхових виплат.

Страховання є, насамперед, системою економічних відносин між конкретними суб'єктами господарювання, де, з одного боку, діють страховальники, а з іншого – страховики. Важливою передумовою застосування страховання є майнова самостійність суб'єктів господарювання і їхня зацікавленість у переданні відповідальності за наслідки ризику спеціалізованим формуванням

Існує тісний взаємозв'язок між страховою і кредитною діяльністю. Населення багатьох країн надає перевагу заощадженню своїх коштів через страхові компанії, укладаючи з ними договори на страховання життя та здоров'я. До продажу страхових полісів нерідко залучаються й банки.

Завдяки страхованню акумулюються великі кошти, які до настання страхових випадків використовуються передусім як джерело кредитних ресурсів. Страхові поліси можуть бути гарантіями повернення позик. Матеріальні цінності, що їх у разі кредитування банки приймають як заставу, мають бути застраховані. Отже, існує тісний взаємозв'язок між страхованням і кредитом. Але це не дає підстав для ототожнення специфічних економічних відносин, що становлять зміст страховання, з поняттям кредиту.

У світовій практиці страхові послуги як об'єкт специфічних відносин, що становлять зміст страховання, розглядаються як складова фінансових послуг.

Так, у Генеральній угоді з торгівлі послугами зазначено: «Фінансові послуги охоплюють страхові послуги і ті, що, належать до страхових, а також усі банківські та інші фінансові послуги». З цього визначення випливає також, що страхування, є складовою ланкою фінансів у їх широкому розумінні. Такий підхід підвищує можливості активнішого і водночас ефективнішого застосування кожної із зазначених ланок у складному механізмі ринкової економіки.

З урахуванням наведених аргументів слід підходити й до визначення та характеристики функцій страхування, які в сукупності мають конкретизувати його зміст у сучасних умовах. З цих міркувань страхування виконує такі функції: **ризиковану, створення і використання страхових резервів (фондів), заощадження коштів, попереджувальну.**

Ризикована функція страхування. Вона полягає в переданні за певну плату страховикові матеріальної відповідальності за наслідки ризику, зумовленого подіями, перелік яких передбачено чинним законодавством або договором. Чим вищі ймовірність і розмір ризику, тим і плата за його утримання, більша. У разі настання страхового випадку страхувальник висуває страховикові вимогу щодо відшкодування збитків (виплати страхових сум). Ризикована функція відбиває процес купівлі-продажу страхової послуги.

Функція створення і використання страхових резервів (фондів). Страхування стає можливим лише за наявності у страховика певного капіталу, достатнього для забезпечення покриття збитків (у разі їх виникнення), заподіяних страхувальникові стихійним лихом, нещасним випадком чи іншою страховою подією. Власними коштами покрити таку потребу у грошових виплатах страховик, здебільшого, не в змозі. Тому кожний страховик створює систему страхових резервів. Нагромадження й використання таких резервів характерні для страхової діяльності.

У формуванні й використанні страхових резервів виявляється перерозподіл коштів між страхувальниками. Ті з них, для яких у певному періоді не настала страхова подія, сплативши страхові внески, не отримують жодних виплат. І навпаки: страхувальникам, які зазнали серйозних збитків від страхового випадку, виплачується відшкодування в сумах, значно більших за внесені страхові платежі.

Формування страхових резервів – це спосіб концентрації та використання коштів, необхідних не лише для розподілу між усіма страхувальниками збитків, зумовлених страховими випадками поточного періоду, а й для відповідного покриття можливих масштабніших збитків, що можуть припасти на окремі роки наступних періодів.

Функція заощадження коштів. У більшості країн світу першість за обсягами страхових премій посідає особисте страхування (дожиття, пенсій, ренти тощо). Проте виплати, пов'язані із втратою життя і здоров'я внаслідок нещасного випадку, становлять менш як 10 %. Решта припадає на заощадження. Вони виплачуються з урахуванням інвестиційного доходу в разі дожиття застрахованого до певного віку або події.

Населенню часто вигідніше заощаджувати кошти у страховій системі, ніж у банках. Припустимо, що громадянин А вніс 7500 грн на строковий

депозитний рахунок у комерційному банку, а громадянин Б придбав поліс змішаного страхування життя на 25000 грн терміном на 10 років, сплативши за перші три роки 7500 грн премій. У разі нещасного випадку банк може видати громадянину А кошти лише в межах залишку вкладу (з урахуванням відсотків). Якщо така біда спіткає громадянина Б, то страхова компанія виплатить йому грошову допомогу, виходячи зі страхової суми і коефіцієнта втрати працездатності. На випадок тривалої втрати працездатності фінансове забезпечення громадянина Б буде (особливо в перші роки дії страхового договору) у кілька разів більше, ніж у громадянина А. У разі гострої потреби в коштах страхувальник може достроково припинити дію договору, повернувши належну йому суму заощаджень.

Попереджувальна функція. Учасники страхування, і насамперед страховики та страхувальники, зацікавлені зменшити наслідки страхових подій. З цією метою вдаються до правової та фінансової превенції.

До **правової превенції** належать передбачені чинним законодавством або договорами страхування застереження, згідно з якими страхувальник повністю або частково позбавляється страхових відшкодувань. Вони охоплюють випадки протиправних дій або бездіяльності з боку страхувальника щодо застрахованих об'єктів. Наприклад, страховики не покривають матеріальних збитків, що їх зазнали потерпілі, перебуваючи у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння, а також не передбачають страхових відшкодувань у разі самогубства, навмисного пошкодження власного майна і здоров'я.

Перелік ризикованих об'єктів, які не приймаються на добровільне страхування, та можливих відмов щодо виплати відшкодування може бути складений у разі страхування як фізичних, так і юридичних осіб.

Фінансова превенція полягає в тому, що частина страхових премій спрямовується на фінансування превентивних заходів. Відома практика фінансування заходів із запобігання дорожньо-транспортним пригодам і т. ін. Нині не передбачено обов'язкового створення фонду запобіжних заходів. Через це значно ускладнюється виконання страхуванням превентивної функції. Можливості страхування істотно звужуються, коли виникають суперечності між функціями, що характеризують сутність категорії страхування, і чинним правовим забезпеченням їх нормального виявлення.

Зазначені функції страхування є специфічними. Проте водночас у сфері страхової діяльності виявляються й функції, притаманні фінансам у цілому (наприклад, контрольна функція, яка передбачає строго цільове формування та використання коштів).

19. Фінансова безпека як одна з найважливіших складових економічної безпеки.

Однією із найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету.

Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачають, перш за все, з'ясування суті цього поняття, визначення факторів, що впливають на стан фінансової безпеки, дослідження взаємопов'язаності окремих складових цієї складної за внутрішньою будовою та ієрархічною декомпозицією структури.

Поняття фінансової безпеки так само широке, як, власне, і тлумачення фінансів як економічної категорії. На сьогодні відсутнє єдине усталене визначення поняття "фінансова безпека". Наявні формулювання відображають лише окремі аспекти фінансової безпеки і не можуть претендувати на її однозначне та виключне трактування. Фінансова безпека як дефініція розглядається під різними кутами, зокрема:

- з позицій ресурсно-функціонального підходу, фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів суб'єктів господарювання на усіх рівнях фінансових відносин; забезпеченість домашніх господарств, підприємств, організацій і установ, регіонів, галузей, секторів економіки держави фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення їх потреб і виконання відповідних зобов'язань;

- з погляду статистики, фінансова безпека – такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової, інвестиційної, митно-тарифної і фондової систем, які характеризуються збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і економічне зростання;

- у контексті нормативно-правового регламентування фінансова безпека передбачає створення таких умов функціонування фінансової системи, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами.

Таким чином, з позицій різностороннього підходу фінансова безпека – захищеність фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; певний рівень незалежності, стабільності і стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, що складають загрозу фінансовій безпеці; здатність фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стає економічне зростання.

Фінансову безпеку будь-якої держави визначають такі фактори:

- рівень фінансової незалежності (при цьому велике значення має розмір зовнішньої фінансової допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку);

- характер фінансово-кредитної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої), яку проводить держава;

- політичний клімат у країні;

- рівень законодавчого забезпечення функціонування фінансової сфери. Фінансова безпека держави має як внутрішній, так і зовнішній аспекти.

Щодо зовнішнього, то це, перш за все, фінансовий суверенітет країни, незалежність національної фінансової системи від впливу міжнародних фінансово-кредитних організацій і транснаціонального капіталу. Проте вести мову про абсолютну фінансову незалежність в умовах глобалізації некоректно. Адже на фінансовій безпеці України позначаються процеси фінансової глобалізації, що посилюються у світовому співтоваристві. Відтак проблема фінансової безпеки сьогодні виходить за національні межі. Зростає рівень інтеграції та консолідації фінансових ринків, зростають масштаби мобільності капіталу і посилюється інтенсивність його обігу. Як стверджують фахівці, "у світі сформувалися грандіозні потоки "світових грошей", що не підпорядковуються ні національним урядам, ні будь-яким іншим політичним інституціям. Вони не утворилися як вияв потреб виробництва, торгівлі, інвестування чи споживання. Головним їх джерелом є переважно торгівля грішми". Тому при розробці стратегії фінансової безпеки держави важливо скрупульозно аналізувати і враховувати поточну та ймовірну ситуацію на світових валютних ринках і ринках капіталу.

Безпека внутрішньої фінансової сфери України визначається досконалістю правової, організаційної та інституціональної бази, а також політичною стабільністю, рівнем ризиків ринкової кон'юнктури, масштабами тіньової економіки та рівнем корупції в державі.

Фінансова безпека є надзвичайно складною багаторівневою системою, яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і логіку розвитку. Фінансова безпека держави включає: бюджетну, податкову, боргову безпеку, фінансову безпеку банківської системи, валютну, грошово-кредитну, інвестиційну безпеку, фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

Фінансова безпека є не лише національною проблемою, а й визначальною детермінантою сучасної глобальної економіки, що формується шляхом поглиблення і взаємодії транснаціоналізації і міжнародної регіональної економічної інтеграції. У цьому контексті зростає актуальність проблеми забезпечення фінансової безпеки як однієї з найважливіших складових національної економічної безпеки кожної держави та проблеми, що, долаючи національні кордони, прогресуючими темпами стає глобальною.

20. Чинники становлення та розвитку міжнародних фінансів.

Економіка будь-якої країни перебуває під впливом зовнішнього середовища. Практика показує, що на сучасному етапі принципами міжнародних відносин мають бути співробітництво, відкритість економіки та свобода торгівлі. Найкращим гарантом втілення їх у життя є розвиток економічної і фінансової інтеграції країн.

Після другої світової війни спостерігається постійне зростання міжнародного товарообміну. Обсяг світового експорту щорічно збільшується на 5–6%. Розвиток міжнародної торгівлі супроводжується нарощуванням світового багатства. Інтенсифікація міжнародного товарообміну відбувається одночасно із посиленням міграції робочої сили та збільшенням інвестицій. Наприкінці ХХ ст. значно підвищився рівень легальної та підпільної міграції робочої сили, особливо між розвинутими країнами, з одного боку, та країнами,

що розвиваються, і країнами з перехідною економікою – з іншого. Міграція населення супроводжується міжнародним рухом грошових коштів.

Внаслідок поступового пом'якшення валютного контролю полегшується доступ на національні фінансові ринки для іноземних інвесторів та емітентів з промислово розвинутих країн. Фінансові потоки між країнами, основну частину яких становлять портфельні інвестиції, набувають значних розмірів. Все це сприяє й розвитку системи фінансових послуг у світовому масштабі.

Спостерігається широкомасштабна фінансова інтеграція країн, передусім промислово розвинутих, яка за темпами розвитку випереджає інтеграцію в галузі торгівлі.

Отже, сучасний період характеризується збільшенням міжнародного кругообігу суспільного продукту та стрімким розширенням міжнародних потоків грошових коштів і пов'язаних з ними відносин.

Поняття «Міжнародних фінансів» визначає потоки грошових коштів і пов'язані з ними відносини у галузі міжнародної економіки.

Міжнародні фінанси є підсистемою міжнародної економіки. Це економічні відносини, пов'язані з міжнародним рухом грошових коштів.

Існує певний механізм функціонування міжнародних фінансів, який постійно розвивається. На нього впливають рівень економічного розвитку країн, характер їхньої зовнішньоекономічної діяльності, поточні та довгострокові політичні пріоритети держави та ін. Чим досконалішим стає цей механізм, тим більша вірогідність ефективного розміщення ресурсів у межах світової економіки.

Можна виділити декілька сфер міжнародних фінансових відносин, які формують загальну систему міжнародних фінансів:

- валютні системи;
- світовий фінансовий ринок;
- вивіз капіталу та іноземні інвестиції;
- оподаткування в галузі зовнішньоекономічної діяльності;
- міжнародні розрахунки та баланси міжнародних розрахунків.

Система міжнародних фінансових відносин складається між різними суб'єктами. Ними є фізичні, юридичні особи та держави, які згідно із законом мають і здійснюють безпосередньо або через представників свої права та обов'язки, пов'язані з міжнародними фінансами.

Суб'єкти системи міжнародних фінансів з позицій конкретної держави поділяються на резидентів та нерезидентів.

З економічної точки зору розрізняють таких суб'єктів: домашні господарства, господарюючі підприємства, різноманітні фінансові інститути, держава, міжнародні організації.

Виділяють такі функції міжнародних фінансів:

1. Сутність розподільчої функції полягає у тому, що через механізм міжнародних фінансів здійснюється грошовий розподіл і перерозподіл світового продукту. Такий розподіл і перерозподіл є не хаотичним, а визначається об'єктивними закономірностями: капітал рухається в пошуках найбільшої норми прибутку; важливим чинником є ризики, пов'язані з отриманням прибутку; рух капіталів відображає також дію закону

пропорційного розвитку. Певний вплив на розподіл світового суспільного продукту має й політика (інтереси) суб'єктів міжнародних відносин. На окремих етапах історичного розвитку об'єктивні закономірності та політика (інтереси) суб'єктів міжнародних відносин певною мірою збігаються. Але вони можуть і суперечити одні одним.

2. Контрольна функція базується на тому, що міжнародні фінанси відображають рух суспільного продукту в грошовій, тобто універсальній формі. Це дає можливість здійснювати у будь-який час, на будь-якому етапі облік та аналіз руху світового суспільного продукту в грошовій формі. Інформація, отримана під час такого аналізу, є основою для прийняття подальших рішень щодо міжнародних фінансів, розробки поточної та стратегічної міжнародної фінансової політики. Можливість та ефективність практичної реалізації контрольної функції залежать від ступеня розуміння цієї можливості, політики держави, характеру та рівня її економічного розвитку, технічного оснащення процесу збирання та обробки інформації.

3.3 ПРИКЛАДИ РОЗВ'ЯЗКІВ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»

Задача 1.

Визначте динаміку державного боргу країни, якщо реальна процентна ставка - 8%, реальний ВВП за поточний рік становить 55 млн. у.о., тоді як минулого року він становив 51 млн. у.о. Первинний профіцит - 5 млн. у.о. Державний борг - 180 млн. у.о.

Розв'язок. Динаміку державного боргу країни розрахуємо за наступною формулою:

$$b = \Delta(r - n) * b - d$$

де b - державний борг

r - реальна процента ставка

n - темп росту, реального ВВП

d - первинний дефіцит/профіцит

Тобто $\Delta b = (0,08 - (55/51 \sim 1)) * 180 - 5 = - 6,52$ млн. у.о.

Отже, як видно із розрахунку, державний борг за поточний рік має позитивну тенденцію так як його обсяг знизився на 6,52 млн. у.о.

Задача 2. Обчислити суму податку на додану вартість, що належить до сплати в бюджет виробничим підприємством на основі таких даних:

1. Виробництво і реалізація товарів:

Назва товару	Обсяг виробництва, шт.	Обсяг продажу, шт.	Ціна за одиницю товару (без ПДВ), грн.
А	5000	4000	10,0
Б	4200	4500	9,5
В	6400	7000	8,0
Г	800	650	10,0
Д	10000	10000	5,0

2. Вартість оплачених транспортних послуг (з ПДВ)	25,0 тис. грн.
3. Вартість придбаних напівфабрикатів (без ПДВ)	54,0 тис. грн.
4. Вартість оплачених запасних частин (без ПДВ)	12,0 тис. грн.
5. Переплата ПДВ за попередній період	10,0 тис. грн.

Розв'язок. Розглядаємо операції в порядку їх здійснення:

Зміст операції	Сума ПДВ (грн) що підлягає	
	відшкодуванню	сплаті
Реалізовано продукцію $4000 \cdot 10 = 40000$ ПДВ $= 40000 / 5 = 8000$ $4500 \cdot 9,5 = 42750$ ПДВ $= 42750 / 5 = 8550$ $7000 \cdot 8 = 56000$ ПДВ $= 56000 / 5 = 11200$ $650 \cdot 10 = 6500$ ПДВ $= 6500 / 5 = 1300$ $10000 \cdot 5 = 50000$ ПДВ $= 50000 / 5 = 10000$	-	39050
2. Оплачено вартість транспортних послуг (з ПДВ) 25,0 тис. грн. ПДВ $= 25000 / 6 = 4166$	4166	-
3. Придбано напівфабрикати (без ПДВ) на суму 54,0 тис. грн. ПДВ $= 54000 / 5 = 10800$	10800	
4. Оплачено запасні частини (без ПДВ)) на суму) на суму 12,0 тис. грн ПДВ $= 12000 / 5 = 2400$	2400	
5. Переплата ПДВ за попередній період на суму 10,0 тис. грн.	10000	
Разом	27366	39050
Підлягає сплаті до бюджету		11684

Задача 3. Визначити суми утримань із заробітної плати, які необхідно утримати з працівників підприємства за звітний місяць на основі даних про нараховану зарплату. У 2017 р. застосовуватиметься базова ставка ПДФО 18% до усієї суми бази оподаткування, незалежно від її розміру, та 1,5% військовий збір.

№	Прізвище та ініціали	Нарахована з/п, грн.
1.	Коваленко О. І. (директор)	7600
2.	Сидор В. Я. (головний бухгалтер)	5300
3.	Куц М.О. (прибиральник)	3200

Розв'язок.

№	Прізвище та ініціали	Нарахована з/п, грн.	Утримання	
			ПДФО 18%	ВЗ 1,5%
1.	Коваленко О. І. (директор)	7600	1368	114
2.	Сидор В. Я. (головний бухгалтер)	5300	954	79,5
3.	Куц М.О. (прибиральник)	3200	576	48
Всього		16100	2898	241,5

Загальна сума ПДФО, що підлягає до сплати, становить 2898 грн., сума військового збору – 241,5 грн

Задача 4. Обрахуйте чистий прибуток (збиток) підприємства, якщо виручка від реалізації становить 545 тис. грн. (в т. ч. ПДВ), собівартість реалізованої продукції – 386 тис. грн., витрати на збут – 60 тис. грн., адміністративні витрати – 5% від собівартості продукції, інші операційні витрати – 2% від адміністративних витрат.

Розв'язок.

Чистий дохід = Виручка – ПДВ = 545 000 – 90 833,33 = 454 166,67

Валовий прибуток = Чистий дохід - собівартість реалізованої продукції = 454 166,67 - 386 000 = 68 166,67

Фінансовий результат від операційної діяльності = Валовий прибуток + інший операційний дохід – адміністративні витрати – витрати на збут – інші операційні витрати = 68 166,67 – 60 000 – (386 000 * 15%) – (19 300 * 2%) = – 11 519,33.

Чистий збиток підприємства становить 11 519,33 грн.

Задача 5. Початкові інвестиції, необхідні для проекту становлять 200 000 грн., життєвий цикл проекту до 3-х років. Очікувані надходження грошових коштів від проекту становить 110 000 грн., 160 000 і 30 000 грн., для 1-го, 2-го і 3-го року відповідно. Обчислити середній річний дохід для цього проекту.

Розв'язок

Середній річний дохід визначаємо за формулою:

$$\bar{CF} = \frac{\sum_{i=1}^n CF_i}{n}$$

$\bar{CF} = (110,000 + 160,000 + 30,000) / 3 = 100,000$ грн.

3.4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ»

Основна література:

1. Бондар М.І. Бюджетна і податкова системи України у запитаннях і відповідях: навчальний посібник / М.І. Бондар, В.М. Опарін, О.М. Тимченко та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2014. – 336 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1532051764491/finansi/byudzhetna_sistema
2. Карлін М.І. Фінанси України та сусідніх держав: Навч. посіб. / Карлін М.І.- К.: Знання, 2007. - 589 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072047255/finansi/finansi_ukrayini_ta_susidnih_derzhav
3. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія і практика: навчальний посібник / Д.І. Коваленко, В. В. Венгер. – К.: ЦУЛ, 2013. – 578 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1952090552540/finansi/finansi_groshi_ta_kredit

4. Кудряшов В.П. Курс фінансів: Навч. посіб. / В.П. Кудряшов. – К.: Знання, 2008. – 431с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072013932/finansii/kurs_finansiv
5. Лондар С. Л. Фінанси. Навчальний посібник./ С. Л. Лондар , О. В. Тимошенко - Вінниця: Нова Книга, 2012 - 384 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1584072012871/finansii/finansii>
6. Онисько С.М. Податкова система: підручник / С.М. Онисько, І.М. Тофан, О.В. Грицина. – Львів: Магнолія-2006, 2013. – 351 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/finansii/Page-4>
7. Опарін В.М. Бюджетна система України: тренінг-курс: навчальний посібник / В.М. Опарін, С.Я. Кондратюк, Є.О. Малік та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 392 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072020727/finansii/byudzhetna_sistema
8. Теорія фінансів: Підручник / За ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 576 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/10000210/finansii/teoriya_finansiv
9. Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посіб. / За ред. В.І. Оспіщева. – К.: Знання, 2013. – 567 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1584072014533/finansii/finansii_kurs_dlya_finansistiv
10. Фінанси: навч. посіб. / І. Р. Чуй, М. В. Сороківська. - Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2015. - 284 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/72185/finansii/finansii>
11. Фінанси: навч. посіб. / О. Я. Стойко, Д.І. Дема; за ред. О.Я. Стойка. - К.: Алерта. 2014.-432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/1029022864431/finansii/finansii>
12. Фінанси: Підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. - К.: Знання, 2008.- 611с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.com/19991130/finansii/finansii>

Додаткова література:

1. Бюджетна система. Навч. посіб. /Н.І. Юшмаш, К.В. Багацька, Н.І. Демьяненко та ін. за заг. ред. Т.А. Говорушко. - Львів "Магнолія", 2014. -296 с.
2. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. [для студ. Г 97 вищ. навч. закл.] / Л. В. Гуцаленко, В. А. Дерій, М. М. Коцупатрий - К.: Центр учбової літератури, 2009. - 424 с.
3. Карлін М. І. Фінанси країн Європейського Союзу : навч. посіб. / М.І. Карлін. - К.: Знання, 2011. – 639 с.
4. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз і планування / Г. О. Крамаренко. – Київ: Центр навчальної літератури, 2014. – 224с.
5. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент: Підручник. / Г.О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – Київ: Центр навчальної літератури, 2012. – 520 с.
6. Міжнародні фінанси [текст]: навч. посіб. / [І.І. Д'яконова. М 58 М. І. Макаренко, Ф. О. Журавка та ін.]; за ред. М. І. Макаренка та І.І. Д'яконової. - К.: "Центр учбової літератури", 2013. - 548 с.
7. Місцеві фінанси: підручник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко. – К.: УБС НБУ, 2015. – 579 с.

8. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств: Навч. посібник для студентів екон. спец. вищ. закл. освіти. – 3-є вид., доп. і перероб. – К.: ЦУЛ, 2012. – 460с.
9. Тарасенко І.О. Фінанси підприємств: підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. – К. – КНУТД, 2015. – 360 с.
10. Фінансовий менеджмент : підручник / В.П. Мартиненко, Н.І. Климаш, К.В. Багацька, І.В. Дем'яненко, [та ін.] за заг. ред. Т.А. Говорушко. - Львів "Магнолія 2006", 2014. - 344с.
11. Фінансовий ринок [текст]: навч. посіб. / за ред. Павлова В. І. [В• В• Клименко, Л. М. Акімова, Л. М. Докієнко] – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 358 с.

4. ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ І КРЕДИТ»

Мета вивчення дисципліни – формування системи базових знань з теорії грошей та кредиту, засвоєння закономірностей функціонування грошового ринку як теоретичної основи державної монетарної політики і розвитку банківської справи; вивчення особливостей функціонування грошово-кредитної системи України; оволодіння різними методами і прийомами аналізу грошово-кредитної сфери.

Завдання дисципліни полягають у вивченні основ функціонування грошово-кредитних систем, вмінні використовувати теоретичні знання при аналізі грошово-кредитної системи України та визначенні основних тенденцій її розвитку.

Предмет курсу: грошові і кредитні відносини суб'єктів господарювання.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

Тема 1. Основи фінансів підприємств. Суть і функції фінансів підприємств. Грошові фонди та фінансові ресурси. Основи організації фінансів підприємств. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи.

Тема 1. Сутність і функції грошей. Суть і походження грошей. Еволюція форм грошей. Функції грошей. Походження кредитних грошей та їх форми.

Тема 2. Кількісна теорія грошей і сучасний монетаризм. Теорії грошей. Класична кількісна теорія грошей. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії грошей. Внесок Дж. Кейнса у кількісну теорію грошей. Монетаризм як сучасний напрямок розвитку кількісної теорії грошей.

Тема 3. Грошовий обіг і грошова маса. Грошовий обіг і його структура. Грошові потоки. Грошова маса та її агрегати. Закон грошового обігу. Швидкість обігу грошей. Державне регулювання грошового обігу.

Тема 4. Грошовий ринок. Суть грошового ринку. Попит на грошовому ринку. Пропозиція грошей і механізм її формування. Рівновага на грошовому ринку.

Тема 5. Грошові системи. Поняття, елементи й типи грошових систем. Види металевих грошових систем. Паперово-грошові системи. Створення грошової системи України.

Тема 6. Інфляція і грошові реформи. Суть і причини інфляції. Інфляція в Україні: причини, особливості та соціально-економічні наслідки. Грошові реформи. Грошова реформа в Україні. Антиінфляційне регулювання.

Тема 7. Кредит у ринковій економіці. Необхідність та суть кредиту. Форми та види кредиту. Плата за кредит. Поняття кредитної системи та її побудова. Розвиток кредитної системи України.

Тема 8. Центральні банки. Походження центральних банків. Національний банк України. Функції центрального банку. Грошово-кредитна політика центрального банку.

Тема 9. Комерційні банки. Основи організації діяльності комерційних банків. Ресурси комерційного банку. Контроль і регулювання діяльності комерційних банків з боку центрального банку.

Тема 10. Фінансові посередники грошового ринку. Сутність і основні функції небанківських кредитних установ. Інвестиційні компанії і фонди. Довірчі товариства як форма небанківських кредитних інститутів. Пенсійні фонди. Кредитні спілки у системі пара банків. Страхові компанії та ломбарди.

Тема 11. Валютний ринок і валютні системи. Поняття та види валюти. Валютний курс і курсова політика. Валютний ринок і валютне регулювання: суть, необхідність та операції. Валютні системи: поняття, призначення та структура. Еволюція світової валютної системи. Європейська валютна система. Розвиток валютної системи України.

Тема 12. Міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співробітництва з Україною. Світовий ринок позичкового капіталу та його структура. Міжнародний валютний фонд. Світовий банк та регіональні фінансово-кредитні установи.

4.1 ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ І КРЕДИТ»

1. Основні напрямки грошово-кредитної політики України
2. Становлення грошової системи України
3. Інфляція та її вплив на економіку країни
4. Особливості інфляційних процесів в Україні
5. Типи та моделі грошових реформ. Грошова реформа в Україні
6. Характеристика банківських операцій
7. Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути як окрема ланка кредитної системи
8. Валютний курс: регулювання та порядок визначення
9. Валютний курс і фактори, що впливають на нього
10. Валютне регулювання та валютний контроль в Україні

4.2 ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ І КРЕДИТ»

1. Основні напрямки грошово-кредитної політики України

Головною метою грошово-кредитної політики є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Для її реалізації Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Це передбачає збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, забезпечення цінової передбачуваності у здійсненні довгострокового планування та прийнятті управлінських рішень щодо економічного та соціального розвитку.

Основним завданням грошово-кредитної політики на 2015 рік є максимально можливе зниження темпів інфляції у річному вимірі з метою зламу висхідного тренду в її динаміці та створення підґрунтя для досягнення середньострокової цілі. Як операційні орієнтири грошово-кредитної політики розглядатимуться кількісні критерії ефективності та індикативні цільові показники програми співпраці з МВФ за чистими міжнародними резервами, чистими внутрішніми активами та монетарною базою.

Цілями Національного банку також є сприяння стабільності банківської системи і підтримка економічного зростання, якщо це не перешкоджає забезпеченню цінової стабільності.

Загострення соціально-політичної ситуації протягом минулого року, військова агресія, анексія Криму і бойові дії на сході країни унеможливили ведення керованої економічної діяльності на частині території країни. Звуження внутрішнього попиту і несприятлива зовнішня кон'юнктура призвели до скорочення реального ВВП за підсумками 2014 року на 6,8%. Накопичений за попередні роки дефіцит поточного рахунку платіжного балансу, вплив капіталу з країни та депозитів з банківської системи посилювали девальваційний тиск на національну валюту. Національний банк в умовах обмеженості міжнародних резервів був змушений відмовитись від практики утримання валютного курсу в жорстких межах. Однак, внаслідок недооцінки системних ризиків та недостатньо виваженої грошово-кредитної політики це призвело до глибоких валютної і банківської криз.

Враховуючи наявність вагомих об'єктивних дестабілізуючих факторів немонетарного характеру, суттєвими чинниками погіршення ситуації у грошово-кредитній сфері були також недостатньо послідовні і неефективні дії Правління Національного банку України. Основні засади грошово-кредитної політики на 2014 рік не було виконано, здійснення грошово-кредитної політики не відповідало меті забезпечення стабільності національної грошової одиниці та пріоритету збереження цінової стабільності. Таким чином, першочерговим завданням є виправлення помилок, допущених у сфері монетарного, валютного і банківського регулювання.

Ключова особливість поточного року, яка повинна визначати тактику грошово-кредитної політики, полягає в тому, що економіка увійшла в стан стагфляційної макроекономічної динаміки, тобто процеси зниження виробництва ВВП поєднуються із значним зростанням цін. Це потребує, з одного боку, заходів щодо зниження інфляції, з іншого – підтримки економічного зростання. Для подолання кризи і забезпечення цінової стабільності Національному банку необхідно проводити стратегічно і тактично виважену монетарну політику (що є підґрунтям стійкої курсової динаміки і зниження інфляції) з поступовим переходом до інфляційного таргетування.

2. Становлення грошової системи України

Сучасна грошова система України – це грошова система ринкового зразка. Необхідність створення грошової системи України:

- розпад СРСР наприкінці 1991 р.;
- вихід України з «рубльової зони»;
- запровадження власної грошової одиниці – гривні.

Етапи процесу запровадження національної грошової одиниці в Україні:

- 10 січня 1992 року введено в готівковий обіг тимчасову валюту – український карбованець (купон);
- у листопаді 1992 р. було завершено впровадження українського карбованця у безготівковий обіг;

- у вересні 1996 р. в результаті проведення грошової реформи в Україні було запроваджено національну валюту – гривню.

У статті 99 Конституції України зазначено, що грошовою одиницею України є гривня. Для зручності обслуговування роздрібного товарообороту в обіг випускаються розмінні монети – копійки.

Порядок готівкового та безготівкового обігу, їх регламентацію, міжнародні розрахунки, валютне регулювання здійснює НБУ.

3. Інфляція та її вплив на економіку країни

Інфляція – це процес переповнення сфери обігу грошовими знаками понад реальну потребу економіки, що призводить до їх знецінення. Інфляція проявляється постійним підвищенням загального рівня цін.

Форми вияву інфляції:

- знецінення грошових знаків відносно вартості звичайних товарів, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці;
- поглиблення розриву між рівнями цін на внутрішньому ринку країни та на ринках ін. країн і світовому господарстві;
- знецінення національної грошової одиниці щодо іноземної валюти;

В залежності від особливостей розвитку інфляційних процесів розрізняють такі форми інфляції: відкрита – виявляється у зростанні цін на товари; прихована – виражається у товарному дефіциті і зниженні якості товарів.

В залежності від поширеності інфляція може носити локальний чи глобальний характер. За часом прояву вона може бути періодичною та хронічною. У залежності від росту цін збалансована і незбалансована. У залежності від ступеня передбачення – очікувана і неочікувана.

Показниками рівня інфляції є:

- індекс споживчих цін (вартості життя), що визначається за формулою Ласпейреса і характеризує динаміку цін:

$$I_p = (p_1 \cdot q_0 / p_0 \cdot q_0) \cdot 100,$$

де q_0 – кількість товарів у «споживчому кошику» у базисному періоді;

p_0 – ціни у базисному періоді;

p_1 – ціни у звітному періоді.

- купівельна спроможність грошової одиниці – величина, обернена до індексу вартості життя;
- темп інфляції – приріст цін:

$$I_p = (I_{p1} / I_{p0}) \cdot 100 - 100,$$

де I_{p1} – рівень індексу цін у базисному році;

I_{p0} – рівень індексу цін у звітному році.

- дефлятор ВВП (індекс Пааше). Найбільш загальний показник, що характеризує інфляційні зміни цін на всі товари і послуги реалізовані кінцевим споживачем:

$$I_p = (p_1 \cdot q_1 / p_0 \cdot q_1) \cdot 100,$$

де q_1 – обсяг виробництва у звітному періоді;

p_0 – ціни у базисному періоді;

p_1 – ціни у звітному періоді.

Дефлятор ВВП точніше враховує реальну структуру особистого і виробничого споживання, ніж індекс споживчих цін.

Залежно від темпів зростання цін розрізняють три типи інфляції:

- «повзуча», коли темпи річного приросту цін не $>10\%$, характеризується і прискореним нагромадженням грошей в обігу;
- «галопуюча» – середньорічні темпи зростання цін коливаються від $10-100\%$; характерне різке зростання цін;
- «гіперінфляція» – зростання цін $>100\%$ на рік, гроші втрачають здатність виконувати свої функції, падає їх роль в економіці, широко починає застосовуватись бартер.

Механізм розвитку інфляційних процесів:

Перший етап: темпи зростання грошової маси перевищують темпи зростання цін, тобто гроші знецінюються повільніше, ніж зростає їх кількість в обігу, що зумовлюється:

- сповільненням швидкості обігу грошей внаслідок адміністративного надходження їх в обіг;
- частина коштів осідає у заощадженнях населення;
- в економіці зберігається «грошова ілюзія» – грошей в економіці стало більше, але населення цього ще не усвідомило початок інфляційних процесів і вважає, що гроші мають таку ж саму вартість.

Другий етап: темпи зростання цін значно перевищують темпи зростання грошової маси. Інфляція проходить критичну точку, тобто подальше зростання маси грошей в обігу не компенсує падіння їх купівельної спроможності. Це відбувається за таких обставин:

- швидко зростає швидкість обігу грошей;
- гроші надходять із сфери заощаджень у сферу обігу;
- «грошова ілюзія» змінюється інфляційною технологією.
- Третій етап: послідовне зростання грошової маси і цін на товари.

В результаті перевищення попиту над пропозицією виникає інфляція попиту (викликана підвищенням цін під впливом сукупного попиту). Відставання пропозиції від попиту викликає інфляцію витрат (пропозиції) – викликана підвищенням цін під впливом росту витрат виробництва. Фіскальна інфляція зумовлюється дефіцитом державного бюджету, котрий покривається, як правило, за рахунок кредитної емісії. Крім цього фінансування бюджетного дефіциту за допомогою грошової емісії є своєрідною формою оподаткування – «інфляційним податком». Імпортна інфляція – інфляція, зумовлена зовнішніми факторами, тобто надмірним припливом іноземної валюти і підвищення цін на імпортовані товари.

Наслідки інфляції:

- зниження життєвого рівня населення у формах зниження реальної вартості особистих заощаджень та скорочення поточних реальних доходів;
- ефект інфляційного оподаткування (зниження реальної вартості накопичених грошей).

- падіння виробництва як результат зниження стимулів до праці та розширення виробництва.

4. Особливості інфляційних процесів в Україні

В Україні інфляційні процеси спостерігаються від початку її становлення на шлях незалежності. Відомо, що в певні моменти вона була руйнівною, а в інших ситуаціях помірною. Важливим є дослідження інфляції в період кризи.

Основним показником інфляції є індекс споживчих цін, який характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді у порівнянні з минулим.

Інфляція є макроекономічним явищем, оскільки і причини його виникнення і наслідки пов'язані зі змінами, що стосуються загальної економічної рівноваги. Найпоширенішим є розуміння інфляції як такої ситуації в економіці, за якої кількість грошей в обігу перевищує потребу в них, зумовлену грошовою оцінкою товарної маси. Наслідком такої невідповідності грошової маси сукупній ціні товарів є знецінення грошової одиниці й загальне підвищення цін на товари та послуги.

Головними причинами інфляції є такі фактори, як монополізація економіки (зокрема, процеси монополістичного ціноутворення), зростання державних затрат на військові цілі, широке використання дефіцитного фінансування, надмірна кредитна емісія, зростання кількості безробітних тощо.

Сьогодні серед внутрішніх чинників впливу на економічний розвиток країни головну роль продовжив відігравати військовий конфлікт на сході країни. Його ескалація на початку року стала важливим чинником подальшого зниження показників економічної активності та спричинила сплеск негативних очікувань щодо курсової та цінової динаміки. Збереження хиткого перемир'я, досягнутого внаслідок другої мінської угоди в середині лютого 2015 року, та замороження конфлікту в поточних межах є ключовим припущенням базового сценарію макроекономічного прогнозу.

Інфляція в річному вимірі продовжила стрімке зростання та становила 34,5% (лютий 2015 р.). На ціноутворення на споживчому ринку впливали насамперед девальваційні процеси. Водночас невизначеність щодо подій на сході та високі девальваційні очікування обумовили зростання інфляційних очікувань, що надавало інфляції самопідтримуючого характеру.

Вагомими чинниками, які частково стримали інфляцію, залишалися низький сукупний попит та зниження цін (у доларовому обчисленні) на світових продовольчих ринках.

У розрізі складових інфляції спостерігалася приблизно однакова динаміка (за винятком подорожчання палива на 83,8%), що свідчило про майже рівномірне відображення в них курсового чинника.

Ціни в промисловості в лютому зросли на 41,0% у річному вимірі. Обумовлені девальвацією збільшення вартості імпортованої сировини та енергоносіїв, а також підвищення гривневого еквівалента світових цін на товарно-сировинних ринках були основними чинниками промислової інфляції.

Серед останніх адміністративних інфляційних чинників були зміни податкової політики в січні: підвищено акцизи для виробників та імпортерів

підакцизної продукції та запроваджено акцизний податок (5% від продажів) з роздрібного продажу алкогольної та тютюнової продукції і пального. Вагомим чинником зростання цін у промисловості було підвищення тарифів на вантажні залізничні перевезення на 46,3% у річному вимірі (останнє підвищення відбулося наприкінці січня та становило 30%).

Серед паливних ресурсів тривало зростання цін на газ, зокрема граничний рівень цін на природний газ для промислових підприємств підвищився на 83,1% у річному вимірі (станом на березень – на 185,9%). Унаслідок складної ситуації в добувній промисловості (зокрема закриття багатьох шахт) та обмеження постачань вугілля з окупованої території України ціни в галузі добування кам'яного вугілля зросли на 41,0% у річному вимірі.

5. Типи та моделі грошових реформ. Грошова реформа в Україні

Грошові реформи у вузькому розумінні:

- грошові реформи формального типу зводяться до впровадження нового зразка купюри з одночасним або поступовим вилученням функціонуючої;
- грошові реформи з деномінацією грошового обігу – заміна через обмін грошових купюр дійсного масштабу цін;
- грошові реформи конфіскаційного типу (з деномінацією грошового обігу або без нього) – використовують диференційовану шкалу обміну старих грошей на нові.

Грошові реформи можуть бути одномоментними (строк проведення старих грошей на нові не перевищує 7-10 днів) та паралельного типу (в обігу знаходяться дві грошові одиниці з поступовим вилученням однієї із них).

Грошові реформи у широкому розумінні – передбачають не лише впровадження в обіг нової грошової одиниці, а й структурну перебудову діючої системи грошово-валютних і кредитних відносин (перехід від біметалізму до монометалізму і далі до паперово-грошового обігу, перехід від грошей тоталітарної до грошей ринкової економіки). Такі реформи проводяться, як правило, декілька років.

Особливості проведення грошової реформи в Україні:

З 2 по 16 вересня 1996 року в Україні було проведено грошову реформу з деномінацією грошової одиниці, однак це був лише окремий етап тривалої грошової реформи.

Розпочалась грошова реформа у січні 1992 року, коли у готівковий обіг було випущено купуно-карбованець багаторазового використання, 7 листопада 1992 року купуно-карбованець було впроваджено у сферу безготівкового обігу. Поліпшення макроекономічної ситуації в Україні у 1995 році створило належні передумови для проведення у 1996 році завершального етапу реформи в результаті чого наша держава отримала нову грошову одиницю – гривню. Розмінною монетою стала копійка. Внаслідок обміну українських карбованців (купонів) на гривні було змінено діючий масштаб цін. Упродовж двох тижнів старі грошові знаки вилучалися з обігу та обмінювалися у пропорції 100000:1. Відповідно до цього було змінено ціни на товари та послуги, тарифи, з/п, пенсії, стипендії тощо. Усі операції з перерахування у гривню залишків коштів, які знаходилися у безготівковому обігу було проведено в перший день реформи.

6. Характеристика банківських операцій

Банківські операції – це операції, спрямовані на вирішення основних завдань банку, вони відображають банківську діяльність і, як правило, пов'язані з рухом особливого виду товару – грошей.

Розрізняють три групи банківських операцій: пасивні операції, активні операції та комісійно-посередницькі.

Пасивні операції – це операції, пов'язані з формуванням банківських ресурсів. Вони відіграють первинну і вирішальну роль щодо активних операцій, для яких необхідною умовою є достатність ресурсів. Саме в результаті пасивних операцій банки отримують додаткові ліквідні кошти. Банківські ресурси – це сукупність коштів, що знаходяться у розпорядженні банків і використовуються ними для проведення активних операцій. Вони можуть бути власними та залученими.

Власні ресурси є основою для залучення коштів інших суб'єктів ринку і необхідною умовою розвитку діяльності банку. До них належать: статутний фонд (пайові внески власників банку або мобілізовані кошти від випуску і розміщення акцій), резервний фонд (щорічні відрахування з прибутку, розмір яких визначається загальними зборами акціонерів банку. Використовується, як правило, для покриття непередбачених витрат), нерозподілений прибуток (частина прибутку, що залишається у розпорядженні банку після сплати податків, виплати дивідендів акціонерам та відрахувань до резервного фонду).

Головне джерело ресурсів комерційного банку – залучені кошти, основну частину яких становлять депозити.

Депозити – це кошти, передані на зберігання у фінансово-кредитну установу з відповідним режимом їх використання, що регулюється банківським законодавством. Вони поділяються на три основні види: до запитання, строкові та ощадні.

Депозити до запитання можуть бути вилучені власниками на першу вимогу (як готівкою, так і безготівковими коштами). Вони призначені в основному для поточних розрахунків. Рух коштів на цих рахунках оформляється платіжним дорученням, чеком або іншим розрахунковим документом.

Строкові депозити мають чітко визначений термін зберігання. На них сплачується фіксований процент і, як правило, обмежується можливість їх дострокового вилучення. Часто внесення коштів на строковий депозит супроводжується видачею клієнтові депозитного сертифікату – письмового свідоцтва банку про депонування коштів і право вкладника на отримання депозиту і належних до сплати процентів.

Ощадні депозити призначені для тривалого нагромадження коштів, вилучення яких пов'язане з певним обмеженням (наприклад, попереднім повідомленням). Вкладнику видається ощадна книжка, яка засвідчує його особу та зобов'язує банк проводити відповідні виплати.

Крім залучених на депозити коштів, комерційні банки можуть формувати ресурси, отримуючи позики на грошовому ринку – ринку міжбанківських кредитів, у центральному банку, на ринку євровалют, випускаючи власні

боргові зобов'язання, а також укладаючи угоди про продаж цінних паперів із можливістю наступного викупу («репо»).

Активні операції комерційного банку – це діяльність, пов'язана з розміщенням власних і залучених ресурсів з метою отримання прибутку.

Активи комерційного банку поділяються на:

- банківські кредити;
- банківські інвестиції;
- касова готівка та засоби, що прирівнюються до неї;
- основні засоби та інші активи.

Інвестиційні операції комерційного банку полягають у вкладенні банківських ресурсів у приватні і державні цінні папери на порівняно малі терміни з метою отримання прибутку. Основними об'єктами інвестиційної діяльності банків є облігації приватних компаній і держави, а також акції корпорацій. Сукупність банківських ресурсів, вкладених у цінні папери, утворює інвестиційний портфель банку. Основним способом зниження ризику ймовірних втрат є диверсифікація.

Крім інвестиційних операцій, які здійснюються власними коштами, КБ можуть проводити інші операції з цінними паперами, які мають назву фондових. До них належать: емісійні операції; операції купівлі-продажу ЦП на ринку з дорученням і за рахунок клієнтів; операції зберігання і управління ЦП (операції депо); операції надання кредиту під заставу ЦП.

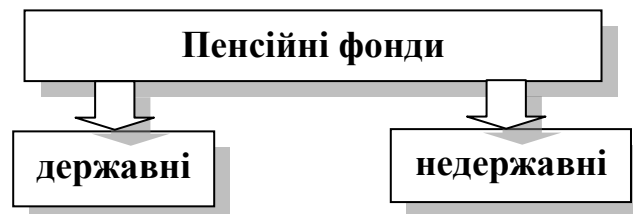
7. Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути як окрема ланка кредитної системи

1. Страхові компанії.

Страхові компанії мобілізують кошти шляхом отримання страхових внесків (премій) від юридичних та фізичних осіб на підставі укладання з ними договорів відшкодування збитків або виплату певної суми за умов настання страхового випадку.

Великі терміни накопичення коштів (до 10 років і більше) дозволяють страховим компаніям залучені кошти та власний капітал вкладати в різні галузі економіки, надавати довгострокові кредити підприємствам і т.ін.

2. Пенсійні фонди

В пенсійних фондах акумулюються на великі терміни значні суми грошових коштів, які інвестуються переважно в цінні папери приватних підприємств, а також в коротко- та довгострокові державні цінні папери

3. Інвестиційні компанії (фонди) – особливий вид фінансово-кредитних установ, який надає спеціалізовані посередницькі послуги в інвестиційному процесі. Зокрема, інвестиційні компанії випускають та продають власні цінні

папери та реалізують їх дрібним індивідуальним інвесторам. Отримані кошти інвестиційні компанії використовують для купівлі акцій функціонуючих підприємств та банків, дивіденди з яких є основою доходів акціонерів інвестиційних компаній. Надаючи посередницькі послуги, інвестори приймають ефективні рішення, мінімізують ризики, диверсифікують інвестиційний портфель, перерозподіляючи капітали в перспективні підприємства та галузі.

4. Фінансові компанії – це кредитні інституції, які виконують лише окремі банківські операції. Спеціалізуються на кредитуванні дрібних або середніх підприємств, наданні споживчих кредитів, оформленні чеків, векселів, займаються також торгівлею нерухомістю, факторингом і т.ін.

5. Кредитні товариства та кредитні спілки

Для взаємодопомоги в кредиті та задоволенні інших потреб своїх членів створюються кредитні товариства та кредитні спілки.

Це спеціалізовані кредитні організації, створені з метою отримання доходу на тимчасово вільні кошти та забезпечення можливості оперативного отримання пільгового кредиту. Ресурси кредитних союзів формуються коштами вступних паєвих внесків їх членів, їх подальших періодичних внесків, використання кредитів комерційних банків та емісії власних боргових зобов'язань.

8. Валютний курс: регулювання та порядок визначення

Валюта – це грошова одиниця будь-якої країни (долар, фунт стерлінгів, гривня тощо). У міжнародних відносинах національна валюта одного учасника є іноземною валютою для іншого, вона використовується як світові гроші, як міжнародна розрахункова одиниця, як засіб обігу та засіб платежу.

Залежно від емітента розрізняють такі види валют:

- національна – це грошова одиниця конкретної держави;
- іноземна – це грошові знаки іноземних держав, а також кредити і платіжні засоби;
- колективна – це міжнародні грошові одиниці, емісію яких здійснюють міжурядові валютно-кредитні організації.

Види валютних курсів:

- фіксований (fixed rate) – це обмінний курс двох валют, зафіксований міждержавною угодою на відповідному рівні;
- плаваючий (floating rate) – це обмінний курс валют, який змінюється в той чи інший бік залежно від зміни попиту і пропозиції на валютному ринку.

Крім цих двох можна ще розглянути, так званий, діапазон коливань (band) між верхньою і нижньою точками інтервенції, тобто валютний коридор.

Купівельна спроможність валюти – це сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю.

$$PPP = P_j^A / P_j^B,$$

де P_j – рівень за відповідний період;

A, B – країни, що порівнюються.

Валютне котирування – визначення і встановлення курсу іноземної валюти до національної. Методи котирування:

- **прямий** – при якому курс одиниці іноземної валюти виражений у національній;
- **непрямий (зворотний)** – за одиницю приймається валюта, курс якої виражений у певній кількості іноземних грошових одиниць (застосовується рідко).

Процедура котирування, яка полягає у послідовному порівнюванні попиту і пропозиції щодо кожної валюти, називається «фіксинг», на підставі якого встановлюються курси продавця і покупця, які публікуються в офіційних бюлетенях.

Конверсійні готівкові операції з інвалютою здійснюються через крос-курс – співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс щодо третьої валюти.

9. Валютне регулювання та валютний контроль в Україні

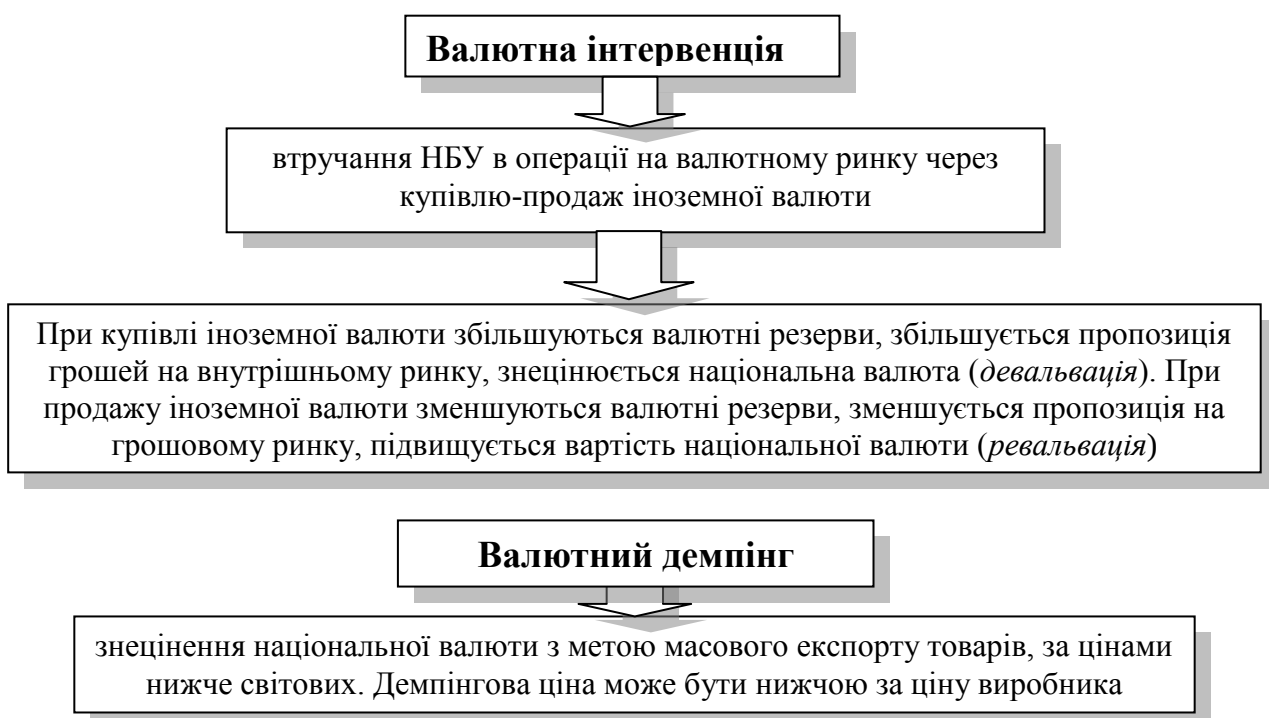
Валютне регулювання – це сукупність заходів, що реалізуються міжнародними організаціями, державою у сфері валютних відносин. Здійснюється на двох рівнях: міждержавному та національному.

До міжнародних органів валютного регулювання відносять Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Міжнародний банк реконструкції і розвитку, міжнародні кредитно-фінансові установи.

Валютний контроль – це складова валютного регулювання, мета – дотримання законодавства при здійсненні валютних операцій на міжнародному рівні.

Механізм валютного регулювання в Україні включає комплекс заходів, що проводяться НБУ та Міністерство фінансів.

Методи валютного регулювання: девальвація; ревальвація; валютна інтервенція; валютний демпінг; дисконтна політика.

10. Валютний курс і фактори, що впливають на нього

Валютний курс – це співвідношення, за яким одна валюта обмінюється на іншу, тобто це ціна грошової одиниці країни, виражена у грошовій одиниці іншої країни. Це вартісна категорія, що притаманна товарному виробництву і виражає виробничі відносини між товаровиробниками на світовому ринку.

Функції валютного курсу:

- засіб інтернаціоналізації грошових відносин;
- порівнювання цінових структур та результатів виробничого відтворення в окремих країнах;
- порівнювання національної та інтернаціональної вартості, цін національного та світового ринків;
- перерозподіл НП між країнами, що здійснюють зовнішньоекономічні зв'язки.

Фактори, що впливають на валютний курс:

- попит та пропозиція на валютному ринку;
- стан платіжного балансу держави;
- рівень інфляції;
- різниця процентних ставок в різних країнах;
- ступень довіри до валюти на світових валютних ринках;
- міждержавна та соціальна стабільність держави, її зовнішньополітичний курс, міжнародний авторитет

Види валютних курсів:

- фіксований (fixed rate) – це обмінний курс двох валют, зафіксований міждержавною угодою на відповідному рівні;
- плаваючий (floating rate) – це обмінний курс валют, який змінюється в той чи інший бік залежно від зміни попиту і пропозиції на валютному ринку.

Крім цих двох можна ще розглянути, так званий, діапазон коливань (band) між верхньою і нижньою точками інтервенції, тобто валютний коридор.

Купівельна спроможність валюти – це сума товарів і послуг, які можна придбати за певну грошову одиницю.

$$PPP = P_j^A / P_j^B,$$

де P_j – рівень за відповідний період;

А, В – країни, що порівнюються.

Валютне котирування – визначення і встановлення курсу іноземної валюти до національної. Методи котирування:

- **прямий** – при якому курс одиниці іноземної валюти виражений у національній;
- **непрямий (зворотний)** – за одиницю приймається валюта, курс якої виражений у певній кількості іноземних грошових одиниць (застосовується рідко).

Процедура котирування, яка полягає у послідовному порівнюванні попиту і пропозиції щодо кожної валюти, називається «фіксинг», на підставі якого встановлюються курси продавця і покупця, які публікуються в офіційних бюлетенях.

Конверсійні готівкові операції з інвалютою здійснюються через крос-курс – співвідношення між двома валютами, визначене через їхній курс щодо третьої валюти.

4.3 ПРИКЛАДИ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ І КРЕДИТ»

Задача 1. НБУ, реалізуючи політику грошово-кредитної експансії купує облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) у комерційних банків на суму 250 млн. грн. Як може змінитися пропозиція грошей, якщо комерційні банки повністю використають свої кредитні можливості, при умові, що норма резервування депозитів складає 15%.

Розв’язок. Купівля ОВДП НБУ збільшує резерви комерційних банків на 250 млн. грн. В результаті у комерційних банків виникають надлишки резервів, які вони можуть повністю використовувати для видачі позик. Максимально можливе збільшення пропозиції грошей складе:

$$\Delta M = 250 \times \frac{1}{0,15} = 1666,67 \text{ млн. грн.}$$

Задача 2. В Україні обсяг ВВП за рік становив 202,9 млрд. грн. На початок року в обороті перебувало (за агрегатом М2) 42,1 млрд. грн. і на кінець року – 34,0 млрд. грн. Розрахувати середньорічний обсяг (за агрегатом М2); середню швидкість обігу гривні за рік; середню тривалість одного обороту гривні за рік.

Розв’язок.

1. Середньорічний обсяг:

$$\frac{42,1 + 34,0}{2} = 38,05 \text{ млрд. грн.}$$

2. Середня швидкість обігу гривні за рік:

$$V = \frac{P \times Q}{M}$$

$$V = \frac{202,9}{38,05} \approx 5,33 \text{ рази}$$

3. Середня тривалість одного обороту гривні за рік:

$$\frac{360}{5,33} = 67,54 \text{ дня}$$

Задача 3. Ви відкрили депозит у комерційному банку на суму 10000 грн. на строк 2 роки під 16% річних на умовах щорічного простого нарахування процентів. Знайдіть фактичну загальну суму грошей, яку Ви одержите наприкінці терміну депозитного вкладу.

Розв'язок.

Формула простого нарахування процентів:

$$FV = PV \cdot (1 + n \cdot i),$$

де FV – майбутня вартість у грош. од.;

PV – дійсна (первісна) вартість у грош. од

i – процентна ставка в частках у кожному з періодів нарахування процентів n ;

n – кількість періодів нарахування відсотків, у кожному з яких процентна ставка дорівнює i .

У даній задачі PV – це вкладені на депозит 10000 грн., i – процентна ставка (0,16), n – термін депозиту (2 роки).

Таким чином загальна сума грошей FV , одержана вкладником після закінчення терміну депозиту :

$$FV = 10000 \text{ грн} \cdot (1 + 2 \cdot 0,16) = 13200 \text{ грн}.$$

4.4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ «ГРОШІ І КРЕДИТ»

Основна література:

1. Адамик Б.П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник / Б.П. Адамик – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 393 с.
2. Ачкасов А.И. Международные валютно-кредитные отношения: два пути развития / А.И. Ачкасов, О.М. Прексин – М.: «Финансы и статистика», 2008г. – 175 с.
3. Банківська енциклопедія / За ред. А. Мороза. – К., 2003. – 327 с.
4. Банківська справа: Навчальний посібник / За ред. проф. Р.І. Тиркала. – Тернопіль: Карт-бланш, 2001. – 314 с.
5. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навчальний посібник / За ред. Б.Л. Луціва. – Тернопіль: Карт-бланш, 2000. – 225 с.
6. Гроші та кредит: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с.

7. Грушко В.І. Банківський нагляд: Навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України; Ун-т економіки та права «Крок» / В.І. Грушко [та ін.] – К.: ЦНЛ, 2004. – 264 с.
8. Демківський А. В. Гроші та кредит : навч. посіб. / А. В. Демківський. – К. : Дакор, 2007. – 528 с.
9. Ерпылева Н.Ю. Международное банковское право: Учеб. Пособие / Н.Ю. Ерпылева – М.: Издательская группа «Форум» - «ИНФРА – М», 2008. – 264с.
10. Жулінська К.М. Роль рефінансування банків у забезпеченні їх конкурентоспроможності // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України [Текст] : збірник наукових праць : ред. А.О. Єпіфанов. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – С .178-184.
11. Литвин Н. Правові аспекти регулювання валютних операцій комерційних банків України / Н. Литвин // Вісник Національного банку України.– 2009. – №11. – С. 18-21.
12. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків: Підруч. для ВНЗ: Пер. з фр. / Ф. Мишкін – К.: Основи, 2007. – 963 с.
13. Міжнародні валютно-кредитні відносини. / За ред. А.С. Філіпенка. – К.: Либідь, 2007.
14. Мороз А.М. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Підручник / Кол. авт.: А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна, М.І. Савлук та ін.; За ред. доктора екон. наук, проф. А.М. Мороза і канд. екон. наук, доц. М.Ф.Пуховкіної. – К.: КНЕУ, 2005. – 556 с.
15. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності /І.М. Парасій-Вергуненко – К.: КНЕУ, 2003. – 347 с.

Додаткова література:

1. Аржевітін С.М. Монетарна політика в умовах фінансової кризи / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>
2. Бернд Рудольф. Банковская система и контроль за банковской деятельностью в условиях рыночной экономики / Рудольф Бернд – Мюнхен, 2004.– 426 с.
3. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. Посібник / Ю.В. Ващенко – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 344 с.
4. Гребеник Н. Шляхи вдосконалення політики рефінансування Національним банком України / Н. Гребеник // Вісник НБУ. – 2010. - №10. – с.3-11.
5. Міщенко С.В. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування [Текст] / С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2009. – №7. – С. 75-88.
6. Мороз А.М. Банківські операції: Підручник / А.М. Мороз [та ін.] – К.: КНЕУ, 2000. – 384 с.
7. Національний банк і грошово-кредитна політика: Підручник – за ред. А.М. Мороза. – К.:КНЕУ, 2007. – 368 с.
8. Щетинін А.І. Гроші та кредит: Підручник для студ. вищих навчальних закладів/ А.І. Щетинін. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 432 с.

5. ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» є формування базових знань і практичних навичок, необхідних для оцінювання, планування та управління фінансовими ресурсами і фінансовими процесами на підприємствах у сучасних умовах.

Завданнями дисципліни є: вивчення сутності й функцій фінансів підприємств, фінансових ресурсів та джерел їх формування; пізнання особливостей фінансової діяльності та внутрішніх і зовнішніх фінансових відносин підприємств; оволодіння принципами фінансового аналізу та фінансового планування на підприємствах; набуття навиків фінансових розрахунків.

Предметом навчальної дисципліни «Фінанси підприємств» є система фінансово-економічних відносин в процесах діяльності підприємств як господарюючих суб'єктів.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

Тема 1. Основи фінансів підприємств. Суть і функції фінансів підприємств. Грошові фонди та фінансові ресурси. Основи організації фінансів підприємств. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи.

Тема 2. Організація грошових розрахунків. Грошовий оборот і система розрахунків на підприємстві. Безготівкові розрахунки і їх документальне оформлення. Касові операції і організація контролю за дотриманням касової дисципліни.

Тема 3. Грошові надходження підприємств. Характеристика та склад грошових надходжень підприємств. Доходи від операційної діяльності. Доходи від фінансових операцій та від іншої звичайної діяльності. Формування валового і чистого доходу.

Тема 4. Формування і розподіл прибутку. Прибуток як результат фінансово-господарської діяльності підприємств. Розподіл і використання прибутку. Рентабельність як відносний показник рівня прибутковості підприємства.

Тема 5. Оподаткування підприємств. Сутність оподаткування підприємств. Характеристика прямих податків. Характеристика непрямих податків. Внески (збори) підприємств для формування цільових державних фондів. Місцеві податки і збори. Оподаткування суб'єктів малого підприємництва.

Тема 6. Оборотні кошти. Сутність, склад і структура оборотних коштів. Організація оборотних коштів підприємств. Необхідність та сутність нормування оборотних коштів. Джерела формування оборотних коштів. Визначення наявності і ефективності використання оборотних коштів.

Тема 7. Кредитування підприємств. Основи кредитування підприємств. Банківське кредитування підприємств. Небанківське кредитування підприємств.

Тема 8. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів. Сутність основних засобів та їх відтворення. Показники стану та ефективності використання основних засобів. Знос і амортизація основних засобів. Сутність і склад капітальних вкладень. Фінансування витрат на поліпшення основних засобів.

Тема 9. Оцінювання фінансового стану підприємств. Фінансовий стан підприємства: суть та методи оцінки. Інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств. Показники аналізу фінансового стану підприємства. Аналіз майнового стану підприємства. Коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості. Аналіз ліквідності та платоспроможності. Аналіз рентабельності та ділової активності.

Тема 10. Фінансове планування на підприємстві. Фінансова стратегія підприємства. Зміст та методи фінансового планування. Зміст поточного фінансового плану та порядок його складання. Зміст і значення оперативного фінансового плану. Бюджетування в системі оперативного фінансового планування. Контролінг.

Тема 11. Фінансова санація підприємств. Фінансова санація підприємства: її економічний зміст та порядок проведення. Економіко-правові аспекти банкрутства та реструктуризації підприємств.

5.1 ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

1. Розвиток електронних грошей в умовах кредитних відносин
2. Сутність, значення і принципи організації грошових розрахунків підприємств
3. Непрямі податки: порядок обчислення та сплати
4. Характеристика ПДВ. Суть податкового зобов'язання та податкового кредиту
5. Особливості формування виручки від реалізації продукції на підприємствах різних сфер діяльності та методи її планування
6. Ціни та ціноутворення при реалізації продукції
7. Собівартість продукції (робіт, послуг): класифікація та види
8. Санація підприємства: порядок проведення, джерела забезпечення
9. Позичковий процент: суть, види та фактори, що впливають на його розмір
10. Аналіз причин виникнення неплатоспроможності господарюючого суб'єкта

5.2 ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

1. Розвиток електронних грошей в умовах кредитних відносин

Кредитні гроші – це неповноцінні знаки вартості, які виникли на основі кредитних відносин. В обігу кредитні гроші функціонують у вигляді боргових зобов'язань, що переносять боргові вимоги з одного суб'єкта на інший (вексель, банкнота, чек, депозитні, електронні гроші)

Електронні гроші – абстрактна (умовна) назва грошових коштів, які використовуються їхніми власниками на основі електронної системи банківських послуг.

За формою електронні гроші є різновидом депозитних грошей.

Електронні гроші вперше з'явилися в Японії у другій половині 1980-х років. У той час наперед оплачені чіпові картки деяких телефонних, транспортних і торговельних компаній почали приймати інші фірми. В Європі перші наперед оплачені електронні платіжні продукти було запроваджено з початку 1990-х років. Вони давали змогу користувачам зберігати електронні гроші на картках Danmont, Mondex, Proton і Primeur Card. Нові засоби платежу привернули увагу не тільки завдяки їх інноваційним технічним рисам, а й тому, що випускалися небанківськими установами. Незабаром і банки почали впроваджувати подібні проекти.

Активний розвиток грошово-кредитних відносин сприяв еволюціонуванню не тільки банківської системи, а й її невід'ємній частині – банківським технологіям.

Виокремлюють дві головні групи «електронних грошей»: перша – це смарт-картки (smart cards), або електронні гаманці (e-purses). Друга група – гроші, що знаходяться в електронній мережі (network money).

З готівковими грошами електронні гроші поєднує можливість здійснення платежів поза банківською системою; з традиційними платіжними інструментами – можливість здійснення розрахунків у безготівковій формі, через рахунки, що відкриті в кредитних установах

2. Сутність, значення і принципи організації грошових розрахунків підприємств

Готівкові розрахунки – це платежі готівкою підприємств, підприємців і фізичних осіб між собою за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг).

Готівкова форма розрахунків (банкноти і монети) застосовується в процесі обслуговування працівників підприємства – виплати заробітної плати, матеріального заохочення, дивідендів, пенсій, грошової допомоги. Окрім цього, підприємства (підприємці) мають право застосовувати готівкові розрахунки між собою та з іншими підприємцями і фізичними особами як за рахунок коштів, одержаних з кас банків, так і за рахунок отриманої готівкової виручки.

Сума готівкового розрахунку одного підприємства (підприємця) з іншим підприємством (підприємцем) протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами в межах граничних сум розрахунків готівкою, встановлених відповідною постановою НБУ. Платежі понад установлені граничні суми необхідно проводити виключно через банки або небанківські фінансові установи, шляхом перерахування коштів з поточного рахунку на поточний рахунок або внесення коштів до банку для подальшого їх перерахування на поточні рахунки.

Так, постановою Правління НБУ від 06.06.2013 р. № 210 «Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою» (далі – Постанова № 210), починаючи з 01.09.2013 р. встановлено такі обмеження щодо готівкових розрахунків:

– гранична сума розрахунків готівкою підприємств (підприємців) між собою протягом одного дня становить 10 000 грн.;

– гранична сума розрахунків готівкою фізичної особи з підприємством (підприємцем) протягом одного дня за товари (роботи, послуги) становить 150 000 грн.;

– гранична сума розрахунків готівкою фізичних осіб між собою за договорами купівлі-продажу, які підлягають нотаріальному посвідченню, становить 150 000 грн.

Розрахунки на суму більше 150 000 грн. слід проводити шляхом перерахування коштів з поточного рахунку на поточний рахунок, внесенням та/або перерахуванням коштів на поточні рахунки.

Що стосується обмеження розрахунків підприємств (підприємців) між собою, то тут нічого нового. Як і раніше, починаючи аж з 2005 року, сума таких готівкових розрахунків за день не повинна перевищувати 10 000 грн.

Що ж стосується обмежень розрахунків з фізичними особами, то дана норма зовсім нова. Раніше не було ніяких обмежень, які б стосувалися готівкових розрахунків з фізичними особами і тим більше між самими фізичними особами. На сьогодні ж, якщо принаймні одна із сторін є фізичною особою, то сума готівкових розрахунків за день не повинна перевищувати 150 000 грн.

Порушення порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), у тому числі перевищення граничних сум розрахунків готівкою тягне за собою накладення штрафу на фізичну особу – підприємця, посадових осіб юридичної особи від 100 до 200 НМДГ (від 1700 до 3400 грн). Повторне порушення даної норми протягом року тягне за собою накладення штрафу від 500 до 1000 НМДГ (від 8 500 грн. до 17 000 грн.). Слід зауважити, що дана норма стосується виключно ФОП та юридичних осіб. Тобто відповідальність фізичних осіб за перевищення граничних сум розрахунків готівкою чинним законодавством не передбачено. Готівкові обмеження передбачені саме для отримання коштів підприємством (підприємцем) від фізичної особи. Крім того, такі обмеження стосуються виключно розрахунків за товари, роботи чи послуги. Позареалізаційних доходів дані обмеження не стосуються.

Усі підприємства, які мають рахунки в установах банків і здійснюють операції з готівкою, встановлюють ліміт каси, тобто граничний розмір готівки, який може залишатися в касі підприємства на кінець робочого дня. Для кожного підприємства і його відокремленого підрозділу складається окремий розрахунок встановлення ліміту залишку готівки у касі. Встановлений ліміт каси затверджується внутрішніми наказами (розпорядженнями) підприємства. Для відокремлених підрозділів ліміт каси встановлюється і доводиться до їхнього відома відповідними внутрішніми наказами (розпорядженнями) підприємства – юридичної особи.

Розрахунки готівкою проводяться із застосуванням прибуткових та видаткових касових ордерів, касових і товарних чеків, розрахункових квитанцій, які підтверджують факт продажу (повернення) товарів або коштів, надання послуг, а також рахунків-фактур, договорів, угод, контрактів, актів закупівлі товарів тощо.

Більша частина грошового обороту припадає на безготівковий оборот, який охоплює всі сфери господарських відносин підприємств і організацій,

банківських і фінансових установ, населення. Безготівковий грошовий оборот повністю здійснюється через банківські установи, що в них відкрито рахунки суб'єктам підприємницької діяльності.

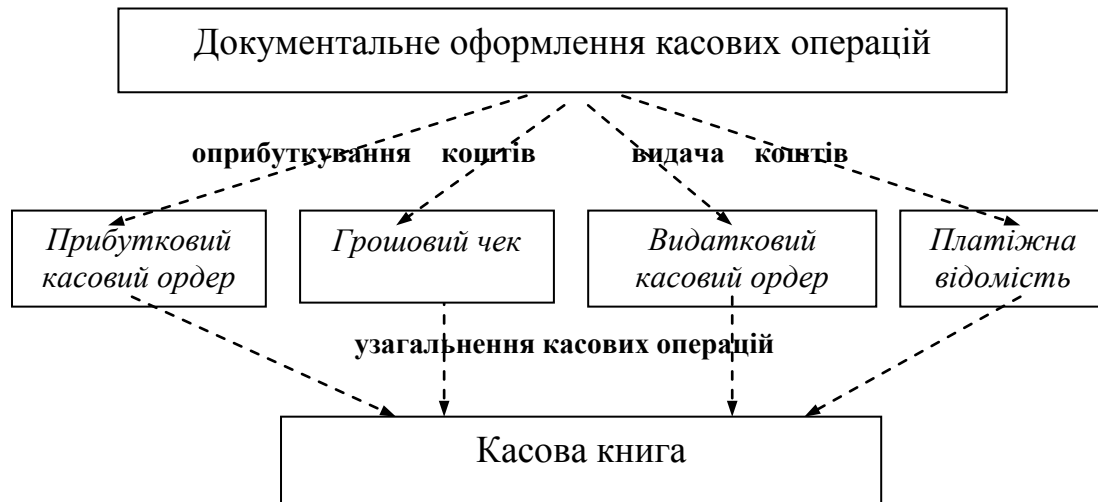

Рис. Схема оформлення касових операцій підприємств, які не здійснюють операції зі застосуванням РРО

Безготівкові розрахунки – це перерахування банками певної суми коштів з рахунку платника на рахунок одержувача коштів за дорученнями підприємств і фізичних. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Безготівкова форма розрахунків тісно взаємопов'язана з готівковою формою. Так, одержуючи виручку за реалізовану продукцію в безготівковій формі, підприємство має право отримати в банківській установі готівку для виплати заробітної плати, покриття різних витрат, на господарські потреби тощо.

Розрахункові документи можуть подаватися до банку як на паперових носіях, так і у вигляді електронних розрахункових документів програмно-технічного комплексу «клієнт – банк».

Виділяють наступні форми платіжних інструментів під час здійснення розрахункових операцій.

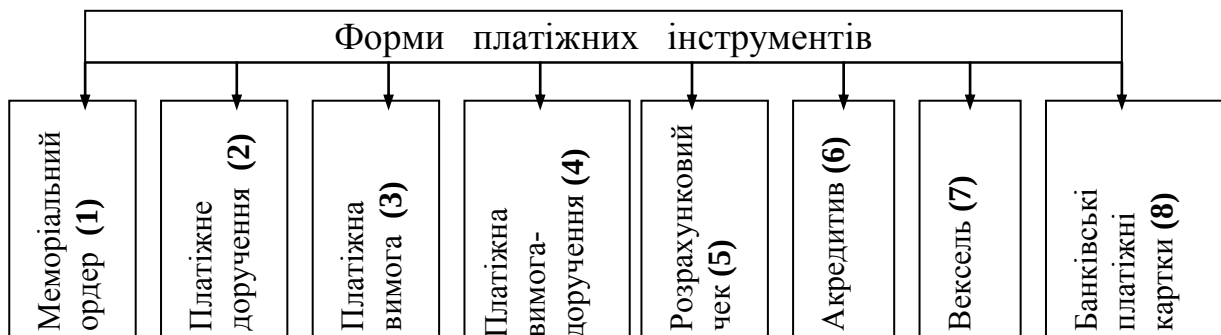

Рис. Форми платіжних документів під час здійснення безготівкових операцій

1) – розрахунковий документ, з допомогою якого після прийняття рішення суду і за наявності на рахунку підприємства коштів, банк перераховує

та накопичує необхідну суму на спеціальному рахунку, а також перераховує накопичену суму зі спеціального рахунку на рахунок, з якого вона перераховувалася раніше, після цього на підставі виконавчого документа та платіжної вимоги стягувача, банк перераховує кошти на рахунок, зазначений у платіжній вимозі. Тобто, у разі наявності на рахунку клієнта суми, що визначена рішенням (ухвалою) суду, санкціонованою прокурором, постановою слідчого, постановою державного виконавця, банк меморіальним ордером списує зазначену суму з рахунку, на який накладено арешт та резервує її на спеціальному рахунку, а також здійснює подальше перерахування;

2) – розрахунковий документ, що містить письмове доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку зазначеної суми коштів та перерахування її на рахунок одержувача. Платіжне доручення приймається банком до виконання протягом десяти календарних днів з дати його виписки;

3) – розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача або при договірному списанні, отримувача до банку, що обслуговує платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача. Банк стягувача приймає платіжні вимоги протягом 10 календарних днів, а банк платника – протягом 30 календарних днів з дати їх складання;

4) – розрахунковий документ, який складається з двох частин: верхньої частини – вимоги одержувача безпосередньо до платника про сплату визначеної суми коштів; нижньої частини – доручення платника обслуговуючому банку про списання зі свого рахунку визначеної ним суми коштів та перерахування її на рахунок одержувача. Банк платника приймає вимогу-доручення від платника протягом 20 календарних днів з дати оформлення її одержувачем;

5) – розрахунковий документ, що містить письмове доручення власника рахунку (чекодавця) банку-емітенту, в якому відкрито його рахунок, про сплату чекодержателю зазначеної в чеку суми коштів; Розрахункові чеки використовуються тільки для безготівкових перерахувань з рахунку чекодавця на рахунок одержувача коштів і не підлягають сплаті готівкою. Строк дії чекової книжки – один рік, розрахункового чека, який видається фізичній особі для одноразового розрахунку, – три місяці з дати їх видачі. День оформлення чекової книжки або розрахункового чека не враховується. Розрахункові чеки, виписані після зазначеного строку, вважаються недійсними і до оплати не приймаються;

6) – договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж. За операціями з акредитивами всі зацікавлені сторони мають справу тільки з документами, а не з товарами, послугами або іншими видами виконання зобов'язань, з якими можуть бути пов'язані ці документи;

7) – це письмове безумовне зобов'язання, боргова розписка стандартної форми, що дає право її власнику вимагати сплати визначеної у векселі суми від особи, яка видала вексель, у відповідний строк і у відповідному місці. За своєю

суттю вексель є абстрактним борговим зобов'язанням – він не обумовлений попереднім виконанням будь-яких договірних зобов'язань. Векселі на основі взаємної довіри суб'єктів ринкових відносин функціонують в обігу як розрахунковий засіб, боргове зобов'язання та як різновид цінних паперів. Важлива особливість векселя полягає в тім, що його можна використати як засіб платежу.

8) – це пластина з нанесеною на ній магнітною смугою або вмонтованою мікросхемою, яка містить ключ до спеціального карткового рахунку в банку. Платіжні картки можуть дебетовими – призначеними для одержання готівки у банківських банкоматах або покупки товарів шляхом розрахунку через електронні термінали; кредитними – за умови відкриття кредитної лінії у банку, що дає можливість її власникам картки користуватися кредитом при купівлі товарів і отриманні касових позик.

Безготівкові розрахунки – це перерахування певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахування банками за дорученням підприємств і фізичних осіб коштів, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки одержувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Готівкові розрахунки – платежі готівкою підприємств, підприємців та фізичних осіб за реалізовану продукцію (товари, виконані роботи, надані послуги) і за операціями, які безпосередньо не пов'язані з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг) та іншого майна.

3. Непрямі податки: порядок обчислення та сплати

– податки на товари і послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу, оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг, а в бюджет вносяться продавцями чи рідше виробниками цих товарів та послуг.

В Україні використовуються три види непрямих податків:

I. Акцизний податок – це непрямий податок, що встановлюється на підакцизні товари та включається в їх ціну. Об'єктом оподаткування виступає оборот з реалізації вироблених в Україні товарів, в т.ч. з давальницької сировини, а також митна вартість імпортованих товарів, у т.ч. в межах бартерних операцій, отриманих без оплати їхньої вартості або з частковою оплатою. Платниками акцизного податку є суб'єкти підприємницької діяльності – виробники (продавці) підакцизних товарів. До підакцизних товарів відносять: нафтопродукти, спирт етиловий та алкогольні напої, тютюнові вироби (передбачено встановлення єдиної ставки акцизного податку на сигарети з фільтром та без фільтру поетапно протягом двох років (норма сприятиме виконанню умов Директив ЄС щодо ставок акцизного податку на тютюнові вироби), пиво солодове, ювелірні вироби.

У 2015 році податковим законодавством розширено групи підакцизних товарів за рахунок віднесення до підакцизних – електричної енергії, з одночасним скасуванням збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої

кваліфікованими когенераційними установками. Пропорційно збільшено ставки акцизного податку на нафтопродукти (бензин, дизпаливо, скраплений газ) за рахунок скасування малоефективних з точки зору адміністрування податків і зборів (екологічного податку (з палива), збору за першу реєстрацію транспортного засобу). Відновлено справляння акцизного податку з автомобілів, переобладнаних з вантажних на легкові.

Ставки акцизного податку:

- у твердих ставках (у гривнях чи євро) з одиниці реалізованого товару;
- за ставками у відсотках до обороту з продажу.

З 1 січня 2015 року об'єктом оподаткування є операції з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів. Ставку акцизного податку у разі реалізації в роздріб пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, нафтопродуктів, насамперед бензину та дизельного пального, палива моторного альтернативного, біодизеля, скрапленого газу тощо встановлено у розмірі 5 відсотків

II. Податок на додану вартість сплачують лише ті платники податку, у яких обсяг оподатковуваних операцій протягом 12 місяців сукупно перевищує 1 млн. грн. (без ПДВ).

База оподаткування ПДВ операцій з постачання товарів/послуг визначатиметься виходячи з їх договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів (абз. 1 п. 188.1 ПКУ). Але з початку 2015 року запроваджується нижня межа для бази оподаткування: не нижче від ціни придбання товарів/послуг, а для необоротних активів – не нижче від балансової(залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції.

Це правило не діятиме щодо поставок:

- товарів (послуг), ціни на які підлягають державному регулюванню;
- газу, який постачається для потреб населення.

База оподаткування ПДВ таких операцій нижньої межі не матиме і визначатиметься виключно на рівні договірної вартості між контрагентами.

Крім того, у разі коли обліку необоротних активів немає, наприклад у приватних підприємств, база оподаткування ПДВ визначатиметься виходячи зі звичайної ціни.

Об'єкт оподаткування – сума отриманої, в результаті здійснюваних платниками операцій, виручки.

Ставка податку становить:

- 20% від бази оподаткування, що включається в ціну продукції;
- 7% від бази оподаткування (постачання на митній території України та ввезення на митну територію України: лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів за переліком, затвердженим КМУ; лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на

проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- пільгова «нульова ставка»:

1) Вивезення товарів за межі митної території України у митному режимі: експорту, безмитної торгівлі, вільної митної зони або реекспорту, якщо товари поміщені у такий режим відповідно до пункту 5 частини першої статті 86 Митного кодексу України.

2) Постачання товарів:

- для заправки або забезпечення морських суден, що використовуються для навігаційної діяльності, перевезення пасажирів або вантажів за плату, промислової, риболовецької або іншої господарської діяльності, що провадиться за межами територіальних вод України; використовуються для рятування або подання допомоги в нейтральних або територіальних водах інших країн; входять до складу Військово-Морських Сил України та відправляються за межі територіальних вод України, у тому числі на якірні стоянки;

- для заправки або забезпечення повітряних суден, що виконують міжнародні рейси для навігаційної діяльності чи перевезення пасажирів або вантажів за плату;

- входять до складу Повітряних Сил України та відправляються за межі повітряного кордону України, у тому числі у місця тимчасового базування;

- для заправки (дозаправки) та забезпечення космічних кораблів, космічних ракетних носіїв або супутників Землі;

- для заправки (дозаправки) або забезпечення наземного військового транспорту чи іншого спеціального контингенту Збройних Сил України, що бере участь у миротворчих акціях за кордоном України, або в інших випадках, передбачених законодавством;

- магазинами безмитної торгівлі, відповідно до порядку, встановленого КМУ.

У разі подальшого вивезення таких товарів за межі митної території України податок не справляється (у тому числі за нульовою ставкою). Постачання товарів магазинами безмитної торгівлі може здійснюватися виключно фізособам, які виїжджають за митний кордон України, або фізособам, які переміщуються транспортними засобами, що належать резидентам та знаходяться за межами митного кордону України.

3) Постачання таких послуг:

- міжнародні перевезення пасажирів і багажу та вантажів залізничним, автомобільним, морським і річковим та авіаційним транспортом. При цьому перевезення вважається міжнародним, якщо здійснюється за єдиним міжнародним перевізним документом;

- послуги, що передбачають роботи з рухомим майном, попередньо ввезеним на митну територію України для виконання таких робіт та вивезеним за межі митної території України платником, що виконував такі роботи, або отримувачем-нерезидентом. До робіт з рухомим майном належать роботи з переробки товарів, що можуть включати власне переробку (обробку) товарів – монтаж, збирання, монтування та налагодження, у результаті чого створюються

інші товари, у тому числі постачання послуг з переробки давальницької сировини, а також модернізацію та ремонт товарів, що передбачає проведення комплексу операцій з частковим або повним відновленням виробничого ресурсу об'єкта (або його складових частин), визначеного нормативно-технічною документацією, у результаті виконання якого передбачається поліпшення стану такого об'єкта;

- послуги з обслуговування повітряних суден, що виконують міжнародні рейси.

Якщо операції з постачання товарів звільнено від оподаткування на митній території України, до операцій з експорту таких товарів застосовується нульова ставка.

Неоподатковувані операції: продаж вітчизняних продуктів дитячого харчування, надання (передплата) періодичних видань засобів масової інформації та іншої вітчизняної друкованої продукції, надання послуг з охорони здоров'я, закладами, що мають спеціальні ліцензії, випуск, розміщення і продаж цінних паперів, випущених в обіг підприємствами, НБУ, Мінфіном, Держказначейством України, органами місцевого самоврядування; надання послуг по страхуванню та перестраховуванню, соціальному та пенсійному страхуванню, виплати пенсій, стипендій, субсидій, дотацій, дивідендів і т. д.

Обсяг ПДВ, що сплачується до бюджету, визначається, як різниця між податковим зобов'язанням платника податку та податковим кредитом.

Податкове зобов'язання – загальна сума податку, яку зобов'язаний сплатити (нарахувати) платник податку у звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит – сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду. Сума, яка відноситься до податкового кредиту – це сума ПДВ, яка вже сплачена платником податку продавцю товарів (робіт, послуг) у складі ціни придбання товарів (робіт, послуг).

Бюджетне відшкодування з ПДВ – різниця між податковим зобов'язанням та податковим кредитом, що дає від'ємне значення.

ІІІ. Мито – це непрямий податок, що стягується з товарів, транспортних засобів, інших предметів, які переміщуються через митний кордон країни. Є декілька видів мита: ввізне, вивізне, сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне.

Ввізне мито нараховується на товари та інші предмети в разі ввезення таких на митну територію держави.

Вивізне мито нараховується на товари та інші предмети при їх вивезенні за межі митної території країни.

Сезонне мито застосовується на окремі товари на термін не більший ніж чотири місяці від моменту його встановлення. Воно може бути ввізним і вивізним.

Спеціальне мито використовують як спосіб захисту національного товаровиробника, як запобіжний засіб проти порушення національних інтересів, а також як відповідь на дискримінаційні дії інших держав.

Антидемпінгове мито застосовується у випадку ввезення на митну територію товарів за демпінговими цінами або вивезення за межі митної території товарів за ціною, нижчою від цін інших експортерів-конкурентів.

Компенсаційне мито використовують коли на митну територію країни ввозиться товар, який є об'єктом субсидованого імпорту або за умови вивезення таких товарів за межі митної території країни.

Ввізне мито є диференційованим щодо товарів, що походять з держав, які спільно з Україною входять до митних союзів або утворюють з нею зони вільної торгівлі. У разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, застосовуються преференційні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

До товарів, що походять з України або з держав - членів Світової організації торгівлі, або з держав, з якими Україна уклала двосторонні або регіональні угоди щодо режиму найбільшого сприяння, застосовуються пільгові ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України, якщо інше не встановлено законом.

До решти товарів застосовуються повні ставки ввізного мита, встановлені Митним тарифом України.

Ставки податку:

- у відсотках до митної вартості товарів, що переміщуються через митний кордон (адвалерна ставка);
- у грошовому розмірі на одиницю товару (специфічна ставка).

4. Характеристика ПДВ. Суть податкового зобов'язання та податкового кредиту

Податок на додану вартість сплачують лише ті платники податку, у яких обсяг оподатковуваних операцій протягом 12 місяців сукупно перевищує 1 млн. грн. (без ПДВ).

База оподаткування ПДВ операцій з постачання товарів/послуг визначатиметься виходячи з їх договірної вартості з урахуванням загальнодержавних податків та зборів ([абз. 1 п. 188.1 ПКУ](#)). Але з початку 2015 року запроваджується нижня межа для бази оподаткування: не нижче від ціни придбання товарів/послуг, а для необоротних активів – не нижче від балансової(залишкової) вартості за даними бухгалтерського обліку станом на початок звітного (податкового) періоду, протягом якого здійснюються такі операції.

Це правило не діятиме щодо поставок:

- товарів (послуг), ціни на які підлягають державному регулюванню;
- газу, який постачається для потреб населення.

База оподаткування ПДВ таких операцій нижньої межі не матиме і визначатиметься виключно на рівні договірної вартості між контрагентами.

Крім того, у разі коли обліку необоротних активів немає, наприклад у приватних підприємств, база оподаткування ПДВ визначатиметься виходячи зі звичайної ціни.

Об'єкт оподаткування – сума отриманої, в результаті здійснюваних платниками операцій, виручки.

Ставка податку становить:

- 20% від бази оподаткування, що включається в ціну продукції;
- 7% від бази оподаткування (постачання на митній території України та ввезення на митну територію України: лікарських засобів, дозволених для виробництва і застосування в Україні та внесених до Державного реєстру лікарських засобів, а також медичних виробів за переліком, затвердженим КМУ; лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, дозволених для застосування у межах клінічних випробувань, дозвіл на проведення яких надано центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я;

- пільгова «нульова ставка»

Неоподатковувані операції: продаж вітчизняних продуктів дитячого харчування, надання (передплата) періодичних видань засобів масової інформації та іншої вітчизняної друкованої продукції, надання послуг з охорони здоров'я, закладами, що мають спеціальні ліцензії, випуск, розміщення і продаж цінних паперів, випущених в обіг підприємствами, НБУ, Мінфіном, Держказначейством України, органами місцевого самоврядування; надання послуг по страхуванню та перестраховуванню, соціальному та пенсійному страхуванню, виплати пенсій, стипендій, субсидій, дотацій, дивідендів і т. д.

Обсяг ПДВ, що сплачується до бюджету, визначається, як різниця між податковим зобов'язанням платника податку та податковим кредитом.

Податкове зобов'язання – загальна сума податку, яку зобов'язаний сплатити (нарахувати) платник податку у звітному (податковому) періоді.

Податковий кредит – сума, на яку платник податку має право зменшити податкове зобов'язання звітного періоду. Сума, яка відноситься до податкового кредиту – це сума ПДВ, яка вже сплачена платником податку продавцю товарів (робіт, послуг) у складі ціни придбання товарів (робіт, послуг).

Право на віднесення сум податку до податкового кредиту виникає у разі здійснення операцій з:

а) придбання або виготовлення товарів (у тому числі в разі їх ввезення на митну територію України) та послуг;

б) придбання (будівництво, спорудження, створення) необоротних активів, у тому числі при їх ввезенні на митну територію України (у тому числі у зв'язку з придбанням та/або ввезенням таких активів як внесок до статутного фонду та/або при передачі таких активів на баланс платника податку, уповноваженого вести облік результатів спільної діяльності);

в) отримання послуг, наданих нерезидентом на митній території України, та в разі отримання послуг, місцем постачання яких є митна територія України;

г) ввезення необоротних активів на митну територію України за договорами оперативного або фінансового лізингу.

Датою виникнення права платника податку на віднесення сум податку до податкового кредиту відповідно до пункту 198.2 статті 198 розділу V Кодексу вважається дата тієї події, що відбулася раніше:

- дата списання коштів з банківського рахунка платника податку на оплату товарів/послуг;
- дата отримання платником податку товарів/послуг.

Починаючи з 1 січня 2015 року, при отриманні платником податку послуг від нерезидента на митній території України, платник податку отримує право на податковий кредит за такими операціями на дату складання ним податкової накладної за цими операціями, за умови її реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних та включенні до податкових зобов'язань звітного періоду.

З метою досягнення легальності здійснення фінансових операцій, уникнення «тіньових» оборотів і упередження виникнення розбіжностей з контрагентами, податкові накладні із сумою ПДВ понад 10 тис. грн. в одній накладній, а також податкові накладні, виписані при здійсненні операцій з постачання підакцизних товарів та товарів, ввезених на митну територію України, незалежно від розміру ПДВ в одній податковій накладній, підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі податкових накладних (ЄРПН).

Формування податкового кредиту без отримання податкової накладної може здійснюватися на підставі таких документів:

а) транспортні квитки, готельні рахунки або рахунки, які виставляються платнику податку за послуги зв'язку, інші послуги, вартість яких визначається за показниками приладів обліку, що містять загальну суму платежу, суму податку та податковий номер продавця, крім тих, форма яких встановлена міжнародними стандартами;

б) касові чеки, які містять суму отриманих товарів/послуг, загальну суму нарахованого податку (з визначенням фіскального номера та податкового номера постачальника). При цьому з метою такого нарахування загальна сума отриманих товарів/послуг не може перевищувати 200 гривень за день (без урахування податку);

в) бухгалтерські довідки, складені відповідно до пункту 198.5 статті 198 розділу V Кодексу;

г) податкові накладні, складені платником податку відповідно до пункту 208.2 статті 208 розділу V Кодексу та зареєстровані в ЄРПН.

У разі використання платниками для розрахунків із споживачами реєстраторів розрахункових операцій касовий чек повинен містити дані про загальну суму коштів, що підлягає сплаті покупцем з урахуванням податку, та суму цього податку, що сплачується у складі загальної суми.

Бюджетне відшкодування з ПДВ – різниця між податковим зобов'язанням та податковим кредитом, що дає від'ємне значення.

При від'ємному значенні різниці між податковим зобов'язанням і податковим кредитом, така сума:

а) враховується у зменшення суми податкового боргу з податку, що виник за попередні звітні (податкові) періоди в частині, що не перевищує суму, обчислену відповідно до п. 2001.3 ПКУ на момент отримання контролюючим органом податкової декларації; в разі відсутності податкового боргу -

б) або підлягає бюджетному відшкодуванню за заявою платника у сумі податку, фактично сплаченій отримувачем товарів/послуг у попередніх та

звітному податкових періодах постачальникам таких товарів/послуг або до Державного бюджету України, в частині, що не перевищує суму, обчислену відповідно до п. 2001.3 ПКУ на момент отримання контролюючим органом податкової декларації,

в) та/або зараховується до складу податкового кредиту наступного звітного (податкового) періоду.

5. Особливості формування виручки від реалізації продукції на підприємствах різних сфер діяльності та методи її планування

У доходах від операційної діяльності важливе місце займають доходи (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг).

Реалізація продукції ($T - \Gamma$) – це кінцева стадія кругообороту коштів підприємства ($\Gamma - T \dots B \dots T - \Gamma$), яка є його важливим показником. Рух товарів і коштів створює основу економічних відносин між виробниками, постачальниками, посередниками і покупцями.

Використовують два методи визначення моменту реалізації продукції:

а) продукцію відвантажено або відпущено споживачу (відбулося передавання права власності) – метод нарахування;

б) одержано кошти на рахунок постачальника за реалізовану продукцію – касовий метод.

Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інших активів за бухгалтерським обліком визнається у разі наявності всіх наведених нижче умов, передбачених П(С)БО 15 «Дохід»:

- покупцеві передані суттєві ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на товар (продукцію, актив);
- підприємство не здійснює подальше управління та контроль за реалізованими товарами (активами);
- сума доходу (виручки) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства;
- витрати, пов'язані із цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Розмір виручки від реалізації продукції, за інших однакових умов, залежить від:

- 1) кількості, асортименту та якості продукції, що підлягає реалізації;
- 2) рівня реалізаційних цін.

Обсяг (кількість) реалізованої продукції прямо впливає на величину виручки, а сама кількість реалізованої продукції залежить від обсягу виробництва товарної продукції і зміни величини перехідних залишків нереалізованої продукції на початок і кінець звітного періоду. Асортимент реалізованої продукції справляє двоякий вплив на величину виручки. Зростання в загальному обсязі реалізованої продукції питомої ваги асортименту з більш високою ціною збільшує величину виручки, і навпаки.

Прямий вплив на розмір виручки справляє й рівень відпускних цін, на які, у свою чергу, впливають: якість і споживчі властивості продукту, термін реалізації, попит та пропозиція тощо.

Оскільки основною складовою грошових надходжень підприємств є виручка від реалізації продукції – сума коштів, які надійшли на поточний рахунок підприємства або в касу від продажу товарів, наданих послуг, тому підприємство визначає як планову, так і фактичну виручку від реалізації продукції.

Планову виручку від реалізації продукції визначають методом прямого рахунку. За його використання виручка від реалізації визначається множенням кількості реалізованих виробів на їхню реалізаційну ціну і додаванням отриманих сум за всією номенклатурою виробів.

Виручку від реалізації кожної номенклатури виробів визначають за формулою:

$$B = P \cdot Ц,$$

де В – виручка;
Р – кількість реалізованих виробів;
Ц – ціна реалізації кожного виробу.

Обсяг реалізації можна розрахувати укрупненим методом, виходячи з товарного випуску виробів у плановому періоді, додаючи залишки виробів на початок планового періоду і віднімаючи такі на кінець планового періоду. Плановий обсяг реалізації обраховують за формулою:

$$P = 31 + T - 32,$$

де Р – обсяг реалізації в плановому періоді;
31 – залишки кожного виду готових виробів на складі на початок планового періоду;
Т – випуск продукції в плановому періоді;
32 – залишки кожного виду виробів на складі на кінець планового періоду.

Реалізаційні ціни в плановому періоді визначають на основі цін базового періоду шляхом коригування на передбачувані зміни в плановому періоді, у тому числі, з урахуванням коливання попиту і пропозиції.

Коли асортимент виробів надто великий, розрахунок плану реалізації можна здійснювати комбінованим методом. Виручку від реалізації основних видів продукції визначають методом прямого рахунку, а для обчислення виручки від реалізації виробів іншого асортименту користуються укрупненим методом. Для розрахунку беруть товарний випуск за всією номенклатурою залишків виробів, додають до нього вартість залишків на початок планового періоду і віднімають очікувані залишки на кінець планового періоду за відпускними вільними цінами і за собівартістю.

Крім доходів від реалізації продукції (товарів, послуг), підприємство отримує інші операційні доходи, які включаються в доходи від операційної діяльності.

6. Ціни та ціноутворення при реалізації продукції

Прямий вплив на розмір виручки справляє рівень відпускних цін, на які, у свою чергу, впливають: якість і споживчі властивості продукту, термін реалізації, попит та пропозиція тощо.

Залежно від того, яку мету має підприємство на ринку, розрізняють різні підходи до ціноутворення (оптимізації цін). Такими цілями можуть бути:

- виживання на ринку стає головною метою, коли ринок досяг майже граничної місткості (для збереження життєздатності підприємства можуть встановлювати низькі ціни, сподіваючись, що ринок буде чутливим до них);
- максимізація прибутку (у цьому разі зіставляються попит і витрати на виробництво з альтернативними цінами і вибирають ту з них, яка забезпечить максимальний прибуток);
- лідерство на ринку досягається через зниження витрат і одержання високого і тривалого прибутку (установлюються низькі ціни з метою збільшення частки підприємства на ринку);
- лідерство щодо якості товарів передбачає встановлення відносно високих цін, які мають компенсувати високі витрати на науково-дослідні роботи й забезпечення якості.

За умов ринкової економіки існують вільні, фіксовані та регульовані ціни.

Фіксовані ціни встановлюються адміністративно (державою), переважно, на послуги першої необхідності чи на товари (послуги), які монопольно виготовляються чи надаються державою (газ, електроенергія, пасажирський транспорт тощо).

Регульовані ціни встановлюються з метою регулювання рівня рентабельності товарів першої необхідності, наприклад, хлібобулочних виробів, продуктів дитячого харчування тощо. Державою встановлюються також індикативні ціни – мінімальний і максимальний рівень регульованої ціни.

У решті випадків користуються вільними цінами, тобто такими, які склалися на ринку під впливом попиту і пропозицій за домовленістю сторін – постачальників і споживачів.

Залежно від того, кому реалізується продукція, встановлюються відпускні та роздрібні ціни. Продаючи товари за фіксованими цінами, торгові організації отримують торгіву знижку.

Розрахунок ціни продукції:

$$Ц_1 = C + П,$$

- де $Ц_1$ – ціна виробника;
 C – собівартість продукції, грн.;
 $П$ – норма прибутку, грн.

Норма прибутку визначається у відсотках до собівартості, виходячи із міркувань забезпечення як прибутковості продукції, так і її конкурентоспроможності.

$$Ц_2 = C + П + ПДВ,$$

- де $Ц_2$ – ціна продукції з податком на додану вартість;
 $ПДВ$ – податок на додану вартість.

$$Ц_3 = C + П + АЗ + ПДВ,$$

- де $Ц_3$ – ціна продукції з акцизним збором і податком на додану вартість;
 $АЗ$ – акцизний податок.

$$Ц_4 = C + П + АЗ + ПДВ + ТН,$$

де C_4 – роздрібна ціна продукції;
ТН – торгова націнка.

На практиці підприємства встановлюють не окремі ціни на окремі товари, а використовують цілу систему цін, щоб продавати весь асортимент своїх товарів, враховуючи попит на різних, у тому числі територіально віддалених, ринках.

7. Собівартість продукції (робіт, послуг): класифікація та види

Без розрахунку собівартості неможливо визначити фінансовий результат виробничо-господарської діяльності підприємства..

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це виражені в грошовій формі поточні витрати підприємства на виробництво. Вона поділяється на виробничу (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати) та собівартість реалізованої продукції (виробнича собівартість, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати та наднормативні виробничі витрати).

Витрати, які не включаються до виробничої собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – адміністративні, витрати на збут та інші операційні витрати.

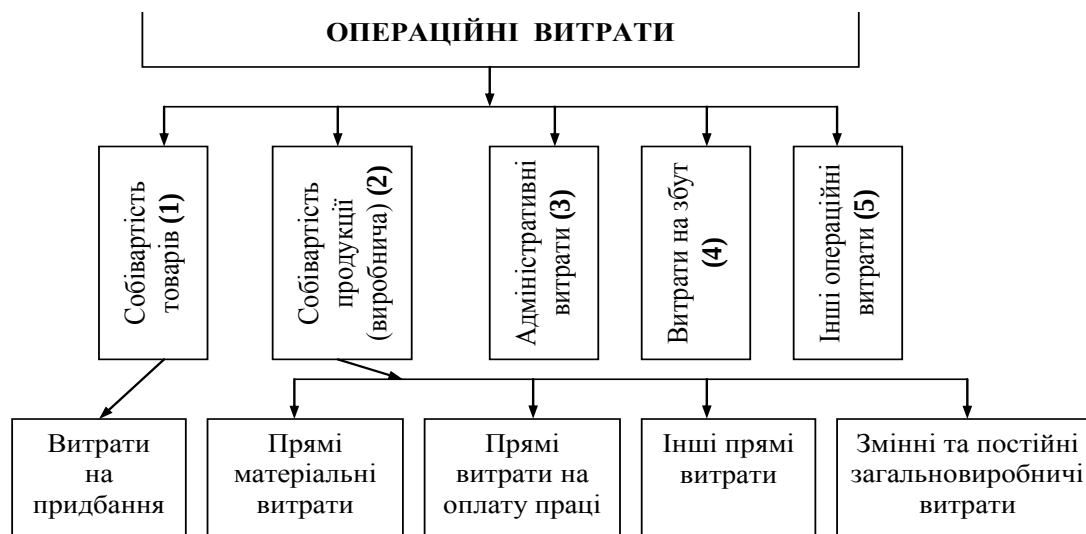

Рис. Склад операційних витрат згідно П(С)БО "Витрати"

Виробнича собівартість продукції зменшується на справедливую вартість супутньої продукції, яка реалізується, та вартість супутньої продукції в оцінці можливого її використання на власному підприємстві.

До складу прямих матеріальних витрат включається вартість сировини й основних матеріалів, що утворюють основу вироблюваної продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних й інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат. Прямі матеріальні витрати зменшуються на вартість зворотних відходів, отриманих у процесі виробництва.

До складу прямих витрат на оплату праці включаються заробітна плата та інші виплати робітникам, зайнятим у виробництві продукції, виконанні робіт

або наданні послуг, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат.

До складу інших прямих витрат включаються всі інші виробничі витрати, що можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат, зокрема відрахування на соціальні заходи, плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація, втрати від браку, які складаються з вартості остаточно забракованої з технологічних причин продукції (виробів, вузлів, напівфабрикатів), зменшеної на її справедливую вартість, та витрат на виправлення такого технічно неминучого браку.

До складу загальновиробничих витрат включаються:

1) витрати на управління виробництвом (оплата праці апарату управління цехами, дільницями тощо; відрахування на соціальні заходи й медичне страхування апарату управління цехами, дільницями; витрати на оплату службових відряджень персоналу цехів, дільниць тощо);

2) амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, лінійного) призначення, нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, лінійного) призначення;

3) витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, операційну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення;

4) витрати на вдосконалення технології й організації виробництва (оплата праці та відрахування на соціальні заходи працівників, зайнятих удосконаленням технології й організації виробництва, поліпшенням якості продукції, підвищенням її надійності, довговічності, інших експлуатаційних характеристик у виробничому процесі; витрати матеріалів, купівельних комплектуючих виробів і напівфабрикатів, оплата послуг сторонніх організацій тощо);

5) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інше утримання виробничих приміщень;

6) витрати на обслуговування виробничого процесу (оплата праці загальновиробничого персоналу; відрахування на соціальні заходи, медичне страхування робітників та апарату управління виробництвом; витрати на здійснення технологічного контролю за виробничими процесами і якістю продукції, робіт, послуг);

7) витрати на охорону праці, техніку безпеки й охорону навколишнього природного середовища.

Інші витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів зі складів до цехів і готової продукції на склади; нестачі незавершеного виробництва; нестачі та втрати від псування матеріальних цінностей у цехах; оплата простоїв тощо).

Загальновиробничі витрати поділяються на постійні і змінні. До змінних загальновиробничих витрат належать витрати на обслуговування та управління виробництвом (цехів, дільниць), що змінюються прямо (або майже прямо) пропорційно до зміни обсягу діяльності. Змінні загальновиробничі витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо), виходячи з

фактичної потужності звітного періоду. До постійних загальновиробничих витрат належать витрати на обслуговування й управління виробництвом, що залишаються незмінними (або майже незмінними) за зміни обсягу діяльності. Постійні загальновиробничі витрати розподіляються щодо кожного об'єкта витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо) за нормальної потужності. Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) у період їх виникнення. Загальна сума розподілених та нерозподілених постійних загальновиробничих витрат не може перевищувати їхню фактичну величину.

Витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут й інші операційні витрати.

До адміністративних витрат належать такі загальногосподарські витрати, які спрямовані на обслуговування та управління підприємством.

Витрати на збут охоплюють витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг).

До інших операційних витрат включаються: витрати на дослідження та розробки, собівартість реалізованої іноземної валюти, собівартість реалізованих виробничих запасів, сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів, втрати від операційної курсової різниці, втрати від знецінення запасів, визнані штрафи, пеня, неустойка тощо.

8. Санація підприємства: порядок проведення, джерела забезпечення

Одним із засобів подолання платіжної кризи та запобігання банкрутству підприємства є фінансова санація. Термін „санація” походить від латинського „sanare” і перекладається як оздоровлення або одужання.

Санація – це система заходів, що здійснюються в процесі провадження справи про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, заходів, спрямованих на оздоровлення його фінансового стану, а також на задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів через кредитування, реструктуризацію боргів і капіталу та (або) зміну організаційної чи виробничої структури суб'єктів підприємницької діяльності.

Головним критерієм прийняття рішення щодо санації чи ліквідації підприємства є його санаційна спроможність, а саме наявність у підприємства фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей для проведення фінансової санації. З метою визначення санаційної спроможності підприємства проводиться, так званий, санаційний аудит. Характерною його рисою є те, що він стосується тільки підприємств, які зазнали фінансової кризи, а головною метою – оцінка санаційної спроможності підприємства на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності та наявного плану фінансового оздоровлення.

Фінансування санації може здійснюватися за рахунок: внутрішніх фінансових джерел (реструктуризація активів, зменшення витрат, збільшення обсягів реалізації); фінансових засобів власників (збільшення/зменшення статутного капіталу, надання позик, надання цільових внесків на безповоротній

основі); за допомогою кредиторів (реструктуризація наявної заборгованості, зменшення або списання заборгованості, надання санаційних кредитів, надання поруки чи гарантій); за допомогою персоналу підприємства (відстрочення чи відмова від винагороди за виробничі результати, надання працівниками позичок, придбання працівниками акцій даного підприємства); за рахунок державної фінансової підтримки (пряме бюджетне фінансування, з використанням непрямих форм державного впливу, наприклад, надання дозволу на порушення антимонопольного законодавства тощо).

Рішення про фінансове оздоровлення підприємства може прийматися:

а) у досудовому порядку – з ініціативи менеджерів чи власників підприємства, якому загрожує банкрутство, а також кредиторів, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, відповідних контрольних органів у межах їхніх повноважень – коли існує загроза неплатоспроможності та оголошення підприємства банкрутом у недалекому майбутньому;

б) у рамках судових процедур, які застосовуються до боржника після порушення справи про банкрутство.

Якщо підприємство перебуває в глибокій кризі, не сумісній із далішим його існуванням, то приймають рішення про консервацію та ліквідацію суб'єкта господарювання. За таких обставин санація означатиме лише відстрочення часу ліквідації підприємства і нічого, окрім додаткових збитків, власникам та кредиторам не дасть. Ліквідація може здійснюватися на добровільній основі або в примусовому порядку.

9. Позичковий процент: суть, види та фактори, що впливають на його розмір

Процент за кредит або позиковий процент (від лат. «pro centrum» – на сотню) – це плата, яку отримує кредитор від позичальника за користування позиченими коштами. Процент як економічна категорія поза кредитними відносинами не існує, він є ціною кредиту, що виступає оплатою його споживчої вартості, як здатність задовольняти тимчасові потреби суб'єктів ринку у додаткових коштах.

Показником, що кількісно характеризує плату за кредит є норма процента або процентна ставка.

Норма процента (N) розраховується за формулою:

$$N = \frac{\text{річний дохід на позиковий капітал}}{\text{середньорічна сума капіталу, наданого в кредит}} \times 100\%$$

Ця формула використовується для простих кредитів (до 1 року). Якщо кредит видається на більш тривалий термін, то % ставка вираховується за формулою складних %.

$$D = S (1 + N)^r,$$

де D – кінцева сума боргу за кредит;
S – сума кредиту;
N – % ставка;
r – термін, на який надається кредит.

Банківський процент

одна з форм позикового проценту, коли кредитором виступає банк

Нарахування простих відсотків за депозитами та кредитами здійснюється за формулою:

$$K = \frac{C \times T \times \Pi}{360 \times 100},$$

де К – розмір плати за користування коштами;

С – сума депозиту або кредиту;

Т – термін користування грошами (позикою) в днях;

Π – процентна ставка.

Формула нарахування складних відсотків:

$$FV = P \times (1 + R)^n,$$

де FV – розмір плати за користування коштами;

P – сума кредиту;

R – процента ставка;

n – кількість періодів.

Розмір проценту за кредит = ціна кредитних ресурсів + банківська маржа

Банківська маржа

різниця між процентною ставкою за банківським кредитом та ставкою, яку банк сплачує за залучені (куплені) ресурси

Облікова ставка НБУ

Ставка проценту, за якою НБУ кредитує (рефінансує) комерційні банки. Це головний фактор, від якого залежить процентна ставка за кредити комерційних банків

Процентні ставки в період інфляції:

- номінальна – відображає рівень процентної ставки, що фактично склався на ринку;
- реальна – номінальна ставка, скоригована на рівень інфляції.
- В залежності від особливостей угоди розрізняють процентну ставку:
- тверду, яка фіксується протягом усього терміну надання кредиту;
- плаваючу – коригується під впливом ринкових умов.

Норма процента:

- ринкова (формується безпосередньо на ринку позикових капіталів);
- середня (формується за певний період часу).

Норма процента залежить від величини норми прибутку (середня норма прибутку є максимальною межею норми процента. Мінімальну межу норми процента точно визначити неможливо, але вона повинна покривати витрати кредитора, пов'язані з даною операцією, і приносити йому хоча б мінімальний дохід).

Фактори, які впливають на розмір процентної ставки за кредитами:

Макроекономічні:

- попит та пропозиція на кредитному ринку – підвищений попит викликає підвищення процентної ставки;
- рівень інфляції – зростання темпів інфляції викликає зростання процентної ставки, тому що підвищується ризик втрат;
- рівень облікової ставки НБУ – при визначенні розміру процентної ставки банку беруть за основу облікову ставку НБУ

Мікроекономічні:

- розмір кредиту – розмір процентної ставки за крупними кредитами повинен бути нижчим, тому що витрати банку відносно менше;
- термін користування кредитом – чим більше термін, тим вище процент за кредит;
- рівень ризику – кредити з більш високим рівнем ризику повинні видаватись під більш високі проценти, щоб компенсувати кредитору премію за ризик

10. Аналіз причин виникнення неплатоспроможності господарюючого суб'єкта

Платоспроможність – це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами вчасно погасити свої зобов'язання.

До грошових ресурсів відносять кошти, короткострокові цінні папери (вони можуть бути швидко реалізовані) і частину дебіторської заборгованості, щодо якої є впевненість у надходженні. До термінових зобов'язань доцільно включати поточні пасиви: короткострокові кредити банків, кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги, бюджету й т.п. Перевищення платіжних коштів над терміновими зобов'язаннями свідчить про платоспроможність підприємства. Поточна платоспроможність визначається за звітний період. Для цього на підприємстві складається платіжний календар і визначається коефіцієнт оперативної платоспроможності – відношення суми платіжних коштів до суми термінових зобов'язань. Платіжний календар складається щодня, за тиждень, декаду, два тижні, місяць.

Оцінка платоспроможності підприємства передбачає вивчення й аналіз причин фінансових утруднень підприємства. Як правило, причинами неплатоспроможності є:

- невиконання плану з випуску й реалізації продукції; порушення структури й асортименту продукції, зниження її якості;
- збільшення собівартості продукції;

- недовиконання плану прибутків;
- відволікання коштів у наднормативні запаси сировини, матеріалів, готової продукції;
- втрата каналів реалізації й постійних покупців, замовників;
- неплатоспроможність самих покупців і замовників;
- низька оборотність оборотного капіталу.

В основному, оцінюють платоспроможність підприємства за коефіцієнтом загальної платоспроможності, який визначає здатність підприємства покрити всі зобов'язання (короткострокові й довгострокові) всіма його активами, тобто основним фактором, що визначає платоспроможність підприємства є наявність у нього достатнього власного капіталу. Даний показник часто застосовується при виборі господарюючим суб'єктом найбільш надійного партнера на основі аналізу його бухгалтерської звітності. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{зп}} = \text{активи підприємства} / \text{зобов'язання підприємства}$$

Нормальне обмеження для коефіцієнта ≥ 2 .

Платоспроможність оцінюється також за допомогою абсолютного показника, що характеризує величину власних оборотних коштів (ВОК).

Показник ВОК характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів. Він є розрахунковим показником, що залежить від структури як активів, так і джерел коштів. За інших рівних умов зростання цього показника в динаміці розглядається як позитивна тенденція. Основним і постійним джерелом збільшення власних оборотних коштів є прибуток.

Існує два варіанти розрахунку цього показника:

$$ВОК = ВК + ДЗ - НА,$$

де ВК – власний капітал; ДЗ – довгострокові зобов'язання; НА – необоротні активи.

$$ВОК = ОА - КП,$$

де ОА – оборотні активи; КП – короткострокові зобов'язання.

Показник ВОК показує, яка сума оборотних коштів залишається в розпорядженні підприємства після розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями. У практиці фінансового аналізу ВОК називають чистим оборотним капіталом, чистими оборотними активами, робочим капіталом.

5.3 ПРИКЛАДИ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

Задача 1. Розрахуйте беззбитковий обсяг виробництва, використовуючи наведені дані.

№п/п	Показники	Значення
1.	Виробнича потужність, шт.	243
2.	Ціна виробу, грн.	2,2
3.	Постійні витрати, грн.	101,2
4.	Змінні витрати на весь обсяг випуску продукції, грн.	95,97

Розв'язок.

Операційна діяльність щодо виробництва (продажу) продукції, надання послуг, виконання робіт вважається врівноваженою, коли чистий дохід (виручка від реалізації) дорівнює сукупним витратам. Такий обсяг продукції ще називають точкою беззбитковості, яка розмежовує сфери збиткового і прибуткового виробництва (продажу).

Обсяг беззбитковості (поріг рентабельності) та запас фінансової стійкості визначаються на основі даних Ф2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)», розділ III «Елементи операційних витрат».

Слід чітко визначити, які елементи операційних витрат є постійними, а які змінними (це залежить від специфіки виробничої діяльності). Як правило, до змінних відносять матеріальні затрати та половину інших операційних витрат, решта – до постійних, тобто:

Матеріальні затрати – змінні;

Витрати на оплату праці – постійні;

Відрахування на соц. заходи – постійні;

Амортизація – постійні;

Інші операційні витрати – змінні та постійні.

Разом витрат = змінні + постійні

Маржа покриття (маржинальний прибуток) - різниця між виручкою від реалізації продукції, товарів і послуг та змінними витратами. Чим вищий рівень маржинального доходу, тим швидше відшкодовуються постійні витрати, і підприємство має можливість отримувати прибуток.

№п/п	Показники	Значення
1.	Виробнича потужність, шт.	243
2.	Ціна виробу, грн.	2,2
3.	Виручка від реалізації продукції, грн. (р. 1*р.2)	534,6
4.	Постійні витрати, грн.	101,2
5.	Змінні витрати на одиницю продукції, грн. (р.6/р.1)	0,39
6.	Змінні витрати на весь обсяг випуску продукції, грн.	95,97
7.	Прибуток від реалізації продукції, грн. (р.3 – (р.4+р.6))	337,43
8.	Маржинальний прибуток (маржа покриття), тис. грн. (р.3-р.6)	438,63
9.	Частка маржинального прибутку у виручці, % ((р.8/р.3)*100)	82,05
10.	Обсяг беззбиткового продажу продукції, тис. грн. (р.4/р.9)	1,23
11.	Обсяг беззбиткового продажу продукції, од. (р.4/(р.2-р.5))	183,17

Згідно отриманих даних бачимо, що підприємству для забезпечення прибутковості діяльності необхідно реалізувати 183,17 од. продукції.

Задача 2. Проаналізуйте рівень рентабельності виробництва, рентабельності продукції та рентабельності продажу. Розрахуйте вплив факторів на зміну рентабельності і дайте їм якісну оцінку, використовуючи наведені дані.

Аналіз рентабельності виробництва, тис. грн..

№ пп	Показник	За попередній період	За звітний період
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	124,00	132,00
2	Чистий прибуток	18,00	9,00
3	Середньорічна вартість основних фондів	295,00	196,5
4	Середньорічна вартість оборотних активів	452,54	299,87
5	Собівартість продукції	89,35	93,92

Розв'язок.

Рентабельність – це відносний показник ефективності виробництва. У загальному вигляді він розраховується як відношення прибутку до витрат, тобто є нормою прибутку. При цьому слід виділяти показники, які використовуються для оцінки ефективності авансованих у виробництво ресурсів (капіталу) і поточних витрат, а також показники, на основі яких визначаються прибутковість і ефективність використання майна підприємства.

Аналіз рентабельності виробництва, тис. грн.

№ пп	Показник	За попередній період	За звітний період
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	124,00	132,00
2	Чистий прибуток	18,00	9,00
3	Середньорічна вартість основних фондів	295,00	196,5
4	Середньорічна вартість оборотних активів	452,54	299,87
5	Середньорічна вартість виробничого капіталу (р. 3+р.4)	747,54	496,4
6	Собівартість продукції	89,35	93,92
7	Чистий прибуток на одну гривню реалізованої продукції (р.2/р.1)	0,14	0,07
8	Рентабельність виробництва, % (р.2/р.5)*100	2,41	1,81
9	Рентабельність продажу, % (р.2/р.1) *100	14,52	6,82
10	Рентабельність продукції, % (р.2/р.6) *100	20,14	9,58

На аналізованому підприємстві спостерігається тенденція до зниження ефективності діяльності, оскільки значення усіх розрахованих показників рентабельності зменшились, зокрема за рахунок зменшення величини абсолютного прибутку у два рази (з 18 тис. грн. до 9 тис. грн.).

Задача 3. Використовуючи наведені дані, розрахуйте показники стану та руху основних засобів за звітний період, а також оцініть ефективність їх використання.

№ пп	Показник	На початок звітнього року, тис.грн.	На кінець звітнього року, тис.грн.	Відхилення, +, -	
				тис.гр н.	%
1	Первісна вартість основних засобів	482,9	369,5		

2	Знос основних засобів	273,8	199,8		
3	Надійшло основних засобів	-	7,1		
4	Вибуло основних засобів	-	12,9		

Розв'язок.

Для забезпечення відтворення основних виробничих засобів важливе значення має аналіз їх стану, адже у процесі виробництва вони зношуються фізично і старіють морально. Ступінь фізичного зносу основних фондів визначається в процесі нарахування амортизації. Цей процес можна розглядати в кількох аспектах: По-перше, як метод визначення поточної оцінки незношеної частини основних засобів. По-друге, як спосіб віднесення на готову продукцію одноразових витрат на основні засоби. По-третє, як спосіб нагромадження фінансових ресурсів для відновлення виведених з виробничого процесу основних засобів або для вкладання коштів у виробництво.

Розрахунок показників стану основних засобів

№ пп	Показник	На початок звітнього року, тис.грн.	На кінець звітнього року, тис.грн.	Відхилення, +, -	
				тис.гр н.	%
1	Первісна вартість основних засобів	482,9	369,5	(113,4)	76,52
2	Залишкова вартість основних засобів (р.1-р.3)	209,1	169,7	(39,4)	81,15
3	Знос основних засобів	273,8	199,8	(74,00)	72,97
4	Надійшло основних засобів	-	7,1	+7,1	100,0
5	Вибуло основних засобів	-	12,9	+12,9	100,0
6	Коефіцієнт, %:				
	- зносу основних засобів (р.3/р.1)	0,57	0,54	(0,03)	-
	- придатності основних засобів (1-Кзносу)	0,43	0,46	0,03	-
	- оновлення основних засобів (р.4/р.2)	0,0	0,04	+0,04	-

Дані розрахунків показують значну зношеність основних засобів (понад 50% вартості) і тенденцію до скорочення значення коефіцієнта зносу протягом досліджуваного періоду, в той же час коефіцієнт придатності має зворотну тенденцію. Щодо коефіцієнту оновлення основних засобів, то він характеризує інтенсивність введення в експлуатацію нових основних фондів – збільшення даного показника зумовило деяке покращення стану основних засобів підприємства (на 3 п.п.).

5.4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ «ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ»

Основна література:

1. Бойчик І. М. Економіка підприємства : [навчальний посібник] / Бойчик І. М. – К. : Атіка, 2002. – 480 с.
2. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / Питер Друкер ; пер. с англ. М. Котельниковой. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2003. – 288 с.
3. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент : [підручник] / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 520с.
4. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник/ За заг. ред. Т.Д. Косової, І.В. Сіменко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 440 с.
5. Крисоватий А.І. Новітня парадигма преференційного оподаткування: монографія / А.І. Крисоватий, Г.В. Василевська. – К.: ЦУЛ, 2013. – 260 с.
6. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств: підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К.: ЦУЛ, 2013. – 504 с.
7. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства : [навч. посіб.] / Мец В. О. – К. : Вища школа, 2003. – 278 с.
8. Микитюк П. П. Аналіз впливу інвестицій та інновацій на ефективність господарської діяльності підприємства : [монографія] / П. П. Микитюк. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 296 с.
9. Мних Є. В. Економічний аналіз : [підручник] / Мних Є. В. – [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 472 с.
10. Подольська В. О. Фінансовий аналіз : [навч. посібник] / В. О. Подольська, О. В. Яріш – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 488 с. (наявність у бібліотеці: 3)
11. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Савицька Г. В. – [2-ге вид., випр. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 662 с.
12. Фінанси підприємств з основами економічних досліджень: навч. посіб. / О.М. Кондрашов, Н.І. Демчук, І.І. Туболец, В.М. Хопчан. – Донецьк: Юго-Восток, 2009. – 433 с.
13. Фінанси підприємств: навч. посіб. / А.К. Джалал, П.Н. Майданевич, С.В. Васильчак. – Сімф.: Фенікс, 2009. – 363 с.
14. Фінанси підприємств: навч. посіб. / В. І. Павлов, О. В. Заячківська; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне, 2010. – 109 с.
15. Фінанси підприємств: навч. посіб. / Г.М. Азаренкова, Т.М. Журавель, Р.М.Михайленко. – 3-тє вид., виправл. і доповн. – К.: Знання-Прес, 2009. – 300с.
16. Фінанси підприємств: навч. посіб. / О.Ю. Ніпіаліді, Н.І. Карпишин; Терноп. нац. екон. ун-т. – Т., 2009. – 232 с.
17. Фінанси підприємств: підручник / Р. А. Слав'юк; МОН України, Нац. банк України, Ун-т банк. справи. – К.: Знання, 2010. – 550 с.
18. Финансовый анализ: система показателей и методика проведения : учеб. пособие / [под ред. Мельник М. В.]. – М. : Экономистъ, 2010. – 202 с.

19. Фролова Т. О. Фінансовий аналіз : [навчально-методичний посібник для самостійного вивчення і практичних завдань] / Фролова Т. О. – К. : Видавництво Європ. ун-ту, 2005. – 253 с.

20. Шило В.П., Верхоглядова Н.І., Темченко А.Г., Брадул О.М. Аналіз фінансового стану виробничої та комерційної діяльності підприємства: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 240 с.

Додаткова література:

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. Т.2 / Бланк И. А. – К. : Ника-Центр, 1999. – 512 с. (Серия «Библиотека финансового менеджера»; Вып. 3).

2. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / Бланк И. А. – К. : Ника-Центр, 2001. – 448 с.

3. Финансовый анализ: система показателей и методика проведения: учеб. пособие / Под ред. М. В. Мельник. – М.: Экономистъ, 2006. – 159 с.;

4. Хелферт Э. Техника финансового анализа / Э. Хелферт ; пер. с англ. под ред. Л. П. Белых. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 663 с.

5. Царев В. В. Оценка экономической эффективности инвестиций / Царев В. В. – Спб. : Питер, 2004. – 464 с. Череп А. В. Управління собівартістю : [монографія] / Череп А. В. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2005. – 376 с.

6. Шарп У. Инвестиции / Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. ; пер. с англ. А. Н. Буренина, А. А. Васина. – М. : ИНФРА-М, 1999. – XII, 1028 с.

6. ПРОГРАМА З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ РОЗРАХУНКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Мета: розкриття теоретичних основ та практичних навичок з організації та реалізації процесу діагностування техніко-економічного стану підприємства як суб'єкта господарської діяльності з метою покращення його конкурентних позицій в сучасних ринкових умовах функціонування.

Завдання: розкриття сутності поняття діагностики техніко-економічного стану підприємства на сучасному етапі розвитку економіки; визначення основного інструментарію для здійснення техніко-економічної оцінки фінансового стану підприємства; дослідження сучасних методик оцінки техніко-економічного стану підприємства на мікро- та макроекономічних рівнях; висвітлення методів техніко-економічного обґрунтування при виборі управлінських рішень підприємства.

Предмет: техніко-економічна оцінка фінансово-господарська діяльність підприємства в сучасних ринкових (конкурентних) умовах функціонування.

Зміст дисципліни розкривається в темах:

1. Діагностика техніко-економічного стану підприємства. Поняття «фінансовий аналіз» на підприємстві. Сутність поняття фінансового стану підприємства. Оцінка вартості майна підприємства. Оцінка джерел формування капіталу підприємства. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. Оцінка фінансової стійкості підприємства. Оцінка ділової активності підприємства. Оцінка прибутковості підприємства. Оцінка ймовірності банкрутства підприємства. Зміст фінансової безпеки підприємства. Сутність та значення економічного аналізу. Мета здійснення економічного аналізу діяльності підприємства. Методика проведення економічного аналізу підприємства. Поняття управлінського аналізу підприємства.

2. Фінансово-економічна оцінка кредитних операцій. Сутність поняття «кредит». Методики розрахунків при кредитуванні. Види процентних ставок. Способи погашення кредиту.

3. Фінансово-економічна оцінка цінних паперів. Поняття та основні види цінних паперів. Методика розрахунків дохідності від цінних паперів. Оцінка дохідності від акцій. Оцінка дохідності від облігацій.

4. Фінансово-економічна оцінка валютних операцій. Сутність поняття «валютні операції». Види валютних операцій. Методика формування валютних операцій.

5. Фінансово-економічна оцінка інвестицій. Зміст поняття інвестицій. Види інвестицій. Методика оцінювання інвестиційних рішень.

6.1 ПЕРЕЛІК ЗАПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ РОЗРАХУНКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

1. Сутність поняття фінансового стану підприємства.
2. Оцінка вартості майна підприємства.
3. Оцінка джерел формування капіталу підприємства.
4. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства.

5. Оцінка фінансової стійкості підприємства.
6. Оцінка ділової активності підприємства.
7. Оцінка прибутковості підприємства.
8. Особливості здійснення оцінки ймовірності банкрутства підприємства.
9. Зміст фінансової безпеки підприємства.
10. Сутність та значення економічного аналізу.
11. Поняття управлінського аналізу підприємства.
12. Основні методи управлінського аналізу
13. Особливості грошових, фінансових та кредитних відносин.
14. Сутність та необхідність процесу кредитування.
15. Види процентних ставок.
16. Способи погашення кредиту.
17. Поняття та основні види цінних паперів.
18. Оцінка дохідності від акцій.
19. Оцінка дохідності від облігацій.
20. Особливості здійснення оцінки інвестиційних рішень.

6.2 ВІДПОВІДІ НА ЗАПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ РОЗРАХУНКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»:

1. Сутність поняття фінансового стану підприємства

Фінансовий стан (Financial Position) підприємства характеризується системою показників, що дають можливість оцінити наявність, розміщення та ефективність використання фінансових ресурсів.

Основні етапи оцінки фінансового стану підприємства:

- 1) оцінка ефективності управління активами підприємства;
- 2) оцінка джерел формування капіталу (пасивів) підприємства;
- 3) оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства;
- 4) оцінка фінансової стійкості підприємства;
- 5) оцінка ділової активності підприємства;
- 6) оцінка прибутковості (рентабельності) підприємства.

Фінансовий стан підприємства залежить від доцільності та правильності вкладання фінансових ресурсів у майно (активи).

Для визначення фінансового стану підприємства проводять дослідження за основними розрахунковими показниками та на основі їх порівняння з базовими.

Один з варіантів відбору аналітичних показників для визначення економічного потенціалу підприємства і оцінки його діяльності наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Сукупність аналітичних показників для дослідження фінансового стану підприємства

Напрямки (процедура) аналізу	Показник
1. Оцінка стану та динаміки економічного потенціалу підприємства	
1.1. Оцінка майнового стану	1. Сума господарських коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства, грн.

	2. Вартість основних засобів, грн. 3. Коефіцієнт зносу основних засобів, %. 4. Частка основних засобів в загальній сумі активів.
1.2. Оцінка фінансового стану	1. Сума власних джерел підприємства та їх частка в загальній сумі, грн. 2. Коефіцієнт співвідношення залучених та власних коштів. 3. Коефіцієнт покриття. 4. Частка довгострокових залучених коштів у загальній сумі джерел.
1.3. Наявність у балансі хворих статей	1. Збитки. 2. Кредити та позики, що не погашені в строк. 3. Прострочена дебіторська та кредиторська заборгованість. 4. Векселі видані (одержані) прострочені.
2. Оцінка прибутковості фінансово-господарської діяльності	
2.1. Оцінка прибутку	1. Прибуток, грн. 2. Рентабельність продукції, %. 3. Рентабельність основної діяльності.
2.2. Оцінка динамічності	1. Темп росту виручки (валового доходу) від реалізації, %. 2. Темп росту прибутку, %. 3. Оборотність активів. 4. Тривалість операційного та фінансового циклів. 5. Коефіцієнт сплати дебіторської заборгованості.
2.3. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу	1. Рентабельність активів, %. 2. Рентабельність авансованого капіталу.

2. Оцінка вартості майна підприємства

Оцінка майна (майнового стану) підприємства проводиться в наступній послідовності:

1) Вертикальний та горизонтальний аналіз активів (досліджується як змінюється валюта балансу, та визначається за рахунок яких саме статей балансу).

Приріст (зменшення) активу свідчить про розширення (звуження) діяльності підприємства. Підприємство зацікавлене здійснювати свою господарську діяльність при мінімальних запасах активів.

Водночас, невинуватене зменшення, а також значний надлишок активів (більше, ніж на 20 %) створюють несприятливі умови щодо ускладнення господарської діяльності та погіршення фінансових результатів господарювання.

2) Оцінка співвідношення темпів зростання активів, чистого доходу та чистого прибутку («золоте правило економіки»).

Оптимальне нарощення активів підприємства визначається за допомогою порівняння темпів росту активів (T_A) з темпами росту чистого доходу ($T_{чд}$) та темпами росту чистого прибутку ($T_{чп}$):

$$100 \% < T_A < T_{чд} < T_{чп},$$

де $100 \% < T_A$ – показує, що підприємство нарощує економічний потенціал та масштаби своєї діяльності;

$T_A < T_{чд}$ – свідчить про те, що виручка зростає швидше від економічного потенціалу, тобто відбувається підвищення інтенсивності використання ресурсів на підприємстві;

$T_{чд} < T_{чп}$ – означає, що прибуток зростає швидше від обсягів реалізації і сукупного капіталу внаслідок підвищення рівня рентабельності продажів.

В умовах інфляції доцільно розглядати також темпи зростання обсягу виробництва. Якщо темпи приросту чистого прибутку більші за темпи приросту активів, а темпи приросту обсягу менші, то підвищення ефективності використання активів відбулося тільки за рахунок зростання цін на продукцію.

3) Оцінка результатів коефіцієнтів структури активів.

Досліджується динаміка результатів наступних коефіцієнтів: постійності, мобільності, співвідношення оборотних та необоротних активів, співвідношення необоротних та оборотних активів.

4) Оцінка розподілу коштів між сферою виробництва та сферою обігу.

Досліджується динаміка результатів наступних коефіцієнтів, які відображають стан та ефективність формування майна підприємства, в основному виробничих активів, а також дозволяють оцінити передбачуваність та послідовність політики управління основними засобами та іншими активами підприємства: частки виробничих фондів в активах, частки основних засобів в активах, частки оборотних виробничих засобів в активах, частка оборотних виробничих засобів в оборотних активах.

5) Оцінка основних засобів підприємства.

Дослідження основних засобів здійснюється на основі наступних фінансових показників: частки активної частини основних засобів, коефіцієнта зносу, коефіцієнта придатності, коефіцієнта оновлення, коефіцієнта вибуття, фондівіддачі, фондомісткості, індексу постійного активу.

6) Оцінка ефективності управління активами (показники оборотності).

Дослідження оборотності активів здійснюється на основі наступних фінансових показників: коефіцієнта оборотності активів, коефіцієнта оборотності постійних активів, коефіцієнта оборотності робочого капіталу.

3. Оцінка джерел формування капіталу підприємства

Під капіталом розуміють матеріальні засоби та грошові кошти, вкладені в підприємство з метою здійснення підприємницької діяльності. Капітал підприємства або його фінансові ресурси, поділяється на власний та позиковий (рис.).

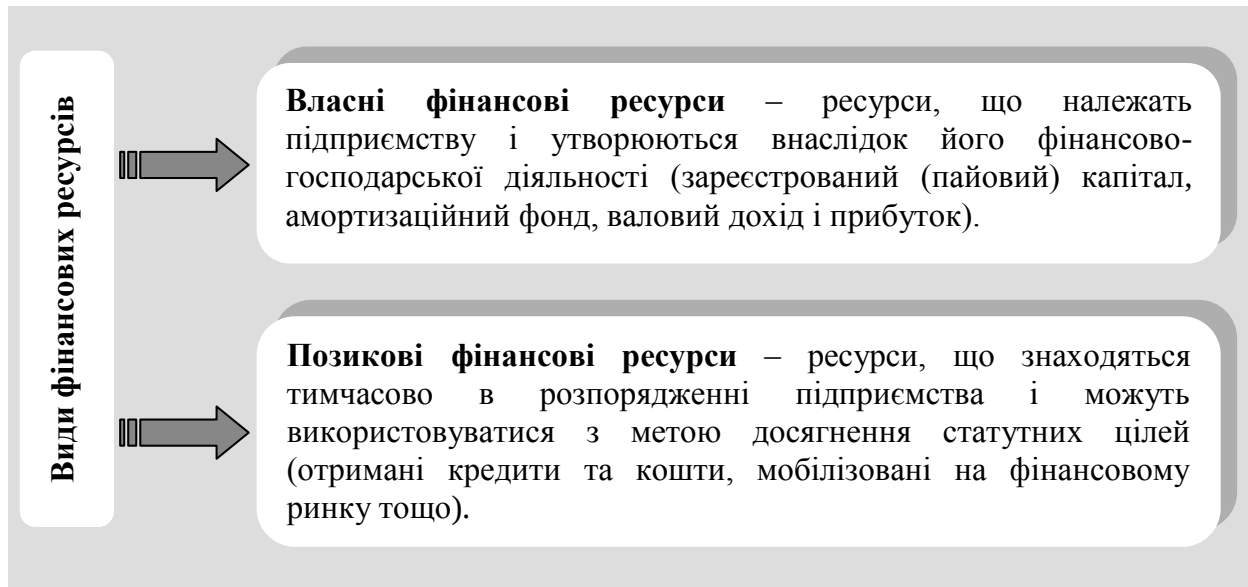

Рис. Види фінансових ресурсів підприємства

Отже, фінансові ресурси підприємств – це їх власний та залучений грошовий капітал, який вони використовують для формування власних активів і здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання доходу, прибутку. Джерела формування фінансових ресурсів різноманітні. При створенні державних підприємств фінансові ресурси формуються за рахунок бюджетних коштів, коштів вищих органів управління, інших аналогічних підприємств під час їх реорганізації тощо. При створенні колективних підприємств вони формуються за рахунок пайових внесків засновників, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб тощо. Усі ці внески є статутним капіталом і акумулюються у статутному фонді створеного підприємства.

Зареєстрований капітал є основною частиною власного капіталу та основним джерелом власних фінансових ресурсів підприємства. За рахунок його коштів формуються основні фонди і оборотні активи підприємства.

Власний капітал – власні джерела фінансування підприємства, які без визначення терміну повернення внесені його засновниками або залишені ними на підприємстві з чистого прибутку. До складу власного капіталу (власних фінансових ресурсів) крім зареєстрованого включають також додатковий вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний, нерозподілений прибуток, цільове фінансування та ін.

Складовою частиною фінансових ресурсів є фінансові резерви, які: 1) характеризуються як особлива група фондів грошових коштів держави чи підприємств, які тимчасово не беруть участі в обороті коштів свого власника, але продовжують рух у загальному грошовому обігу, зберігаючи потенційну можливість повернення в оборот власника; 2) виступають необхідною умовою стабільного і збалансованого розвитку.

В загальному, фінансові ресурси підприємства – грошові доходи та надходження, які знаходяться в розпорядженні суб'єкта господарювання та призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення витрат по розширеному відтворенню та соціально-економічному стимулюванню

працівників. Відображаються у пасиві балансу, а засоби, у тому числі й грошові кошти, – у активі балансу.

Достатній обсяг фінансових ресурсів, їх ефективне використання визначають стійкий фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність тощо. Тому, найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найбільш ефективно їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємства загалом.

4. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства

Оцінка фінансового стану з точки зору ліквідності та платоспроможності підприємства, відображає його здатність своєчасно та в повному обсязі провести розрахунки за своїми короткостроковими зобов'язаннями.

Під ліквідністю будь-якого активу необхідно розуміти здібність його трансформуватись в грошові кошти, а ступінь ліквідності – тривалість часового періоду, на протязі якого може бути здійснена ця трансформація (чим коротший період тим вище ліквідність даного виду активу).

Отже, ліквідність підприємства – це наявність в нього оборотних засобів в розмірі, теоретично достатньому для покриття короткострокових зобов'язань хоча б і з порушенням строків погашення, передбачених контрактами.

Під платоспроможністю розуміють наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує термінового погашення. Основними ознаками платоспроможності є: 1) наявність в достатньому об'ємі коштів на розрахунковому рахунку; 2) відсутність простроченої кредиторської заборгованості.

Отже, поняття ліквідність та платоспроможність не тотожні одне одному. Так коефіцієнти ліквідності можуть характеризувати фінансовий стан, як задовільний, проте, по суті ця оцінка може бути помилковою, якщо в оборотних активах значну частину становлять неліквіди та прострочена дебіторська заборгованість.

Тому, ліквідність підприємства відображає його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, а саме: співвідношення величини його високоліквідних активів (кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) та короткострокової заборгованості; тобто його здатність розраховуватися за своїми фінансовими зобов'язаннями за рахунок наявних активів, що можуть бути використані для погашення боргів.

Платоспроможність характеризує здатність підприємства сплачувати кошти за своїми зобов'язаннями, що вже настали та потребують негайного погашення, за рахунок наявних грошей на банківських рахунках або в готівці. Дослідження стану ліквідності та платоспроможності підприємства здійснюється на основі наступних фінансових показників:

$$1. \text{Коефіцієнт абсолютної ліквідності} = (\text{Поточні фінансові інвестиції} + \text{Грошові кошти та їх еквіваленти}) / \text{Поточні зобов'язання}$$

Характеризує, яка частка короткострокових зобов'язань може бути, за необхідності, негайно погашена за рахунок наявних грошових коштів. Рекомендоване значення: 0,2-0,35.

$$2. \text{Коефіцієнт проміжної ліквідності} = (\text{Поточні фінансові інвестиції} + \text{Грошові кошти та їх еквіваленти} + \text{Векселі одержані} + \text{Дебіторська заборгованість}) / \text{Поточні зобов'язання}$$

Засвідчує потенційну здатність підприємства погасити свої поточні зобов'язання при умові отримання від дебіторів всієї суми короткострокової заборгованості. Рекомендоване значення: 0,7-0,8.

$$3. \text{Коефіцієнт поточної ліквідності} = \text{Оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання}$$

Відображає скільки грошових одиниць оборотних активів припадає на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань. Рекомендоване значення: вище 1.

$$4. \text{Показник покриття} = \text{Оборотні активи} / \text{Поточні зобов'язання і забезпечення}$$

Показує обсяг оборотних активів, що припадає на одиницю короткострокових зобов'язань. Рекомендоване значення: вище 1.

5. Оцінка фінансової стійкості підприємства

Фінансова стійкість підприємства є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, адже, вона пов'язана з рівнем залежності від кредиторів та інвесторів, і характеризується співвідношенням власних і залучених коштів.

Дослідження стану фінансової стійкості підприємства здійснюється на основі наступних фінансових показників:

$$1. \text{Коефіцієнт фінансової незалежності} = \text{Власний капітал} / \text{Валюта балансу}$$

Характеризує частку власного капіталу в загальній вартості авансованого капіталу (джерел фінансування) підприємства. Зростання результату означає підвищення фінансової стійкості підприємства та є позитивним моментом. Рекомендоване значення: вище 0,5.

$$2. \text{Коефіцієнт фінансової залежності} = \text{Валюта балансу} / \text{Власний капітал}$$

Є оберненим до коефіцієнта фінансової автономії. Зростання результату в динаміці свідчить про збільшення частки залучених коштів у фінансуванні підприємства. Якщо його значення знижується до 1, то це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство. Рекомендоване значення: менше 2.

$$3. \text{Коефіцієнт фінансового ризику (фінансового левериджу)} = \text{Позиковий капітал} / \text{Власний капітал}$$

Характеризує величину залученого капіталу в розрахунку на 1 грн. власного капіталу. Чим вище його значення, тим вищий ризик вкладання капіталу в підприємство. Рекомендоване значення: менше 1.

*4. Коефіцієнт концентрації позикового капіталу =
Позиковий капітал / Валюта балансу*

Показує частку залученого майна в активах підприємства та ступінь залежності підприємства від кредиторів. Зростання цього показника за часом, означає посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів, що є негативною тенденцією. Рекомендоване значення: менше 1.

5. Коефіцієнт фінансової стабільності = Власний капітал / Позиковий капітал

Характеризує покриття боргів власним капіталом. Рекомендоване значення: вище 1.

*6. Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел =
Власний капітал / (Довгострокові зобов'язання + Власний капітал)*

Показує відсоток власного капіталу в капіталізованих джерелах.

*7. Коефіцієнт маневреності власного капіталу =
Власні оборотні кошти / Власний капітал*

Характеризує ступінь мобільності власного капіталу, тобто показує ту частину власного капіталу, яка знаходиться в обігу та використовується для фінансування поточної діяльності. Для забезпечення гнучкості при використанні власних коштів підприємства, результат коефіцієнта має бути досить високим. Позитивною тенденцією вважається невелике зростання його в динаміці.

6. Оцінка ділової активності підприємства

Ділова активність підприємства – комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність, характеризується динамікою показників ефективності виробничо-господарської діяльності в цілому, позитивна динаміка яких, сприятиме зміцненню фінансового стану підприємства. Дослідження стану ділової активності підприємства здійснюється на основі наступних фінансових показників:

1. Коефіцієнт оборотності активів = Чистий дохід / Середня величина активів

Показує скільки отриманого чистого доходу припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи. Позитивним є зростання результату показника.

2. Коефіцієнт оборотності оборотних активів = Чистий дохід / Середня величина оборотних активів

Характеризує суму доходу, яка отримується з кожної гривні оборотних активів, тобто ефективність використання оборотних ресурсів підприємства.

3. Коефіцієнт оборотності запасів = Собівартість реалізованої продукції / Середні залишки запасів

Відображає швидкість обороту запасів для забезпечення виконання завдання з продажу готової продукції. Зростання показника свідчить про ефективне та економне їх використання.

4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості = Чистий дохід / Середні залишки дебіторської заборгованості та коштів у розрахунках

Показує швидкість обороту дебіторської заборгованості. Зростання цього коефіцієнта, свідчить про поліпшення платіжної дисципліни та (або) скорочення обсягів продажу продукції з відстроченням платежу за строками або за вартістю угод.

5. Тривалість оборотності активів, дні = 360 днів / Коефіцієнт оборотності активів

Характеризує час, який необхідний для перетворення оборотних активів у грошову форму.

6. Тривалість оборотності оборотних активів, дні = 360 днів / Коефіцієнт оборотності оборотних активів

Характеризує кількість днів, яка необхідна для їх перетворення в грошову форму.

7. Тривалість оборотності запасів, дні = 360 днів / Коефіцієнт оборотності запасів

Відображає оборотність запасів для забезпечення поточного обсягу реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

8. Тривалість оборотності дебіторської заборгованості, дні = 360 днів / Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості

Характеризує період погашення дебіторської заборгованості, протягом якого дебіторська заборгованість перетворюється в грошові кошти, тобто показує, скільки потрібно часу для отримання оплати за відвантажені товари, виконані роботи, надані послуги. Позитивно оцінюється зниження середньої тривалості обороту дебіторської заборгованості, і навпаки.

7. Оцінка прибутковості підприємства

Кінцеві результати діяльності характеризуються не лише абсолютними показниками прибутку або збитку. Суб'єкти господарювання, які зацікавлені у віддачі від використання ресурсів і вкладеного капіталу, аналізують співвідношення отриманого ефекту з понесеними витратами (використаними ресурсами). Для цього обчислюються відносні показники ефективності – коефіцієнти рентабельності.

Залежно від того, що є базовим показником для розрахунку, тобто з чим порівнюють вибраний показник фінансового результату діяльності, виділяють дві великі групи показників рентабельності:

- рентабельність активів (показує ефективність використання майна підприємства – економічна рентабельність) та рентабельність капіталу (показує ефективність управління капіталом підприємства – фінансова рентабельність);
- рентабельність продажів (визначає ефективність продажу продукції з точки зору отриманого прибутку – валового, операційного або чистого).

Дослідження стану прибутковості підприємства здійснюється на основі наступних фінансових показників:

$$1. \text{Рентабельність активів, \%} = \text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна вартість активів}$$

Характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує свої активи для отримання прибутку, тобто показує, який прибуток приносить кожна гривня, вкладена в активи підприємства. Позитивною динамікою є зростання значення показника.

$$2. \text{Рентабельність власного капіталу, \%} = \text{Чистий прибуток} / \text{Середньорічна вартість власного капіталу}$$

Чиста рентабельність власного капіталу є головним інвестиційним показником, що характеризує норму прибутку на власний капітал. Такий показник найкраще визначає результативність діяльності підприємства, показуючи, скільки прибутку приносить кожна гривня власного капіталу. Рекомендоване значення: 0,13-0,24.

$$3. \text{Рентабельність продукції, \%} = \text{Валовий прибуток} / \text{Собівартість реалізованої продукції}$$

Показує, скільки отримано прибутку з кожної гривні, витраченої на виробництво. Позитивною динамікою є зростання значення показника.

$$4. \text{Валова рентабельність продажу, \%} = \text{Валовий прибуток} / \text{Виручка від реалізації продукції}$$

Цей показник визначає рівень, на який підприємство може збільшити операційний прибуток, шляхом зниження адміністративних витрат та витрат на збут. Позитивною динамікою є зростання значення показника.

$$5. \text{Операційна рентабельність продажу, \%} = \text{Операційний прибуток} / \text{Виручка від реалізації продукції}$$

Показує рентабельність підприємства після вирахування витрат на виробництво та збут продукції. Позитивною динамікою є зростання значення показника.

$$6. \text{Рентабельність діяльності, \%} = \text{Чистий прибуток} / \text{Виручка від реалізації продукції}$$

Показує, скільки чистого прибутку надходить підприємству в кожній гривні від продажу продукції, товарів, робіт, послуг. Даний коефіцієнт характеризує вплив структури капіталу та фінансування підприємства на його рентабельність. Позитивною динамікою є зростання значення показника.

8. Особливості здійснення оцінки ймовірності банкрутства підприємства

Поняття «банкрутство» характеризує неспроможність підприємства задовольнити вимоги кредиторів щодо оплати товарів, робіт та послуг, а також забезпечити обов'язкові платежі в бюджет та позабюджетні фонди. Причиною банкрутства може бути неврахування підприємством існуючих ризиків, які можна об'єднати в чотири групи: 1) недостатність інноваційного потенціалу; 2) втрата фінансової стійкості; 3) зменшення капіталу; 4) криза ліквідності. Отже, діагностика банкрутства підприємства – система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства.

Для прогнозування банкрутства у світовій практиці використовується система моделей, розроблених західними спеціалістами, зокрема:

1. Двофакторна модель Альтмана:

$$Z = -0,3877 + 1,0736 * X_1 + 0,0579 * X_2.$$

де Z – рівень імовірності банкрутства; $-0,388$; $1,0736$; $0,0579$ – константи; X_1 – коефіцієнт покриття (коефіцієнт поточної ліквідності), тобто відношення поточних активів до поточних пасивів; X_2 – коефіцієнт фінансової залежності, розрахований як відношення залученого капіталу до загального капіталу.

Якщо одержана величина Z менше 0, імовірність банкрутства буде більша 50 %, якщо Z більша 0, вона становитиме менше 50 % і в разі, коли Z рівна 0, імовірність банкрутства 50 %.

2. П'ятифакторна модель Альтмана:

$$Z = 1,2 * X_1 + 1,4 * X_2 + 3,3 * X_3 + 0,6 * X_4 + 0,999 * X_5.$$

де Z – рівень ризику банкрутства; $1,2$; $1,4$; $3,3$; $0,6$; $0,999$ – константи; X_1 – частка оборотних активів у їхній загальній величині, тобто відношення власного оборотного капіталу до сукупних активів; X_2 – рентабельність активів, тобто відношення чистого прибутку до сукупних активів; X_3 – рентабельність активів розрахована, як відношення фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування до сукупних активів; X_4 – коефіцієнт покриття за ринковою вартістю власного капіталу, розраховують як відношення між власним і залученим капіталом; X_5 – рентабельність активів, розрахована як відношення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції до сукупних активів.

Рангування отриманих результатів: Z менше 1,81 – імовірність банкрутства дуже висока; Z в межах від 1,81 до 2,765 – імовірність банкрутства середня; Z в межах від 2,765 до 2,99 – імовірність банкрутства невелика; Z більше 2,99 – імовірність банкрутства дуже мала.

Правильність даної формули – 95 %.

3. Модифікована п'ятифакторна модель Альмана:

$$Z=0,717*X_1+0,847*X_2+3,107*X_3+0,42*X_4+0,998*X_5.$$

де X_4 – відношення балансової вартості акцій до позичкового капіталу.

Якщо Z рівне 1,80 і менше – ймовірність банкрутства дуже висока; якщо від 1,81 до 2,70 – висока; якщо від 2,71 до 2,90 – існує ймовірність настання банкрутства; якщо від 2,91 і вище – дуже низька ймовірність настання банкрутства.

4. Модель Ліса (1972 р.):

$$Z=0,063*X_1+0,092*X_2+0,057*X_3+0,001*X_4.$$

де X_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів; X_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів; X_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів; X_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу.

Мінімальне значення Z менше 0,037.

9. Зміст фінансової безпеки підприємства

У теперішніх умовах глобалізації економічного простору проблематика фінансової безпеки підприємства набуває особливої актуальності.

Управління фінансовою безпекою відноситься до числа найбільш важливих економічних проблем в сучасних умовах, так як недостатня фінансова стійкість може привести до неплатоспроможності підприємства та відсутності можливостей для подальшого його розвитку.

Фінансова безпека є універсальною категорією, що характеризує захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави, і закінчуючи кожним її громадянином.

Фінансова безпека підприємства відображає захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентоспроможність і фінансову стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Фінансова безпека є однією зі складових економічної безпеки підприємства, яка характеризується можливістю найбільш ефективно використовувати власні ресурси для здійснення своєї місії, а також для досягнення довгострокових та короткострокових цілей, розвитку тощо.

Питання фінансової безпеки є системними, оскільки вони стосуються і пов'язують окремі країни, регіони, господарюючі суб'єкти, політику, економіку, фінанси, фінансову безпеку окремого громадянина, домашніх господарств, населення в цілому, підприємств, підприємств, організацій, установ та їх асоціацій, галузей господарського комплексу регіонів, окремих секторів економіки, держави та різноманітних міждержавних утворень, світового співтовариства в цілому.

Сучасний стан вітчизняної економіки свідчить про те, що необхідно більше уваги приділяти питанням впровадження механізмів забезпечення фінансової безпеки саме на рівні суб'єктів підприємництва сфери матеріального виробництва, адже, діяльність цих підприємств пов'язана зі значною кількістю ризиків і нестабільністю як внутрішнього, так і зовнішнього їх середовища, а також загрозами поглинань, зокрема, через процедури банкрутства.

Необхідність постійного дотримання фінансової безпеки зумовлюється об'єктивно наявним для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення головних цілей своєї діяльності.

Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво та буде спроможним уникнути можливих загроз та ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовищ.

Головна мета фінансової безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування сьогодні та достатній потенціал розвитку в майбутньому.

Принципи управління фінансовою безпекою підприємства:

- застосування програмно-цільового управління;
- обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;
- інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту;
- забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу;
- необхідність постійного моніторингу реальних і потенційних загроз;
- відповідність заходів щодо забезпечення фінансової безпеки економічній стратегії розвитку підприємства, його місії;
- координація реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки на підприємстві;
- наявність зворотного зв'язку;
- мінімізація витрат на забезпечення фінансової безпеки підприємства.

10. Сутність та значення економічного аналізу

Економічний аналіз – спеціальна галузь знань, становлення якої визначене об'єктивними передумовами та потребами, характерними для виникнення будь-якої нової галузі знань. Пріоритетною для нього є практична потреба вирішення сучасних проблем управління.

Отже, економічний аналіз – система спеціальних знань для дослідження зміни та розвитку економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, що породжується суб'єктивними та об'єктивними причинами з метою забезпечення цільового управління ними, та пов'язана: з дослідженням причинно-наслідкових зв'язків зміни та розвитку економічних явищ та процесів; вибором та обґрунтуванням ділового партнерства; дослідженням зовнішнього економічного середовища (маркетинговий аналіз) та

зміни параметрів ринку; оцінюванням підприємницького ризику; моделюванням поведінки економічної системи на багатокритеріальній основі; обґрунтуванням цільових програм, індикативних планів і бізнес-планів та об'єктивним оцінюванням їх виконання; кількісним і якісним вимірюванням об'єктивних і суб'єктивних факторів та пошуком резервів удосконалення господарських систем; формуванням аналітичного забезпечення для прийняття оптимальних управлінських рішень.

Економічний аналіз ґрунтується на таких основних принципах: все пізнається у динаміці та розвитку; пізнання у зв'язках, взаємозв'язках, взаємозалежності та взаємозумовленості; у причинно-наслідковій підпорядкованості зміни та розвитку; пізнання проявів необхідності та випадковості негативних і позитивних характеристик, кількісних та якісних змін, дії механізмів мотивації та інтересу.

Економічний аналіз відіграє важливу роль в економічному розвитку. Він виступає провідною з'єднувальною ланкою між бухгалтерським обліком і прийняттям управлінських рішень. Завдяки цьому створюються умови для забезпечення безкризової ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Дієвість економічного аналізу залежить від застосування комплексного підходу, який насамперед передбачає всебічне вивчення економічних явищ і процесів за допомогою системи взаємопов'язаних економічних показників.

Основні напрями здійснення економічного аналізу:

1. Аналіз стану та перспективної динаміки внутрішнього та зовнішнього економічного середовища суб'єкта господарювання, що змінюється за еволюційними характеристиками і за різними соціально-політичними та економічними сценаріями.

2. Аналіз можливостей та раціонального поступу економічного зростання, для чого слід зосередити всі важелі макроекономічної та мікроекономічної політики.

3. Аналіз ділового партнерства, який є умовою мінімізації ризику участі на ринку.

4. Аналітичне забезпечення індикативного та бізнес-планування.

5. Аналіз доходів і витрат за критеріями приросту фінансових результатів і забезпечення стійкої конкурентоспроможності на ринку.

6. Інвестиційний аналіз, який є осередком ділової активності у господарюванні.

7. Аналітичне забезпечення антикризового управління передбачає постійний моніторинг фінансового стану глобального та локального економічного середовища кожної відносно відособленої системи господарювання на предмет попередження кризових явищ і процесів чи подолання фінансової кризи.

Внутрішніми користувачами економічного аналізу виступають одержувачі аналітичної інформації в межах підприємства, організації чи їх структурних підрозділів, до яких належать: управлінський персонал; власники контрольних пакетів акцій; члени трудового колективу; бухгалтери, економісти, фінансисти; внутрішні аудитори; профспілкові організації.

Зовнішніми користувачами економічного аналізу є одержувачі результатів економічного аналізу, які перебувають поза межами господарських структур, а саме: представники вищих органів управління; кредитори; контрагенти; представники державних контролюючих і регулюючих органів; спеціалісти зі злиття та поглинання; дрібні власники та потенційні інвестори; незалежні аналітики; зовнішні аудитори; конкуренти.

11. Поняття управлінського аналізу підприємства

Робота будь-якого підприємства повинна ретельно контролюватися – ця істина давно стала аксіомою бізнесу. Однак, контроль повинен полягати не тільки в перевірці виконання завдань керівництва та обчислень показників фінансової діяльності, але повинен включати глибокий аналіз ситуації та розробку шляхів поліпшення існуючого стану справ. Дана процедура відома як управлінський аналіз. Жодне підприємство не може існувати досить тривалий час без внесення будь-яких змін у схему його роботи, організаційну структуру, схему підпорядкування та проведення бізнес-операцій.

Мета управлінського аналізу – сформувати повну картину стану підприємства на певний момент, і на підставі отриманих даних представити рекомендації щодо того, як підвищити ефективність роботи фірми. Саме завдяки даним аналізу і стає можливим складання довгострокових перспективних стратегій розвитку організації, а значить, з'являється і можливість планування та прогнозування майбутніх результатів діяльності. Крім того, своєчасний моніторинг ситуації дозволяє вчасно виявити які-небудь проблеми в житті фірми, які згодом можуть стати причиною серйозних кризових ситуацій.

Звичайно ж, варто звернути увагу на той факт, що залежно від сфери діяльності компанії інструменти та особливості аналізу можуть істотно різнитися. Так, управлінський аналіз у торгівлі матиме досить мало спільного з аналізом, скажімо, діяльності сільськогосподарської фірми. Однак основні напрямки дослідження все ж є загальними для всіх сфер господарської діяльності.

Управлінський аналіз передбачає дослідження наступних аспектів:

1. Аналіз зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства – передбачає виявлення основних факторів, що роблять вплив на фірму як зовні, так і зсередини. По суті, аналіз внутрішнього і зовнішнього середовищ є там самим SWOT-аналізом, де SW є аналізом внутрішнього середовища, а OT – аналізом середовища зовнішньої.

2. Аналіз організаційної структури фірми є частиною аналізу внутрішнього середовища, однак найчастіше виноситься окремим пунктом.

3. Аналіз використання основних засобів, оборотних активів і трудових ресурсів – дані види аналізу дають можливість оцінити загальну ефективність роботи підприємства. Завдяки проведенню даних видів аналізу з'являється можливість виявити приховані ресурси, які допоможуть істотно підвищити ефективність роботи підприємства. Таким чином, управлінський аналіз допомагає перейти від екстенсивного шляху розвитку до інтенсивного.

4. Аналіз фінансових результатів та бухгалтерської документації – допомагає виявити слабкі місця і помилки в побудові та функціонуванні системи бухгалтерського обліку на фірмі. Завдяки цьому з'являється можливість виявлення помилок у відображенні реально існуючої ситуації в документах.

Отже, можна стверджувати, що поява управлінського аналізу, зумовлена поєднанням захисної реакції управлінських структур на посилення нестабільності зовнішнього середовища і надання їй розвитку рис турбулентності з новітніми інформаційними технологіями, які допомагають навіть невеликій управлінській структурі (підрозділу) сформувати потенційно могутнє, аналітичне забезпечення ефекту.

Управлінський аналіз – одна з найбільш важливих складових аналізу діяльності будь-якого підрозділу, що охоплює управлінські проблеми, що являє собою економічний аналіз, адаптований до цілей та завдань конкретного управлінського підрозділу або організації.

Управлінський аналіз сприяє виявленню зв'язків між окремими об'єктами управління, правильному обґрунтуванню мети та вибору ефективного варіанта управлінського рішення. В процесі ухвалення рішення, управлінський аналіз зменшує невизначеність вихідної ситуації та ризик, пов'язаний з вибором правильного рішення.

Управлінський аналіз завжди служить цілям управління як засіб обґрунтування управлінських рішень, удосконалення його методів визначається потребами управління.

Управлінський аналіз сприяє вирішенню таких питань, як обґрунтування альтернатив управлінського рішення та відсіювання нераціональних, порівняння і вибір найкращих варіантів, аналіз очікуваних результатів.

12. Основні методи управлінського аналізу

Соціологічні методи:

1) Метод опитування – орієнтований на отримання інформації від безпосередніх учасників досліджуваних процесів або явищ. Цей метод має декілька видів: групове та індивідуальне анкетування; поштовий, пресовий і телефонне опитування; формалізоване, сфокусоване і вільне інтерв'ювання.

2) Метод спостереження – орієнтований на досить протяжний збір інформації, здійснюваний одночасно з розвитком досліджуваних явищ (проблем). Види спостереження: польове і лабораторне, систематичне і несистематичний, включене і невключене, структуризоване та неструктуризоване.

3) Метод експерименту – орієнтований на перевірку життєздатності досліджуваного явища (проблеми). Види експериментів: польові, лабораторні, лінійні, паралельні і т. д.

4) Метод аналізу документів – орієнтований на задієння всій повноти інформації, яка може міститися в документі. Види: якісний (традиційний) і формалізований (контент-аналіз) аналіз.

Аналітичні методи:

1. Метод порівняння (порівняння порівнянних показників для визначення відхилень від планових показників, встановлення їх причини та виявлення резервів). Основні види порівнянь, які застосовуються при аналізі: звітні показники з плановими показниками; планові показники з показниками попереднього періоду; звітні показники з показниками попередніх періодів; показники роботи за кожен день; показники порівняння з середньогалузевими даними; показники технічного рівня та якості продукції даного підприємства з показниками аналогічних підприємств; показники роботи одного підрозділу з аналогічними показниками роботи інших підрозділів; показники порівняння ділових та особистих якостей одних працівників з аналогічними якостями інших (можливо попарне порівняння); показники порівняння індивідуальних показників із середніми по підрозділу; показники результатів роботи до і після введення будь-яких нововведень, нововведень.

2. Індексний метод (розкладання за факторами відносних та абсолютних відхилень узагальнюючого показника). Він застосовується при вивченні складних явищ, окремі елементи яких незмірно. Як відносні показники, індекси необхідні для оцінки виконання планових завдань, для визначення динаміки явищ і процесів.

3. Балансовий метод (зіставлення взаємозв'язаних показників з метою з'ясування та вимірювання їх взаємного впливу, а також підрахунку резервів підвищення ефективності виробництва). При застосуванні балансового методу аналізу зв'язок між окремими показниками виражається в формі рівності підсумків, отриманих у результаті різних зіставлень.

4. Метод статистики (відображення цифрових показників, що характеризують протікання різних процесів, станів об'єктів з встановленою для цілей дослідження періодичністю). В статистичному дослідженні виділяють наступні етапи: реєстрація, облік первинних даних з використанням спеціальних форм; систематизація і групування даних за певними ознаками; подання даних у зручному для сприйняття і аналізу вигляді; проведення аналізу щодо з'ясування суті процесів і взаємозв'язків складових їх елементів.

5. Метод ланцюгових підстановок (одержання коректованих значень узагальнюючого показника шляхом порівняння значень двох що стоять поруч показників у ланцюга підстановок).

6. Метод елімінування (виділення дії одного фактора на узагальнюючі показники організаційної діяльності).

7. Графічний метод (засіб ілюстрації процесів, обчислення ряду показників, оформлення результатів аналізу). Графічне зображення економічних показників розрізняють за призначенням (діаграми порівняння, хронологічні та контрольно-планові графіки), а також за способом побудови (лінійні, стовпчикові, кругові, об'ємні, координатні та ін.) При правильній побудові графічні засоби мають наочністю, виразністю, доступністю, сприяють аналізу явищ, їх узагальнення та вивченню.

8. Функціонально-вартісний аналіз (вибір найбільш оптимальних варіантів, що визначають рішення в сформованих або планованих умовах).

13. Особливості грошових, фінансових та кредитних відносин

Кредитні відносини є невід'ємною складовою економічної системи України. Ринкова трансформація національної економіки відкрила новий етап у розвитку кредитної справи. У зв'язку з цим, гостро постала проблема наукового осмислення нових явищ у сфері кредитування, розуміння їх змісту, природи і сутності, розробки ефективних схем і технологій кредитного процесу та їх використання на практиці.

Кредит є важливою категорією ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства. Кредит завжди був і залишається важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва. За його допомогою прискорюється процес обігу капіталу як на макро-, так і на мікроекономічному рівні. Опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, кредит сприяє досягненню вищої рентабельності виробництва і прибутковості капіталу.

Кредитні відносини функціонують у системі економічних відносин. В основі їх лежить рух особливого виду капіталу – позичкового капіталу. Отже, кредитні відносини виступають як відособлена частина економічних відносин, пов'язана з наданням вартості (коштів) у позику та поверненням її разом із певним відсотком.

В сучасному господарстві значно розширюються межі кредитних відносин. Кредит обслуговує все більшу частку товарних потоків, замінюючи традиційні товарно-грошові зв'язки обміну. Кредит необхідний як важливий засіб забезпечення фінансово-господарської діяльності економічних суб'єктів.

Кредитні відносини поєднують в собі дві підсистеми: 1) кредитно-грошові відносини; 2) кредитно-товарні відносини.

В позичку може надаватися вартість як у грошовій, так і в товарній формі.

Роль та місце кредитних відносин у національній економіці залежить від стану самої економіки. Сучасний кредит і кредитні відносини в Україні носять перехідний характер, вони відображають кризовий стан вітчизняної економічної системи.

Слід розрізняти грошові відносини, фінансові відносини та кредитні відносини.

Грошові відносини є найбільш широким утворенням; вони пов'язані, насамперед, із виміром вартості (ціни) різноманітних товарів і послуг, а також із здійсненням оплати за товари і послуги в безготівковій і готівковій формах. У ринковому господарстві гроші опосередковують рух всієї системи економічних відносин, оборот всіх видів капіталу, процес відтворення національного продукту.

Фінансові відносини – частина грошових відносин, яка пов'язана із формуванням, розподілом і використанням грошових коштів з метою забезпечення потреб держави, підприємств (фірм) і громадян (домогосподарств). У відтворювальному процесі фінансові відносини виражають насамперед відносини розподілу. Характер і зміст фінансових відносин в основних рисах завжди визначається характером грошових відносин.

Кредитні відносини мають поворотний та відплатний характер. Розподільчі й перерозподільчі процеси в економіці відбуваються не тільки через фінанси, а й шляхом використання кредиту. Кредитні відносини пов'язані з відтворенням позичкового капіталу.

Взаємозв'язок і взаємозалежність між грошовими, фінансовими і кредитними відносинами надзвичайно складні й суперечливі. В економіці колишнього СРСР, по суті, не було чіткого розмежування процесів фінансування і кредитування. В умовах, коли обсяг кредитних ресурсів визначався обсягами кредитних вкладень, необхідних народному господарству (це встановлювалось у централізованому державному плані), не було контролю за дотриманням ліквідності балансу банків, періодично здійснювалось списання заборгованості підприємств (особливо колгоспів) за позиками, кредит перетворювався у різновидність державних фінансів. Лише в ринковій економіці кредитні ресурси стають повноцінним об'єктом купівлі-продажу, відособлюючись від фінансових ресурсів. Кредитні відносини виникають і діють між двома суб'єктами: кредитором, який надає позику, і позичальником, який отримує позику. Рушійним мотивом надання позики у тимчасове користування є одержання доходу в формі позичкового відсотка. В умовах розвинутого ринкового господарства кредит є обов'язковим атрибутом механізму господарювання для всіх економічних суб'єктів.

14. Сутність та необхідність процесу кредитування

Оскільки, головною метою кредитора є одержання прибутку (відсотка), а метою позичальника – задоволення тимчасової потреби у додаткових грошових ресурсах, то з боку кредитора позика є актом комерційного продажу на певний термін грошових коштів.

До групи кредиторів відносять, насамперед, кредитні установи, серед яких головне місце посідають банки. Але крім банків у кредитні відносини вступають і небанківські кредитні установи – кредитні кооперативи і спілки, ломбарди, каси взаємодопомоги, пункти прокату тощо.

Кредит – це форма прояву кредитних відносин, форма руху позичкового капіталу.

Кредит виражає економічні відносини між кредитором і позичальником, які виникають під час одержання позики, користування нею та її повернення. Кредитори надають, а позичальники одержують вартість (капітал) у позику, повертаючи її потім з відсотком.

Кредит як форма руху позичкового капіталу об'єднує в собі два процеси:

- 1) акумуляцію тимчасово вільних грошових коштів;
- 2) вкладення, або розміщення, цих коштів.

В умовах розвинутого ринкового господарства кредит є обов'язковим атрибутом механізму господарювання для всіх економічних суб'єктів.

Необхідність кредитних відносин пов'язана з об'єктивною розбіжністю у часі руху матеріальних і грошових потоків, що виникає в процесі відтворення суспільного продукту: в одних сферах господарства здійснюється вивільнення коштів, в інших – виникає потреба в них. Зняти таку розбіжність (суперечність) і дозволяє кредит.

Потреба в кредиті виникає через різницю у величині і термінах повернення капіталу, авансованого у виробництво, а також у зв'язку із необхідністю одночасної інвестиції великих грошових коштів для розширення виробничого процесу.

Традиційно виникнення потреби в кредиті пов'язують із сезонністю виробництва. У цьому плані, наприклад, сільське господарство не може не спиратися на використання кредитів.

Поряд з необхідністю кредитних відносин, внаслідок утворення тимчасово вільних капіталів та їх руху формується й можливість кредиту.

Розвинуті кредитні відносини пов'язані зі створенням відповідного інституціонального середовища – мережі спеціальних кредитних інституцій, які спеціалізуються на здійсненні кредитних операцій. Кредитні установи організовують й обслуговують рух позичкового капіталу, забезпечують його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери народного господарства, де виникає дефіцит коштів.

Отже, кредитування – це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин.

Юридичною основою системи кредитування є кредитний договір. Усі питання щодо кредитування вирішуються безпосередньо між двома сторонами: кредитором і позичальником. Кредитний договір передбачає виникнення певних обов'язків кожної із сторін.

Одночасно суб'єкти кредитних відносин володіють й певними правами та відповідають за дотримання і виконання договірних умов.

Об'єктом кредитних відносин є вартість, яка надається в позику з метою отримання прибутку. Ще з часів командної економіки виділяються два об'єкти та, відповідно, методи кредитування:

- 1) за оборотом;
- 2) за залишком.

У процесі кредитування за оборотом позичка надається для оплати матеріальних цінностей, які надходять до покупця, і витрат, які ним проводяться.

При кредитуванні за залишком позички надаються на покриття тимчасових залишків матеріальних цінностей і невідшкодованих витрат.

В першому випадку об'єктом кредитних відносин є обіг вартості (матеріальних цінностей і витрат, які кредитуються), у другому – залишок вартості на певну дату, трактує кредит як спосіб перерозподілу наявних капіталів.

15. Види процентних ставок

Процентна ставка є доходом інвестора від вкладення коштів на визначені цілі і визначений період часу в майбутньому.

Процентна ставка – ціна, яку сплачують інвестору за залучені грошові кошти.

Для інвестора процентна ставка відображає дохідність його інвестицій, а для позичальника – витрати, які він має понести у зв'язку із залученням коштів.

Вільні кошти можуть вкладатись інвестором у підприємницьку діяльність або купівлю цінних паперів. При виборі будь-якого із способів вкладення коштів власник намагатиметься компенсувати упущені можливості, що передбачаються іншими варіантами інвестицій. Якщо інвестор займається підприємницькою діяльністю, то в міру розширення виробництва збільшується вартість його власності. Якщо вважати, що середні темпи приросту виробництва відображають темпи зростання економіки в цілому, альтернативні вкладення коштів мають компенсувати інвестору упущені можливості від економічного зростання.

Крім того, ринковій економіці властива інфляція. Тому для процентних ставок необхідно розрізняти номінальні та реальні величини, щоб визначити діючу ефективність фінансових операцій.

Якщо темп інфляції перевищує ставку відсотку, яку одержує вкладник на інвестовані кошти, то для нього результат від фінансових операцій виявиться негативним. Незважаючи на те, що за абсолютною величиною (в грошових одиницях, наприклад, в гривнях) його кошти збільшаться, їх сукупна купівельна спроможність зменшиться. Таким чином, він зможе купити на нову суму грошей менше товарів та послуг, ніж на ті кошти, якими володів до початку операції.

Отже, оскільки цінність грошей у реальному виразі може знижуватися протягом часу через інфляцію, розрізняють номінальну та реальну процентні ставки.

Реальна процентна ставка відображає очікувані темпи зростання економіки за визначений період часу, реальний дохід інвестора на вкладені кошти і зміни купівельної спроможності грошей у зв'язку з інфляційними процесами (для країн з розвиненою ринковою економікою реальні темпи зростання становлять 2,5-4 %, за винятком нетривалих періодів стрімкого економічного зростання).

Номінальна процентна ставка відображає в грошовому вираженні дохід, отриманий з однієї грошової одиниці капіталовкладень. Вона перебуває під впливом попиту і пропозиції і виражає абсолютну плату за використання коштів і не відображає зміни купівельної спроможності грошей у зв'язку з інфляцією.

Реальна процентна ставка дорівнює номінальній процентній ставці за вирахуванням темпів інфляції. Якщо, наприклад, інвестор вклав кошти під 10 % річних, а рівень інфляції за рік становить 4,5 %, то реальна дохідність інвестицій за цей рік становитиме 5,5 % ($10 - 4,5$) при номінальній дохідності 10 %.

Реальна процентна ставка на визначений період у майбутньому невідома на початок періоду й оцінюється на основі рівня очікуваного економічного зростання за даний період та з урахуванням ризиків. В основі її розрахунку лежить модель Фішера. Із урахуванням того, що на рівень процентних ставок (ціну капіталу) має вплив інфляція, американський економіст І. Фішер ввів поняття «номінальна ставка», що складається з двох частин: очікуваної процентної ставки за безризиковим цінним папером та очікуваної премії за можливе знецінення грошової одиниці (тобто за інфляцію).

Інфляційна премія – компенсація для страхування ризику при втраті частини грошових коштів через знецінення грошової одиниці; це премія, яку інвестори додають до реального, вільного від ризиків, рівня доходу (норми прибутку). Формула Фішера має назву «ефект Фішера», виглядає таким чином:

$$R_i = R_f + IR,$$

де R_i – ціна капіталу з врахуванням ризику (процентна ставка в умовах інфляції); R_f – номінальна ставка; IR – інфляційна премія (рівень інфляції).

16. Способи погашення кредиту

Кредитування – метод вирішення багатьох проблем, пов'язаних з фінансами, не виключаючи житлових. Плануючи взяти позику, бажано заздалегідь з'ясувати використовуваний варіант його повернення і нарахування відсотків.

На сьогоднішній день поширені два методу нарахування щомісячних платежів позичальниками: 1) ануїтетний; 2) класичний (відсотки на залишок).

Ануїтетний спосіб погашення кредиту передбачає повернення взятих коштів з нарахованими на них відсотками рівними частками протягом усього терміну позики. Він розраховується за спеціальною формулою, наведеною нижче разом з прикладом графіка щомісячних внесків.

Розраховується місячний ануїтетний платіж за формулою:

$$K = S * \left(P + \frac{P}{(1 + P)^N - 1} \right),$$

де K – щомісячний платіж; S – першопочаткова сума кредиту; P – $(1/120)$ процентної ставки; N – кількість місяців.

Для розрахунку процентної складової ануїтетного платежу, потрібно залишок кредиту на вказаний період помножити на річну процентну ставку та все це поділити на 12 (кількість місяців в році):

$$p_n = S_n * \frac{P}{12},$$

де p_n – нараховані проценти; S_n – залишок заборгованості на період; P – річна процента ставка за кредит.

Для того, щоб визначити частину, яка йде на погашення боргу, необхідно з місячного платежу вирахувати нараховані проценти:

$$s = K - p_n,$$

де s – частина виплати, яка йде на погашення боргу; K – місячний платіж; p_n – нараховані проценти, в момент n -ї виплати.

Класичний спосіб погашення кредиту (відсотки на залишок), навпаки, характерний різними за величиною сумами, які визначаються більш просто – відсотки за місяць нараховуються на позику, що залишилася на перше число.

Від першого варіанту даний диференційований метод відрізняється тим, що кожен платіж містить незмінну з часом частину взятої позики. Варіюється тільки сума відсотків, саме вона створює нерівномірність внесків.

Розмір основного платежу визначається наступним чином: необхідно суму кредиту поділити на кількість місяців, за яку планується погашення кредиту, в результаті цього, отримане число і буде відображати основний платіж:

$$b = \frac{S}{N},$$

де b – основний платіж; S – розмір кредиту; N – кількість місяців.

Для розрахунку нарахованих процентів потрібно залишок кредиту на вказаний період помножити на річну процентну ставку і все це поділити на 12 (кількість місяців в році):

$$p = \frac{S_n * P}{12},$$

де p – нараховані проценти; S_n – залишок заборгованості на період; P – річна процентна ставка за кредит.

Щоб визначити залишок заборгованості за період, тобто знайти величину з наведеної вище формули, необхідно розмір основного платежу помножити на кількість минулих періодів і все це відняти від загальної суми платежу:

$$S_n = S - (b * n),$$

де n – кількість минулих періодів.

17. Поняття та основні види цінних паперів

В умовах ринкової економіки важливу роль у фінансовій діяльності відіграють цінні папери. З їх використанням вирішуються питання щодо залучення коштів для фінансування програм, проектів, підприємств; забезпечення обігу ресурсів; створення умов для залучення та використання інвестицій; здійснення контролю за формуванням та впровадженням господарських проектів; управління ефективністю використання активів та ін.

Проведення операцій з цінними паперами надає додаткові можливості суб'єктам в управлінні фінансовими активами. Такі інструменти застосовують в різних видах та формах, що дає змогу вирішувати різноманітні фінансові проблеми, які виникають за певних обставин.

Згідно, Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок» (від 23.02.2006 р. № 3480-IV): цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала), і власника, та передбачають виконання зобов'язань згідно з проспектом їх емісії (за емісійними цінними паперами), а також можливість передачі прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Цінні папери – активи, що є свідченням майнових відносин між емітентами і власниками та відтворюють порядок їх реалізації в процесі проведення фінансових операцій.

В Україні у цивільному обороті можуть бути такі групи цінних паперів:

1) пайові цінні папери – цінні папери, які посвідчують участь їх власника у статутному капіталі (крім інвестиційних сертифікатів та сертифікатів ФОН), надають власнику право на участь в управлінні емітентом (крім сертифікатів

ФОН) і отримання частини прибутку, зокрема у вигляді дивідендів, та частини майна у разі ліквідації емітента (крім сертифікатів ФОН). До пайових цінних паперів відносяться: акція; інвестиційний сертифікат; сертифікати ФОН.

2) боргові цінні папери – цінні папери, що посвідчують відносини позики і передбачають зобов'язання емітента або особи, яка видала неемісійний цінний папір, сплатити у визначений строк кошти, передати товари або надати послуги відповідно до зобов'язання. До боргових цінних паперів відносяться: облігація; казначейське зобов'язання України; ощадний (депозитний) сертифікат; вексель.

3) іпотечні цінні папери – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям (іпотечним пулом) та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів відносяться: іпотечна облігація; іпотечний сертифікат; заставна;

4) приватизаційні цінні папери – цінні папери, які посвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду, земельного фонду;

5) похідні цінні папери – цінні папери, механізм випуску та обігу яких пов'язаний з правом на придбання чи продаж протягом строку, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових та/або товарних ресурсів;

6) товаророзпорядчі цінні папери – цінні папери, які надають їхньому держателю право розпоряджатися майном, вказаним у цих документах.

Використання цінних паперів передбачає:

- надання визначених умовами випуску цінних паперів прав емітенту й інвестору;
- виконання визначених умовами емісії зобов'язань (як емітентом, так і власником);
- передавання таких прав (у певних випадках і зобов'язань) іншим особам в порядку, встановленому умовами випуску цінних паперів.

Власник цінних паперів може отримати два види доходу:

- дохід від володіння цінними паперами;
- дохід від розпорядження цінними паперами.

Отже, цінні папери виконують важливі функції, адже, їх використання дає можливість вирішувати значну кількість проблем інвестиційного розвитку, забезпечення обігу ресурсів, підприємницької діяльності, залучення інвестиційного капіталу та ін.

18. Оцінка дохідності від акцій

Оцінка цінних паперів покликана визначити їх ринкову та інвестиційну вартість. Через низку обставин інвестиційна вартість не завжди збігається з ринковою. Існуюча різниця пояснюється специфікою оцінки майбутньої прибутковості, уявленнями про міру ризику, податковою ситуацією тощо.

Також, під оцінкою цінних паперів розуміється процес визначення інвестиційної (внутрішньої, дійсної, дисконтованої) їх вартості. Ключовим фактором при оцінюванні будь-якого фінансового інструмента є позитивне співвідношення між ризиком і очікуваним доходом. Це означає, що при здійсненні оцінки цінних паперів враховуються дві величини: норма доходу, яку власник сподівається отримати наприкінці кожного періоду володіння

цінним папером, і мінімальна норма доходу (ставка дисконту), прийнята для інвестора.

Очікувана вартість акції для інвестора дорівнює сумі очікуваних у майбутньому дисконтованих доходів.

Дисконтування – це коректування поточних цін в зв'язку з очікуваними змінами прибутку або по якимось іншим причинам у відповідності з очікуваними майбутніми змінами цін на товари, курсів цінних паперів та валютних курсів.

Розрахована в процесі оцінки, інвестиційна вартість цінного паперу порівнюється з його поточною ринковою вартістю, і на підставі цього порівняння інвестор доходить висновку про доцільність придбання цінного паперу.

Якщо інвестиційна вартість цінного паперу буде більша за його поточну ринкову вартість, це означає, що ринок недооцінив його, але згодом зробить це, тобто такий цінний папір є сенс купувати, оскільки він принесе власнику доход внаслідок збільшення ринкової вартості. І, навпаки, якщо інвестиційна вартість буде менша за поточну ринкову, це означає, що ринок переоцінив його, але згодом правильно оцінить, тобто такий цінний папір купувати недоцільно.

Оцінка привілейованих акцій

Привілейована акція – це акція, що забезпечує отримання фіксованого дивіденду. Не дивлячись на те, що насправді за всіма привілейованими акціями передбачається право викупу і багато з них погашаються, все ж таки вони не мають терміну погашення. Отже, коли мова йде про їх оцінку, то їх можна охарактеризувати як безтермінові цінні папери.

Визначення інвестиційної вартості привілейованих акцій:

$$P_{IVПА} = \text{Очікувані щорічні виплати дивідендів} / \text{Очікувана норма доходу.}$$

Оцінка простих акцій

Метою придбання простих акцій є одержання прибутку у формі грошової виплати дивідендів і доходу за рахунок збільшення ціни акцій. Як правило, люди купують прості акції, розраховуючи (крім дивідендів) одержати дохід за рахунок подорожчання акцій. Ці сподівання можуть виправдатися чи не виправдатися, але більшість людей не купували б акції, якби не було можливості одержати цей додатковий дохід.

Оцінка простих акцій набагато складніша, ніж оцінка облігацій чи привілейованих акцій, тому що інвестор не може бути впевнений у розмірі доходу, тимчасових границях його виплати і нормі доходу.

Оцінка простих акцій з постійним розміром дивідендів аналогічна оцінці привілейованих акцій.

Оцінка простих акцій з дивідендами, які постійно зростають (модель М.Дж. Гордона):

$$P_{АП} = (D_0 * (1 + q)) / (r_a - q),$$

$$P_{АП} = D_1 / (r_a - q),$$

де D_0 – останній виплачений дивіденд на акцію; D_1 – очікувана виплата дивідендів на акцію через рік; q – очікувана середньорічна норма росту дивідендів по акції; r_a – очікувана норма доходу.

19. Оцінка дохідності від облігацій

Інвестори, які вкладають капітал в облігації, одержують дохід, який розраховують наступним чином: номінальний; поточний; дохід до терміну погашення.

Номінальний дохід – це відсотки по облігаціях:

$$D_n = (\text{Номінальна вартість облігації} * \text{Купонний відсоток облігації}) * 100 \, \%.$$

Поточний дохід – це відношення між відсотковим доходом по облігації і поточною ринковою вартістю облігації:

$$D_{no} = (\text{Фіксований розмір купонної ставки} * \text{Номінальна вартість облігації}) / \text{Поточна ринкова вартість облігації}.$$

Дохід до терміну погашення – це зовнішня норма прибутку, що розраховується як відношення ціни, за яку придбана облігація, до майбутнього потоку виплат відсотків та номінальної вартості облігації:

$$R_{ob} = (C_{ob} + (H_{ob} - C_{ob})/n) / ((H_{ob} - C_{ob})/n),$$

де C_{ob} – річний відсоток по облігації; H_{ob} – номінальна вартість облігації; C_{ob} – поточна вартість облігації; N – кількість років до терміну погашення.

Якщо ціна облігації менша, ніж її номінальна вартість, то вона продається з дисконтом, що розраховується за формулою:

$$D = ((C - r_a) * H) / (H + r_a),$$

де C – купонний дохід; r_a – дохід від вкладень в альтернативний сектор (найчастіше це банківська ставка); H – номінальна вартість облігації.

Якщо ринкова ціна вище номінальної вартості облігації, то за цією ж формулою розраховується премія облігації.

Прибутковість облігації характеризується низкою параметрів, що залежать від умов, запропонованих емітентом. Для облігацій, погашуваних у кінці терміну, на який вони випущені, прибутковість вимірюється купонною, поточною та повною прибутковістю.

Купонна прибутковість – це процентна ставка, означена на облігації і яку емітент зобов'язується сплатити за кожним купоном. Платежі за купонами можуть здійснюватися щорічно, щопівріччя, щоквартально.

Між курсовою вартістю та дохідністю до погашення облігації існують певні залежності: 1) ціна облігації та дохідність до погашення перебувають у зворотній залежності. При підвищенні дохідності ціна облігації падає, при зниженні – зростає; 2) якщо дохідність до погашення нижче купонного відсотку, то облігація продається з премією; 3) якщо дохідність до погашення вище купонного відсотку, облігація продається зі знижкою; 4) якщо дохідність до погашення дорівнює купонному відсотку, ціна облігації дорівнює номіналу.

Ціни облігацій визначаються п'ятьма основними моментами: рівнем позичкового відсотка; кредитним рейтингом емітента; строком до погашення; наявністю обкладеного або викупного фонду; умовами першочергового і наступного випуску облігацій. Облігації першого випуску мають вищу оцінку, ніж наступні.

З підвищенням позичкового відсотка ціни облігацій знижуються, і навпаки. Чим міцніше фінансове становище позичальника, тобто вищий його кредитний рейтинг, тим вигідніші умови, за яких робиться позика.

Економічним методом виявлення неправильного оцінювання облігації є метод оцінювання шляхом капіталізації доходу.

20. Особливості здійснення оцінки інвестиційних рішень

Здійснення інвестиційної діяльності підприємств об'єктивно пов'язано зі значним ризиком, який є стримуючим чинником для реалізації підприємствами. Питання залучення інвестиційних ресурсів є важливим на будь-якому етапі функціонування підприємства: починаючи із етапу створення та закінчуючи його ліквідацією. Підприємство, яке використовує залучені інвестиційні ресурси, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності, проте в більшій мірі утворює фінансовий ризик і загрозу банкрутства, які зростають при збільшенні питомої ваги залучених засобів в загальній сумі капіталу, що використовується. Для отримання залучених інвестиційних ресурсів підприємство повинно відповідати ряду характеристик, тобто бути інвестиційно привабливим.

Інвестиційна привабливість підприємства – це сукупність характеристик його фінансово-господарської та управлінської діяльності, перспектив розвитку та можливості залучення інвестиційних ресурсів.

Оцінка інвестиційної привабливості підприємства є інтегральною характеристикою його внутрішнього середовища. Основними джерелами інвестицій для більшості українських підприємств є на сьогодні власний прибуток та амортизаційні відрахування.

Оцінювання інноваційного проекту здійснюється визначенням: 1) міри відповідності ринковій та інноваційній стратегіям підприємства, тобто наскільки ідея (задум) і завдання проекту збігаються з цілями і стратегіями розвитку підприємства; 2) рівня наукової новизни (коефіцієнта новизни), а саме, здійснюється зміна стану інноваційного продукту від виникнення інноваційного задуму до обґрунтування можливості і доцільності створення самого продукту; 3) стану розвитку виробництва, якому передують підготовка до освоєння нового продукту; виготовлення та приймання виробів настановної серії; проведення кваліфікаційних (настановних) іспитів; сертифікація типу продукції за зразками настановної серії; 4) рівня потреби в інноваціях; 5) обсягів інвестицій. 6) рівня інноваційного ризику.

На практиці найбільше застосовують такі напрями інноваційного розвитку як: 1) впровадження енергозберігаючих технологій та нетрадиційних видів енергоресурсів; 2) впровадження безвідходних та маловідходних технологій; 3) впровадження комплексних інформаційних технологій; 4) використання принципово нових матеріалів та ресурсів; 5) розробка і

впровадження наукоємних технологій; 6) підготовка висококваліфікованих кадрів; 7) проведення якісних змін капіталу та фінансової структури підприємства; 8) впровадження нової організації праці та виробництва; 9) створення систем науково-технологічного, інформаційного, кадрового, маркетингового забезпечення інноваційного розвитку; 10) впровадження прогресивних систем управління.

Вибір напрямків інноваційного розвитку підприємства починається з постановлення цілей і завдань інноваційного розвитку в рамках обраної місії підприємства, аналізу внутрішніх та зовнішніх умов господарювання, пошуку ресурсів для інноваційної діяльності та ефективного їх розподілу, продовжується генеруванням альтернативних напрямів діяльності, їх оцінкою, ранжуванням за пріоритетністю впровадження і закінчується остаточним вибором.

Головною метою напрямку інноваційного розвитку підприємства повинно бути забезпечення переходу в максимально короткий термін організації економіки на інноваційну модель розвитку, проведення в результаті цього структурних і функціональних змін у системі управління, які мають сприяти розширенню можливостей реалізовувати конкурентоспроможну продукцію, послуги, задовольняючи якісно зростаючі потреби економіки країни та особистого споживання населення.

Комплексна оцінка рівня інноваційного розвитку підприємства здійснюється за трьома складовими: 1) ресурсною складовою, яка визначає рівень інноваційних ресурсів, що забезпечили інноваційний розвиток підприємства; 2) технологічною складовою, яка показує рівень технологічного оновлення виробництва через впровадження нових технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції; 3) ринковою складовою інноваційного розвитку, яка визначає вплив підприємства на економіку через реалізацію і насичення ринку власною інноваційною продукцією.

6.3 ПРИКЛАДИ ТИПОВИХ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ РОЗРАХУНКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»:

Задача 1. На основі даних Балансу (Ф. № 1) та Звіту про фінансові результати (Ф. № 2) здійснити оцінку ймовірності настання банкрутства на ПАТ «ТерА» за 2014-2015 роки (дод.А) за моделлю Ліса.

Таблиця 1

Розрахунок ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Ліса

Показники	Базовий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення, (+; -)
X_1			
X_2			
X_3			
X_4			
Z			

Розв'язок.

Модель Ліса:

$$Z = 0,063 \times X_1 + 0,092 \times X_2 + 0,057 \times X_3 + 0,001 \times X_4;$$

де Z – рівень ризику банкрутства; 0,063; 0,092; 0,057; 0,001 – константи;

x_1 – відношення оборотного капіталу до всіх активів; $X_1 = \frac{\Phi.1p.1195}{\Phi.1p.1300}$.

x_2 – відношення прибутку від реалізації до всіх активів; $X_2 = \frac{\Phi.2p.2000}{\Phi.1p.1300}$.

x_3 – відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів; $X_3 = \frac{\Phi.1p.1420}{\Phi.1p.1300}$.

x_4 – відношення власного капіталу до позичкового капіталу; $X_4 = \frac{\Phi.1p.1495}{\Phi.1p.1900}$.

Використовуючи дані досліджуваного підприємства, розраховуємо наступні фінансові показники:

1) відношення оборотного капіталу до всіх активів:

2014 р.:

$$X_1 = \frac{\Phi.1p.1195}{\Phi.1p.1300} = \frac{4707}{9053} = 0,52.$$

2015 р.:

$$X_1 = \frac{\Phi.1p.1195}{\Phi.1p.1300} = \frac{6276}{10205} = 0,61.$$

2) відношення прибутку від реалізації до всіх активів:

2014 р.:

$$X_2 = \frac{\Phi.2p.2000}{\Phi.1p.1300} = \frac{30419}{9053} = 3,36.$$

2015 р.:

$$X_2 = \frac{\Phi.2p.2000}{\Phi.1p.1300} = \frac{48041}{10205} = 4,71.$$

3) відношення нерозподіленого прибутку до всіх активів:

2014 р.:

$$X_3 = \frac{\Phi.1p.1420}{\Phi.1p.1300} = \frac{-2260}{9053} = -0,25.$$

2015 р.:

$$X_3 = \frac{\Phi.1p.1420}{\Phi.1p.1300} = \frac{-865}{10205} = -0,08.$$

4) відношення власного капіталу до позичкового капіталу:

2014 р.:

$$X_4 = \frac{\Phi.1p.1495}{\Phi.1p.1900} = \frac{3757}{9053} = 0,42.$$

2015 р.:

$$X_4 = \frac{\Phi.1p.1495}{\Phi.1p.1900} = \frac{5152}{10205} = 0,50.$$

Отримавши всі результати фінансових показників, розраховуємо ймовірність настання банкрутства досліджуваного підприємства:

2014 р.:

$$Z = 0,063 \times 0,52 + 0,092 \times 3,36 + 0,057 \times (-0,25) + 0,001 \times 0,42 = \\ = 0,03276 + 0,30912 - 0,01425 + 0,00042 = 0,33$$

2015 р.:

$$Z = 0,063 \times 0,61 + 0,092 \times 4,71 + 0,057 \times (-0,08) + 0,001 \times 0,50 = \\ = 0,03843 + 0,43332 - 0,00456 + 0,0005 = 0,47$$

Отримані результати фінансових показників переносимо в табл. 1.

Таблиця 1

Розрахунок ймовірності банкрутства підприємства за моделлю Ліса

Показники	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення, (+; -) 2015-2014рр.	Межі ймовірності банкрутства підприємства
X ₁	0,52	0,61	0,09	Мінімальне значення Z менше 0,037
X ₂	3,36	4,71	1,35	
X ₃	-0,25	-0,08	0,17	
X ₄	0,42	0,50	0,08	
Z	0,33	0,47	0,14	

Отримані результати свідчать проте, що ймовірність настання банкрутства на досліджуваному підприємстві є дуже малою, адже, отримані результати z-коефіцієнта є високими та значно більшими за встановлене граничне значення (0,037), та зростають протягом 2014-2015 років, дана тенденція є позитивною для діяльності даного підприємства.

Задача 2. На основі даних Балансу (Ф. № 1) та Звіту про фінансові результати (Ф. № 2) здійснити оцінку фінансових показників діяльності ПАТ «ТерА» протягом 2014-2015 років (дод.А).

Таблиця 2

Оцінка зміни результатів фінансових показників діяльності підприємства

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення, (+; -)
Рентабельність реалізації, %			
Чистий прибуток, тис. грн.			

Розв'язок.

Рентабельність реалізації або комерційна рентабельність розраховується як відношення чистого прибутку (ЧП) до чистого доходу (ЧД) та характеризує рівень прибутку на 1 грн. реалізованої продукції.

Рентабельність реалізації залежить від структури реалізації та індивідуальної рентабельності окремих видів продукції.

Отже, розраховуємо рентабельність:

2014 р.:

$$P_k = \frac{\text{ЧП}}{\text{ЧД}} * 100\% = \frac{\text{Ф.2р.2350}}{\text{Ф.2р.2000}} * 100\% = \frac{-3657}{30419} * 100\% = -12,02\%.$$

2015 р.:

$$P_k = \frac{ЧП}{ЧД} * 100\% = \frac{\Phi.2p.2350}{\Phi.2p.2000} * 100\% = \frac{1395}{48041} * 100\% = 2,90\%.$$

Всі необхідні результати фінансових показників досліджуваного підприємства переносимо у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка зміни результатів фінансових показників діяльності підприємства

Показник	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення, (+;-) 2015-2014pp.
Рентабельність реалізації, %	-12,02%	2,90%	0,15%
Чистий прибуток (збиток), тис. грн., Ф.1 p.2350 (p.2355)	-3657	1395	5052

Дослідивши результати фінансових показників виявлено, що протягом 2014 р. вони мали від'ємні значення, у зв'язку з наявністю на досліджуваному підприємстві збитку на суму -3657 тис. грн.

Протягом 2015 р. виявлено, що результат рентабельності реалізації склав 2,90 %, тобто більше на 0,15 % за результат 2014 р. (-12,02 %), іншими словами, рівень прибутку на 1 грн. реалізованої продукції становив 2,90 %. Дана зміна є позитивною для діяльності досліджуваного підприємства, та пояснюється його прибутковістю протягом 2015 р. (1395 тис. грн.).

Задача 3. На основі даних Балансу (Ф. № 1) проаналізувати капітал ПАТ «ТерА» за 2014-2015 роки (дод.А).

Таблиця 3

Оцінка капіталу підприємства

Період	Постійний (довгостроковий) капітал		Змінний (короткостроковий) капітал
	Власний капітал	Довгострокові зобов'язання	Поточні зобов'язання
Базовий рік			
Звітний рік			

Розв'язок.

На основі даних Ф. № 1 заповнюємо табл. 3.

Таблиця 3

Оцінка капіталу підприємства

Період	Постійний (довгостроковий) капітал		Змінний (короткостроковий) капітал
	Власний капітал Ф.1p.1495	Довгострокові зобов'язання Ф.1p.1595	Поточні зобов'язання Ф.1p.1695
2014 рік	3757	0	5296
2015 рік	5152	0	5053
Абсолютне відхилення, (+; -) 2015-2014pp.	1494	0	-243
Відносне відхилення, %	37,13	0	-4,59

2015/2014pp.*100%- 100%			
----------------------------	--	--	--

Проаналізувавши капітал досліджуваного підприємства виявлено, що протягом 2015 року сума власного капіталу зросла до 5152 тис. грн., тобто збільшилася на 1494 тис. грн. (37,13 %) порівняно з 2014 роком (3757 тис. грн.); довгострокові зобов'язання дорівнюють нулю протягом 2014-2015 років; сума поточних зобов'язань за 2015 рік зменшилася до 5053 тис. грн., тобто скоротилася на -243 тис. грн. я(-4,59 %) відносно суми 2014 року (5296 тис. грн.).

Динаміка скорочення суми поточних зобов'язань за 2015 рік є позитивним аспектом для діяльності досліджуваного підприємства, а динаміка зростання суми власного капіталу – позитивною тенденцією для даного підприємства.

Задача 4. На основі даних Балансу (Ф. № 1) здійснити оцінку оборотності кредиторської заборгованості ПАТ «ТерА» за 2014-2015 роки (дод.А).

Таблиця 4

Оцінка зміни результатів оборотності кредиторської заборгованості підприємства

Показник	Базовий рік	Звітний рік	Абсолютне відхилення, (+; -)
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості			
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, дні			

Розв'язок.

Обчислюємо результати фінансових показників:

1. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, який показує, скільки разів виникає заборгованість та сплачується підприємством за період, що аналізується. Зростання цього коефіцієнта може відображати поліпшення платіжної дисципліни у відношеннях з постачальниками, бюджетом та іншими кредиторами чи (або) скорочення закупівель з відстроченням платежу (комерційного кредиту постачальників).

$$K_{окз} = \frac{\Phi.2p.2050}{\Phi.1p.1605 + p.1615}.$$

2014 р.:

$$K_{окз} = \frac{27641}{0 + 1816} = 15,22.$$

2015 р.:

$$K_{окз} = \frac{39971}{0 + 2639} = 15,15.$$

2. Тривалість оборотності кредиторської заборгованості (дні), який показує розрахункову кількість днів, необхідних, для погашення кредиту, отриманого від постачальників:

$$129$$

$$T_{окз} = \frac{360 \text{ днів}}{K_{окз}}.$$

2014 р.:

$$T_{окз} = \frac{360 \text{ днів}}{15,22} = 23 \text{ дні}.$$

2015 р.:

$$T_{окз} = \frac{360 \text{ днів}}{15,15} = 24 \text{ дні}.$$

Отримані результати фінансових показників вписуємо в табл. 4.

Таблиця 4

Оцінка зміни результатів оборотності кредиторської заборгованості підприємства

Показник	2014 рік	2015 рік	Абсолютне відхилення, (+; -) 2015-2014рр.
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	15,22	15,15	-0,07
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, дні	23	24	1

Проаналізувавши результати фінансових показників виявлено, що значення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості за 2015 рік скоротилося до 15,15, тобто на -0,07 порівняно з результатом 2014 року (15,22). Дана тенденція є негативною для діяльності досліджуваного підприємства, та свідчить про погіршення платіжної дисципліни підприємства.

Зростання тривалості одного обороту кредиторської заборгованості на досліджуваному підприємстві є негативним, адже, свідчить про збільшення розрахункової тривалості погашення кредиту.

Задача 5. На основі даних Балансу (Ф. № 1) та Звіту про фінансові результати (Ф. № 2) здійснити оцінку впливу оборотності оборотних активів на зміну прибутку від продажів ПАТ «ТерА» протягом 2014-2015 років (дод.А).

Таблиця 5

Оцінка впливу факторів на економічний результат від прискорення (уповільнення) оборотності оборотних активів підприємства

Показник	Звітний рік	Базовий рік	Зміна (+; -)	Економічний результат
1. Виручка від продажу, тис. грн.				
2. Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн.				
3. Тривалість оборотності оборотних активів, дні				
4. Одноденний оборот, тис. грн.				
5. Економічний результат:				
5.1. Прискорення (-), уповільнення (+) оборотності, дні				

5.2. Сума вивільнених з обороту коштів за рахунок прискорення оборотності (-), тис. грн.				
5.3. Сума залучених в оборот коштів у зв'язку з уповільненням оборотності (+), тис. грн.				

Розв'язок.

Оцінку впливу факторів на зміну економічного результату, отриманого у зв'язку зі прискоренням (уповільненням) оборотності оборотних активів на певну кількість днів (вказати дні), здійснено на основі даних табл. 5.

Таблиця 5

Оцінка впливу факторів на економічний результат від прискорення (уповільнення) оборотності оборотних активів підприємства

Показник	2015 рік	2014 рік	Зміна (+; -) 2015-2014pp.
1. Виручка від продажу, тис. грн., (N), Ф.2, р.2000	48041	30419	17622
2. Середньорічні залишки оборотних активів, тис. грн., (E), Ф.1, р.1195	6276	4707	1569
3. Тривалість оборотності оборотних активів, дні	47,03	55,71	-8,68
4. Одноденний оборот, тис. грн. (п.1/360)	133,45	-	-
5. Економічний результат:	-	-	5978,56
5.1. Прискорення (-), уповільнення (+) оборотності, дні	-	-	-8,68
5.2. Сума вивільнених з обороту коштів за рахунок прискорення оборотності (-), тис. грн.	-	-	5978,56
5.3. Сума залучених в оборот коштів у зв'язку з уповільненням оборотності (+), тис. грн.	-	-	-

На зміну тривалості оборотності оборотних активів вплинули два фактори: середньорічні залишки оборотних активів (E) та виручка від продажів (N).

Розраховуємо вплив факторів E та N, використовуючи модель показника тривалості оборотності оборотних активів (L), в днях:

$$L = \frac{E}{N} \times 360.$$

2014 р.:

$$L = \frac{E}{N} \times 360 = \frac{4707}{30419} \times 360 = 55,71 \text{ дні}.$$

2015 р.:

$$L = \frac{E}{N} \times 360 = \frac{6276}{48041} \times 360 = 47,03 \text{ дні}.$$

Використовуючи прийом ланцюгових підстановок, розрахуємо вплив факторів E та N на зміну тривалості оборотності:

$$\Delta L(E)_0 = \frac{E_1}{N_0} \times 360 - \frac{E_0}{N_0} \times 360 = \frac{6276}{30419} \times 360 - \frac{4707}{30419} \times 360 = 74,27 - 55,71 = 18,56 \text{ днів} \times 133,45 = 2476,83 \text{ тис. грн.}$$

$$\Delta L(E)_1 = \frac{E_1}{N_1} \times 360 - \frac{E_1}{N_0} \times 360 = \frac{6276}{48041} \times 360 - \frac{6276}{30419} \times 360 = 47,03 - 74,27 = -27,24 \text{ днів} \times 133,45 = -3635,18 \text{ тис. грн.}$$

Сукупний вплив двох факторів (E та N) на зміну економічного результату у зв'язку із прискоренням (уповільненням) оборотності оборотних коштів:

$$\Delta L(E)_0 - \Delta L(E)_1.$$

$$2343,38 - (-3635,18) = 5978,56 \text{ тис. грн.}$$

Провівши розрахунки виявлено, що тривалість оборотності оборотних активів на досліджуваному підприємстві протягом 2015 року скоротилася на - 8,68 дні, що свідчить про її прискореність.

Сукупний вплив факторів (E та N) на зміну економічного результату у зв'язку із прискореністю оборотності оборотних активів на -8,68 днів склав 5978,56 тис. грн., тобто за рахунок збільшення суми оборотних активів на 1569 тис. грн. оборотність уповільнилася на 18,56 днів, у зв'язку з чим було залучено обігові кошти на суму 2476,83 тис. грн. В свою чергу, через збільшення обсягу продаж на 17622 тис. грн. пришвидшилася оборотність оборотних активів на - 27,24 дні, і з обігу було вивільнено обігові кошти на суму -3635,18 тис. грн.

6.4 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ «ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНІ РОЗРАХУНКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ»

Основна література:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». – [Електронний ресурс]: Затверджене наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

2. Азаренкова Г.М. Фінанси підприємств: Навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Г.М. Азаренков, Т.М. Журавель, Р.М. Михайленко. – К.: Знання-Прес, 2009. – 299 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/knigi/666-fnansi-pdprimstv-Azarenkova-gm.html>.

3. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: Навч. посібник / О.Я. Базилінська. – 2-ге вид. – К.: ЦУЛ, 2011. – 328 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/pdf/80.pdf>.

4. Воронко О.С. Економічний аналіз: Навч. посібник / О.С. Воронко, Н.П. Штепа. – Львів: «Новий Світ-2000», 2012. – 279 с.
5. Іванюта П.В. Управління ресурсами та витратами: Навч. посібник / П.В. Іванюта, О.П. Лугівська. – К.: ЦУЛ, 2009. – 320 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_106.html.
6. Карпенко О.В. Экономический механизм управления коммерческой деятельностью организаций: Монография / О.В. Карпенко, А.Н. Лебедев – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. – 180 с.
8. Косова Т.Д. Організація і методика економічного аналізу: Навч. посібник / Т.Д. Косова, П.М. Сухарев, Л.О. Ващенко та ін. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 528 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/Organiz_i_metodika_ekonom_analizu_Kosova2012.pdf.
9. Косова Т.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Т.Д. Косова. – К.: ЦУЛ, 2013. – 440 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cul.com.ua/preview/fin_anal_kosova.pdf.
10. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз: Підручник / Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна. – К.: ЦУЛ, 2008. – 392 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Kramarenko_Halyna/Finansovyi_analiz.pdf.
11. Прохар Н.В. Взаємозв'язок та відмінності обліку доходів, витрат і фінансових результатів відповідно до П(с)БО та податкового кодексу України: Монографія / Н.В. Прохар, Н.В. Хоменко. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2014. – С. 122-137.
12. Сіменко І.В. Аналіз господарської діяльності: Навч. посібник / І.В. Сіменко, Т.Д. Косової. – К.: ЦУЛ, 2013. – 384 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culonline.com.ua/Books/analiz_gosp_dijaln_Kosova.pdf.
13. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування і звітність: Підручник / Н.М. Ткаченко. – 6-те вид., доповн. і перероб. – К.: Алерта, 2013. – 982 с.
14. Шпанковська Н.Г. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: Навч. посібник / За ред. К.Ф. Ковальчука. – К.: ЦУЛ, 2012. – 328 с.
15. Ринок боргових цінних паперів в Україні: Монографія / За заг. ред. І.О. Лютого. – К.: ЦУЛ, 2008. – 432 с.
16. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: Підручник / Ю.С. Цал-Цалко. К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subject.com.ua/pdf/89.pdf>.
17. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством: Навчальний посібник / А.Д. Чернявський. – К.: МАУП, 2006. – 256 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dut.edu.ua/uploads/l_920_18216339.pdf.

Додаткова література:

1. Багрова І.В. Міжнародна економічна діяльність України: Навчальний посібник / І.В. Багрова, О.О. Гетьман, В.Є. Власик / За ред. І.В. Багрової. – К.: ЦУЛ, 2004. – 384 с.
2. Благун І.Г. Фінанси: Навчальний посібник / І.Г. Благун, Р.С. Сорока, І.В. Єлейно. – Львів: Магнолія 2006, 2007. – 314 с.
3. Венгер В.В. Фінанси: Навчальний посібник / В.В. Венгер. – К.: ЦУЛ, 2009. – 432 с.
4. Карпенко О.В. Неповна собівартість: теорія і практика обліку, аналізу, контролю: Монографія / О.В. Карпенко, Г.О. Соболь – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. – 241 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1912/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%2C%20%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%93..pdf>.
5. Коваленко Д.І. Фінанси, гроші та кредит: теорія та практика: Навчальний посібник / Д.І. Коваленко, В.В. Венгер. – К.: ЦУЛ, 2013. – 578 с.
6. Науменкова С.В. Фінансовий ринок та інвестиції: Збірник тестових вправ і завдань / С.В. Науменкова, А.В. Андреев, Ф.О. Журавка. – К.: Знання, 2000. – 214 с.
7. Стратегічний аналіз: Навчальний посібник / Г. Давидов та ін. – К.: Знання, 2011. – 389 с.
8. Філіна Г.І. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навчальний посібник / Г.І. Філіна – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 320 с.
9. Чорна Л.О. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Л.О. Чорна, Н.В. Корж, І.В. Левицька. – Вінниця: Едельвейс і К, 2008. – 369 с.

7. ПЕРЕЛІК ДОДАТКОВИХ ЗАПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЕКЗАМЕНУ З ФАХУ

1. Охарактеризуйте поняття «фінансовий стан підприємства».
2. Які показники відображають прибутковість підприємства?
3. Що являє собою ліквідність для підприємства?
4. Які види фінансових ресурсів є на підприємстві?
5. Які фінансові показники діяльності підприємства свідчать про ймовірність настання фінансової кризи?
6. Що являє собою поняття «фінансова безпека підприємства»?
7. Для чого застосовується економічний аналіз діяльності підприємства?
8. Яка основна мета застосування управлінського аналізу?
9. Розкрийте суть поняття «ділова активність підприємства».
10. Пояснити взаємозв'язок між платоспроможністю та кредитоспроможністю підприємства.
11. Фінансові ресурси та їх класифікації.
12. Складові фінансової політики держави.
13. Складові фінансового механізму та їх характеристика.
14. Структура фінансової системи.
15. Організаційно-правова характеристика суб'єктів підприємницької діяльності.
16. Нематеріальні активи: суть, структура.
17. Необхідність та сутність нормування оборотних активів.
18. Показники оцінки фінансового стану підприємства.
19. Податкова політика і податкова система.
20. Класифікація фінансових ринків.
21. Характеристика кредитного характеру банкотної емісії НБУ;
22. Негативні та позитивні аспекти впливу політики монетаризму на стан економіки країни;
23. Роль міжнародного кредиту для країни-позичальника;
24. Причини та проблеми введення євро країнами-членами Європейського союзу;
25. Способи залучення комерційним банком фінансових ресурсів;
26. Порядок формування статутного капіталу АТ та ТзОВ;
27. Вплив розміщення оборотних коштів на фінансовий стан підприємства;
28. Мирова угода як інструмент судового врегулювання фінансової неспроможності підприємства;
29. Лізинг як спосіб кредитування підприємства;
30. Економічні фактори, що впливають на розмір прибутку

135
ДОДАТКИ

Додаток А

			Коди
		Дата (рік, місяць, число)	01.01.2016
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "ТерА"	за ЄДРПОУ	00375697
Територія		за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОПФГ	230
Орган державного управління		за СПОДУ	
Вид економічної діяльності	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	за КВЕД	10.72
Середня кількість працівників ¹	193		
Одиниця виміру	тис.грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма N 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)		
Адреса, телефон	46006, м.Тернопіль, вул.Пирогова 11		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за положеннями (стандартами бухгалтерського обліку)			
за міжнародними стандартами фінансової звітності			v

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2015 р.**

Форма N 1 Код

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	13	11
первісна вартість	1001	74	74
накопичена амортизація	1002	61	63
Незавершені капітальні інвестиції	1005	353	366
Основні засоби:	1010	3980	3552
первісна вартість	1011	13182	13583
знос	1012	9202	10031
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
первісна вартість	1021	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0
Гудвіл	1050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0

Усього за розділом I	1095	4346	3929
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	2720	4020
Виробничі запаси	1101	2121	3096
Незавершене виробництво	1102	0	0
Готова продукція	1103	595	924
Товари	1104	4	0
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Депозити перестрахування	1115	0	0
Векселі одержані	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1679	1927
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	0	0
з бюджетом	1135	36	40
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	208	207
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	62	76
Готівка	1166	14	22
Рахунки в банках	1167	48	54
Витрати майбутніх періодів	1170	2	6
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	0	0
Усього за розділом II	1195	4707	6276
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0
Баланс	1300	9053	10205

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1750	1750
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	0	0
Додатковий капітал	1410	4217	4217
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	50	50
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	-2260	-865
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0

Усього за розділом I	1495	3757	5152
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітнього періоду)	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітнього періоду)	1532	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітнього періоду)	1533	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітнього періоду)	1534	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	137	0
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	1816	2639
за розрахунками з бюджетом	1620	149	271
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	116	110
за розрахунками з оплати праці	1630	252	268
за одержаними авансами	1635	0	0
за розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	233	323
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	2593	1442
Усього за розділом III	1695	5296	5053
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	9053	10205

Примітки: д/н

Керівник

Мамай Олександр Васильович

(підпис)

Головний бухгалтер

Кобилецька Галина Романівна

			Коди
		Дата (рік, місяць, число)	01.01.2016
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "ТерА"	за ЄДРПОУ	00375697

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2015 р.

І. Фінансові результати

Форма N 2 Код

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	48041	30419
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестрахування	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(39971)	(27641)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	8070	2778
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	235	295
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	(2074)	(1793)
Витрати на збут	2150	(3789)	(3672)
Інші операційні витрати	2180	(1016)	(1129)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	1426	0
збиток	2195	(0)	(3521)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(31)	(0)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(0)	(136)

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	1395	0
збиток	2295	(0)	(3657)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	0	0
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	1395	0
збиток	2355	(0)	(3657)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	1395	-3657

III. Елементи операційних витрат

Матеріальні затрати	2500	32404	20910
Витрати на оплату праці	2505	6755	6092
Відрахування на соціальні заходи	2510	2286	1500
Амортизація	2515	831	769
Інші операційні витрати	2520	4574	4964
Разом	2550	46850	34235

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Середньорічна кількість простих акцій	2600	6998546	6998546
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	6998546	6998546
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	0.2	-0.52
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	0.2	-0.52
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки: д/н

Керівник

(підпис)

Головний бухгалтер

Мамай Олександр Васильович

Кобилецька Галина Романівна

			Коди
		Дата (рік, місяць, число)	01.01.2015
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "ТерА"	за ЄДРПОУ	00375697
Територія		за КОАТУУ	6110100000
Організаційно-правова форма господарювання	Акціонерне товариство	за КОПФГ	230
Орган державного управління		за СПОДУ	
Вид економічної діяльності	Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	за КВЕД	10.72
Середня кількість працівників ¹	191		
Одиниця виміру	тис.грн. без десяткового знака (окрім розділу IV Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) (форма N 2), грошові показники якого наводяться в гривнях з копійками)		
Адреса, телефон	46006, м.Тернопіль, вул. Пирогова 11, тел. (0352) 52-44-38		
Складено (зробити позначку "v" у відповідній клітинці):			
за положеннями (стандартами бухгалтерського обліку)			
за міжнародними стандартами фінансової звітності			v

**Баланс (Звіт про фінансовий стан)
на 31.12.2014 р.**

Форма N 1 Код

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:	1000	139	13
первісна вартість	1001	196	74
накопичена амортизація	1002	57	61
Незавершені капітальні інвестиції	1005	353	353
Основні засоби:	1010	4573	3980
первісна вартість	1011	13010	13182
знос	1012	8437	9202
Інвестиційна нерухомість:	1015	0	0
первісна вартість	1016	0	0
знос	1017	0	0
Довгострокові біологічні активи:	1020	0	0
первісна вартість	1021	0	0
накопичена амортизація	1022	0	0
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0	0
інші фінансові інвестиції	1035	0	0
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	0	0
Відстрочені податкові активи	1045	0	0
Гудвіл	1050	0	0
Відстрочені аквізиційні витрати	1060	0	0
Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах	1065	0	0
Інші необоротні активи	1090	0	0

Усього за розділом I	1095	5065	4346
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	2862	2720
Виробничі запаси	1101	2272	2121
Незавершене виробництво	1102	0	0
Готова продукція	1103	587	595
Товари	1104	3	4
Поточні біологічні активи	1110	0	0
Депозити перестрахування	1115	0	0
Векселі одержані	1120	0	0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	1775	1679
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	0	0
з бюджетом	1135	34	36
у тому числі з податку на прибуток	1136	0	0
з нарахованих доходів	1140	0	0
із внутрішніх розрахунків	1145	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	818	208
Поточні фінансові інвестиції	1160	0	0
Гроші та їх еквіваленти	1165	154	62
Готівка	1166	2	14
Рахунки в банках	1167	152	48
Витрати майбутніх періодів	1170	2	2
Частка перестраховика у страхових резервах	1180	0	0
у тому числі в: резервах довгострокових зобов'язань	1181	0	0
резервах збитків або резервах належних виплат	1182	0	0
резервах незароблених премій	1183	0	0
інших страхових резервах	1184	0	0
Інші оборотні активи	1190	1	0
Усього за розділом II	1195	5646	4707
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200	0	0
Баланс	1300	10711	9053

Пасив	Код рядка	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	1750	1750
Внески до незареєстрованого статутного капіталу	1401	0	0
Капітал у дооцінках	1405	0	0
Додатковий капітал	1410	4217	4217
Емісійний дохід	1411	0	0
Накопичені курсові різниці	1412	0	0
Резервний капітал	1415	50	50
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	1397	-2260
Неоплачений капітал	1425	(0)	(0)
Вилучений капітал	1430	(0)	(0)
Інші резерви	1435	0	0
Усього за розділом I	1495	7414	3757

II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	0	0
Пенсійні зобов'язання	1505	0	0
Довгострокові кредити банків	1510	0	0
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0	0
Довгострокові забезпечення	1520	0	0
Довгострокові забезпечення витрат персоналу	1521	0	0
Цільове фінансування	1525	0	0
Благодійна допомога	1526	0	0
Страхові резерви, у тому числі:	1530	0	0
резерв довгострокових зобов'язань; (на початок звітної періоду)	1531	0	0
резерв збитків або резерв належних виплат; (на початок звітної періоду)	1532	0	0
резерв незароблених премій; (на початок звітної періоду)	1533	0	0
інші страхові резерви; (на початок звітної періоду)	1534	0	0
Інвестиційні контракти;	1535	0	0
Призовий фонд	1540	0	0
Резерв на виплату джек-поту	1545	0	0
Усього за розділом II	1595	0	0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	0	137
Векселі видані	1605	0	0
Поточна кредиторська заборгованість: за довгостроковими зобов'язаннями	1610	0	0
за товари, роботи, послуги	1615	2285	1816
за розрахунками з бюджетом	1620	0	149
за у тому числі з податку на прибуток	1621	0	0
за розрахунками зі страхування	1625	81	116
за розрахунками з оплати праці	1630	177	252
за одержаними авансами	1635	0	0
за розрахунками з учасниками	1640	0	0
із внутрішніх розрахунків	1645	0	0
за страховою діяльністю	1650	0	0
Поточні забезпечення	1660	211	233
Доходи майбутніх періодів	1665	0	0
Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків	1670	0	0
Інші поточні зобов'язання	1690	543	2593
Усього за розділом III	1695	3297	5296
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0	0
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	1800	0	0
Баланс	1900	10711	9053

Примітки: д/н

Керівник

Мамай Олександр Васильович

			Коди
		Дата (рік, місяць, число)	01.01.2015
Підприємство	Публічне акціонерне товариство "ТерА"	за ЄДРПОУ	00375697

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) за 2014 р.

I. Фінансові результати

Форма N 2 Код

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	30419	25854
Чисті зароблені страхові премії	2010	0	0
Премії підписані, валова сума	2011	0	0
Премії, передані у перестрахування	2012	0	0
Зміна резерву незароблених премій, валова сума	2013	0	0
Зміна частки перестраховиків у резерві незароблених премій	2014	0	0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(27641)	(22030)
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	2070	(0)	(0)
Валовий: прибуток	2090	2778	3824
збиток	2095	(0)	(0)
Дохід (витрати) від зміни у резервах довгострокових зобов'язань	2105	0	0
Дохід (витрати) від зміни інших страхових резервів	2110	0	0
Зміна інших страхових резервів, валова сума	2111	0	0
Зміна частки перестраховиків в інших страхових резервах	2112	0	0
Інші операційні доходи	2120	295	333
Дохід від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2121	0	0
Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2122	0	0
Адміністративні витрати	2130	(1793)	(1560)
Витрати на збут	2150	(3672)	(2931)
Інші операційні витрати	2180	(1129)	(253)
Витрат від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю	2181	(0)	(0)
Витрат від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції	2182	(0)	(0)
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток	2190	0	0
збиток	2195	(3521)	(587)
Дохід від участі в капіталі	2200	0	0
Інші фінансові доходи	2220	0	0
Інші доходи	2240	0	0
Дохід від благодійної допомоги	2241	0	0
Фінансові витрати	2250	(0)	(38)
Втрати від участі в капіталі	2255	(0)	(0)
Інші витрати	2270	(136)	(0)

Прибуток (збиток) від впливу інфляції на монетарні статті	2275	0	0
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	0	0
збиток	2295	(3657)	(625)
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	0	-6
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305	0	0
Чистий фінансовий результат: прибуток	2350	0	0
збиток	2355	(3657)	(631)

II. Сукупний дохід

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400	0	0
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405	0	0
Накопичені курсові різниці	2410	0	0
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415	0	0
Інший сукупний дохід	2445	0	0
Інший сукупний дохід до оподаткування	2450	0	0
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455	0	0
Інший сукупний дохід після оподаткування	2460	0	0
Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)	2465	-3657	-631

III. Елементи операційних витрат

Матеріальні затрати	2500	20910	16210
Витрати на оплату праці	2505	6092	5271
Відрахування на соціальні заходи	2510	1500	1761
Амортизація	2515	769	1013
Інші операційні витрати	2520	4964	2509
Разом	2550	34235	26764

IV. Розрахунок показників прибутковості акцій

Середньорічна кількість простих акцій	2600	6998546	6998546
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605	6998546	6998546
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610	-0.52	-0.09
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615	-0.52	-0.09
Дивіденди на одну просту акцію	2650	0	0

Примітки: д/н

Керівник

Мамай Олександр Васильович

(підпис)

Головний бухгалтер

Кобилецька Галина Романівна